

—Людзьмі звацца!
Янка Купала,

ГАЗЕТА ТВОРЧАЙ ІНТЭЛІГЕНЦЫ БЕЛАРУСІ

ПЯТНІЦА

19

САКАВІКА
1993 г.

№ 12(3682)

КОШТ
3 рублі

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

СІМВАЛ БАЦЬКАЎШЧЫНЫ

25 сакавіка — 75-я ўгодкі
Беларускай Народнай Рэспублікі

Уладзімір КОНАН: «Абвяшчэнне БНР было гістарычнай неабходнасцю, лагічным завяршэннем беларускага нацыянальнага Адраджэння пачатку XX стагоддзя, палітычным увасабленнем нацыянальнай ідэі»

СТАРОНКІ 3,14-15

ПАДАРОЖЖА Ў ПРАВІНЦЫЮ

Галіна ТЫЧКА: «Рускія» ды «палякі» адрозніваюцца між сабой толькі тым, што ў нядзелю адны ідуць у адзін канец Мёраў — да царквы, а другія — у процілеглы, да касцёла. А вось «маскалі» сапраўды з'яўляюцца тут іншароднай этнічнай групай. «Маскалямі» тут называюць рускіх старавераў...»

СТАРОНКІ 5,12

СЛОВА, АПЛАЧАНАЕ ЛЁСАМ

Уладзімір ГНІЛАМЁДАЎ пра зборнік паэзіі беларускай эміграцыі
«Туга па Радзіме»

СТАРОНКІ 6-7

«СЛУЖЫМ АЙЧЫНЕ»

Газета Беларускага згуртавання
вайскоўцаў

СТАРОНКІ 8-9

НІ ФАРАОНУ, НІ САЛЯМОНУ

«Тутэйшыя»: вакол кінаверсіі

СТАРОНКІ 10-11

ВЯДОМЫ АДНЫМ ВЕРШАМ

Лёс паўстанца і паэта
Ялегі Пранціша ВУЛЯ

СТАРОНКА 16

Сёння а 17-й гадзіне ў філармоніі -- урачысты вечар і канцэрт, прысвечаны 60-годдзю Беларускай акадэміі музыкі. На стар. 11-12 гэтага нумара рэктар акадэміі, народны артыст рэспублікі прафесар Міхал КАЗІНЕЦ адказвае на пытанні карэспандэнта "ЛіМа"

Фота Уладзіміра ВІТЧАНКІ

КОЛА ДЗВЕНІ

Расія патанула ў барацьбе за ўладу паміж прэзідэнтам і спікерам парламента, Расія развальваецца на вачах і цягне за сабою ў бездань краіны былава СССР, якія не паспелі наладзіць новых эканамічных сувязей і прывязаны да расійскіх сыравінных запасаў. Здавалася б, пасля апошніх падзей у суседняй дзяржаве толькі вельмі непрадбачлівы і абьяквы да будучыні чалавек можа заклікаць да арыентацыі выключна на саюз з Расіяй, якая з'яўляецца ў «сусветныя цэны» абабрала нас і зрабіла сваімі даўжнікам. Аднак менавіта ў апошні час зноў чуюцца словы, што без саюза з Расіяй Беларусь не выжыве. Заклікаюць да аднасі з вялікім суседам прафсаюзы і камсамол, адстаўнікі і некамуністы, В.Кебч распрацоўвае ідэю Кансультацыйнага камітэта, які «з часам можа стаць каардынацыйным эканамічным органам Садружжасці», намеснік Старшыні ВС Беларусі В.Кузняцоў у інтэрв'ю «Народнай газеце» сцвярджае, што Беларусь «у асноўным арыентацыя на Расію» і г.д. Што ж як павінна адбыцца ў Расіі, якая нестабільнасць, палітычны і эканамічны крызіс павінны запанавалі, каб нашы кіраўнікі, нарэшце, ачуніліся і падумалі ці ж туды мы выйдзем свой народ? Хіба што грамадзянская вайна... Дык да яе там, мяркуючы па апошніх паведамленнях, ці не блізка.

ВІЗИТ ТЫДНЯ

Прэм'ер-міністр Беларусі Вячаслаў Кебч 16 сакавіка з афіцыйным візітам наведаў Летувіскую Рэспубліку. Падпісаны пагадненні аб свабодным гандлі і аб гандлева-эканамічным супрацоўніцтве на 1993 год. Дэлегацыю Беларусі прыняў прэзідэнт Летувы Альгірдас Бразаўскас. Урадавая дэлегацыя, пасля падпісання дакументаў, наведала Антакальскія могілкі, дзе ўшанавала памяць тых, хто загінуў за незалежнасць Летувы. Памяць барацьбітоў за незалежнасць Беларусі, магілы якіх таксама ёсць у Вільні, наша дэлегацыя не ўшанавала, нягледзячы на блізкае 25 Сакавіка.

КАМЕНТАРЫЙ ТЫДНЯ

У Маскве прайшоў з'езд народных дэпутатаў Расіі. Беларускія газеты поўняцца каментарыямі да яго. Што нам да падзей у, хай і суседняй, аднак чужой дзяржаве? Лепш, чым сказана ў «Звяздзе», не адкажаш. Цытуем: «Для Беларусі зацяжна паласа палітычнага крызісу ў Маскве азначае тое, што над нашай незалежнасцю, над нашай параўнальнай палітычнай стабільнасцю няспынна вісіць дамоклаў меч. Тыя сілы, якія заклікаюць да больш цеснага палітычнага саюза з Расіяй, фактычна цягнуць Беларусь на такі ж шлях дэстабілізацыі і разладу, калі замест таго, каб разам узнімаць краіну з перабудовачных руін, урад, парламент і прэзідэнт дзяржаў адзінаму чубы, не могуць падзяліць уладу, а народ тым часам гбее ў жабрацтве і не працуе, чакаючы новых рэвалюцый».

АДМЕТНАСЦЬ ТЫДНЯ

Беларуская Сацыял-Дэмакратычная Грамада, Беларуская Сялянская Партыя, Беларускае Згуртаванне вайскоўцаў і прадстаўнікі некаторых іншых партый і рухаў Беларусі правялі ў Мінску Кансультацыйную нараду патрыятычна-дэмакратычных сіл Беларусі, на якой абмеркавалі адносіны да магчымых у бліжэйшы час выбараў прэзідэнта рэспублікі, да прыняцця новай Канстытуцыі і Закона аб выбарах, а таксама сітуацыю пасля адмаўлення БНФ прыняць удзел у З'ездзе беларусаў свету. Рада БСДГ прапанавала раней правесці да З'езда III палітычную канферэнцыю, на якой адмяніць рашэнне Берлінскай канферэнцыі 1925 года аб скасаванні Беларускай Народнай Рэспублікі. На нарадзе прызнана мэтазгодным правядзенне і З'езда, і канферэнцыі з умовай, што канферэнцыя адбудзецца за некалькі дзён да З'езда і яе рашэнні будуць вынесены на разгляд З'езда.

ЮБІЛЕЙ ТЫДНЯ

Год назад лідары пяцідзясяці беларускіх палітычных, патрыятычных, культурных, грамадскіх і дзяржаўных арганізацый і ўстаноў падпісалі Антыкрызіснае пагадненне і стварылі Антыкрызісны камітэт. Увесь год пра ягоную дзейнасць нічога не было чуваць і гэта, відаць, добра, бо створаны ён для дзеяння ў экстрэмальных сітуацыях. На брыфінгу з нагоды юбілею пацверджана, што Антыкрызіснае пагадненне не страціла не толькі сваёй сілы, але і актуальнасці. Удзельнікі брыфінгу адкрыта назвалі, адкуль найперш сыходзіць пагроза нашай незалежнасці: з боку ўсходняй суседкі — Расіі.

СВЯТА ТЫДНЯ

Ва ўсім свеце, аказваецца, 15 сакавіка адзначаецца як Сусветны дзень абароны правоў спажываўца. У Беларусі адпаведнага закона — Аб абароне правоў спажываўца — пакуль няма: Вярхоўны Савет усё падступаецца да яго. А свята ўжо ёсць.

ЗДАРЭННЕ ТЫДНЯ

У надзелку раніцай больш за тысячу бацькоў і дзяцей, што прыйшлі ў Беларускі дзяржаўны акадэмічны тэатр оперы і балета на спектакль «Васіліса Прывожаая», вымушаны былі тэрмінова пакінуць глядзельную залу. З-за кароткага замыкання ўзнік пажар, які быў патушаны літаральна за 20 хвілін. Аднак жыццё Вялікага тэатра парушана: да 25 сакавіка тут не будзе спектакляў: памяшканне патрабуе рамонт.

КУР'ЁЗ ТЫДНЯ

«Гістарычныя асобы» — так названа выстава, якая адкрылася ў Дзяржаўным мастацкім музеі ў Мінску. Асобы, воскавыя фігуры якіх выстаўлены тут, і сапраўды «гістарычныя» для беларусаў — толькі ў двухосі: Пётр I, Кацярына II, Павел I, Сувораў, сям'я Мікалая II, кіраўнікі СССР ад Леніна да Гарбачова і інш. Ну ніяк не можам мы прывыкнуць да думкі, што жывём у зусім іншай, у сваёй дзяржаве і ў нас ёсць сваё гісторыя і свае гістарычныя асобы (без двухосся).

ДА 75-Й ГАДАВІНЫ АВЯШЧЭННЯ БНР

ТАДЫ ЗАЖЫВЕШ ШЧАСЛІВА...

Дарогія суродзічы! Вітаем усіх вас з 75-мі ўгодкамі гістарычнага авяшчэння незалежнасці Беларусі актам 25 сакавіка 1918 года і жадаем, каб святая ідэя незалежнасці, якія былі арыгінальна авяшчаныя патрыётамі беларускага народа 75 гадоў таму назад і зацверджаныя ды паноўна аб'яўленыя парламентам Беларусі ў 1991 годзе, былі як найхутчэй замацаваны для добра і забеспячэння незалежнай будучыні Рэспублікі Беларусь. Бо, як гаварыў перад смерцю наш вялікі беларускі патрыёт Кастусь Каліноўскі ў 1864 годзе, «тады зажывеш шчасліва, беларускі народзе, калі над табой акупанта не будзе!»

Мы з сумам наглядаем за дзейнасцю тых, каторыя ў нядаўняй прошласці былі варажым інструментам вынішчэння бела-

рускага народа як асобнай і гістарычнай нацыі, і прыкра бачыць, што іхні чырвоны сцяг (абліты кроўю мільёнаў замардваных дзетак Маці-Беларусі) зноў паказваецца на беларускай зямельцы...

У сувязі з вышэйсказаным ёсць нагода прыпомніць прыхільнікам камуністычнай партыі, што супрацьлеглыя палітычна-эканамічныя погляды і намаганні ажыццявіць іх для добра сваёй краіны ёсць ДЭМАКРАТЫЯ, але дзейнасць, скіраваная на знішчэнне Незалежнасці Беларусі, ёсць ЗРАДА, і ў Канстытуцыі (шч Асноўным Законом) Рэспублікі Беларусь мусіць быць адпаведны раздзел па справах шкоднай унутранай дзейнасці і забеспячэння Свабоды і Незалежнасці Рэспублікі Беларусі.

Таксама тут ёсць нагода параўнаць дзейнасць тых, хто хоча і намагаецца знішчыць незалежную Рэспубліку Беларусь, з дзейнасцю былога палітычнага дзеяча Нарвегіі Квіслінга, якому не падалася незалежная Нарвегія і якую ён прапанаваў уключыць у межы і пад кантроль Нямецкай імперыі... Характэрна тут даць, што нарвежскі трыбунал прызнаў дзейнасць Квіслінга за здраду і вынес яму належны і заслужаны прыговор.

Яшчэ раз вітаю ўсіх вас з ідэалам незалежнасці Беларусі, авяшчаным нашымі патрыётамі актам 25 сакавіка 1918 года.

Жыве Беларусь!!!
З пашанай да Вас
Алесь АЛЕХНІК,
генеральны сакратар
Асацыяцыі беларусаў Аўстраліі

Сідней, Аўстралія

СВЯТКАВАННЕ: МЕНСК — ВІЛЬНЯ — ПРАГА

19 сакавіка 17.00. Дом літаратара. Навуковая Акадэмія.

21 сакавіка 11.00. Менск. Пляц Незалежнасці — праспект Ф.Скарыны — сквер Янкі Купалы. Марш БЗВ «За незалежнасць і дэмакратыю». Маніфестацыі і ўрачыстае шэсце дэмакратычных сіл. Удзельнікі маніфестацыі — прадстаўнікі палітычных партый, рухаў, грамадскіх і культурных арганізацый, а таксама дэлегацыі з іншых гарадоў і мястэчак — ідуць пад уласнай і мясцовай сімволікай (сцяг, эмблема руху ці партыі, герб горада). Збор удзельнікаў маніфестацыі на пл. Незалежнасці а 10.30.

12.00 — 14.00. Сквер Янкі Купалы. Мітынг, культурная праграма.

24 сакавіка 17.00. Менск. Палац мастацтваў. Адкрыццё выставы «Адраджэнне-93» творчай суполкі «Пагоня» Саюза мастакоў Беларусі.

25 сакавіка. Беларусь, замежжа. Урачыстыя набажэнствы ў храмах усіх хрысціянскіх канфесій.

14.00. Адкрыццё мемарыяльнай дошкі на доме N9 па вул. (пры БССР Валадарскага) братаў Луцкевічаў у гонар авяшчэння незалежнасці БНР.

17.00. Адкрыццё выставы ў

Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі.

19.00. Менск. Канцэртная зала Беларускай Філармоніі. Урачысты сход грамадскасці і святочны канцэрт.

27 сакавіка. Вільня. Адкрыццё надмагільнага помніка братам Луцкевічам на могілках Росах.

Красавік — травень. Поездка дэлегацыі Беларусі ў Прагу. Падзяка ўраду і народу Чэхіі за прытулак Беларускай палітычнай эміграцыі кіраўніцтва БНР. Ушанаванне памяці дзеячаў БНР, прадстаўнікоў палітычнай і культурнай эміграцыі Беларусі, пахаваных на могілках Прагі.

ШМАТПАРТЫЙНАЕ ЖЫЦЦЁ

ХТО ВАЛОДАЕ ЗЯМЛЁЙ...

Абвешчаны ў сродках масавай інфармацыі з'езд Беларускай сялянскай партыі адкрыўся як I-я агульнапартыйная канферэнцыя БСП. Бадай што гэтае непараўменне засталася адзіным за ўвесь час работы форуму сялянскай партыі.

З дакладамі выступілі намеснік старшыні БСП Іван Нікітчанка і член Рады БСП Міхаіл Антоненка. Яны прааналізавалі ход аграрнай рэформы на Беларусі, выказалі занепакоенасць тым, што мясцовыя ўлады сабатаюць Закон аб зямлі, што наогул ідзе мэтанакіраваны развал усёй эканомікі краіны.

Па даленых БСП, на Беларусі дзейнічае сёння звыш 2000 фермерскіх

гаспадарак, але пакуль што адсутнічае прававая база для іх развіцця, што, дарчы, характэрна для ўсёй сельскай гаспадаркі.

Беларуская сялянская партыя выступае за рэарганізацыю калгасна-саўгасных утварэнняў у асацыяцыі, напрыклад, за дзяржаўную і прыватную ўласнасць на зямлю.

Палітычныя мэты БСП былі адлюстраваны ў Звароце да партый і дэмакратычных рухаў, да грамадзян Рэспублікі Беларусі.

«Палітычная, эканамічная і сацыяльная сітуацыя ў нашай краіне дасягнула крытычнай кропкі, набліжаецца час катастрофы», — гаворыцца ў звароце. Далейшас

3 НАГОДЫ

ЗВАНЫ ХАТЫНІ

22 сакавіка спаўняецца пяцьдзясят гадоў з дня Хатынскай трагедыі. Пяцьдзясят гадоў назад невялікая лагойская вёсачка была спалена фашыстамі разам з яе 149 жыхарамі. Доўгі час па вайне яна дзяліла маўклівы лёс поруч з іншымі 185 беларускімі вёскамі, што зніклі ў гады вайны з твару зямлі і больш не адраділіся на сваіх пажарышчах. А пасля на месцы Хатыні паўстаў мемарыял спаленых вёсак, імя яе стала сімвалам трагедыі і мужнасці нашага народа ў гады нямецка-фашысцкай акупацыі.

І вось — трагічны юбілей. І набліжэнне яго падсвечваецца раней не

званымі фактамі, весткамі і дзеямі.

Некаторыя грамадскія арганізацыі звярнуліся ў Вярхоўны Савет з прапановай авяшчыць дзень 22 сакавіка днём ахвяр фашызму. Што на гэта сказаць? Адно толькі: парламент паступіў бы мудра, каб падтрымаў гэтую прапанову.

Заўтра, напярэдадні жалобнай гадавіны, мяркуецца правесці шэсце і мітынг жыхароў сталіцы. Што ж, ушанаванне памяці ахвяр барацьбы з фашызмам — святая, як кажуць, справа. Ды толькі ёсць пагроза, што камуністычныя сілы (а яны ці не ініцыятары гэтых мерапрыемстваў)

развіццё гэтай тэмы ў дакуменце БСП гучыць наступным чынам: «Вярхоўны Савет не здольны прыняць неабходных законаў. Адкаладзены закон аб зямлі, не даведзены да стандарту закон аб прыватнасці».

БСП прапанаваў свой шлях вырашэння палітычнага крызісу. Яго сутнасць у неадкладным стварэнні палітычнымі партыямі і рухамі часовага ўрада народнага даверу.

Не думаю, што план, выкладзены ў Заяве БСП, можа быць ажыццёўлены ў бліжэйшы час, але ён цікавы ўжо тым, што яшчэ раз павярджвае вдалачныя рэчы. Сітуацыя ў краіне сапраўды патрабуе кардынальных, я б нават сказаў, хірургічных мер. Па-другое, кожная партыя, незалежна ад яе назвы і напрамку, перш за ўсё змагаецца за палітычныя мэты, а значыць, за ўладу. А валоданне зямлёй — гэта і ёсць рэальная ўлада.

Яўген ЛЮТЫ

скарываюць шэсце і мітынг найперш для прапаганды сваіх зманлівых і нежыццёвых ідэй і лозунгаў.

І, урэшце, толькі зараз, на пяцідзясятым годзе Хатынскай трагедыі, высвятляецца, што ўчыніў яе не нямецкі карны батальён пад камандаваннем А.Дзірлевангера, а нібыта ўкраінскі паліцэйскі. Вядома, для хатынцаў гэта ўжо усё роўна. Хатыні не аднавіць, не вярнуць, а званы над яе бетоннымі зрубамі і мармуровым дахам вогненнай магілы хатынцаў будуць трывожна звінець і надалей, як звінелі дагэтуль. Але, як казаў паэт: і усё ж, усё ж, усё ж... Гэта сведчыць, што да трагічных старонак жыцця нашага народа ў гады нямецка-фашысцкай акупацыі нам яшчэ вяртацца і вяртацца — дзеля таго, каб на іх заставалася усё меней і меней памылкаў і загадак...

Н.К.

ФОТАФАКТ

5 сакавіка ў Скарынаўскім цэнтры адбылася сустрэча супрацоўнікаў Акадэміі навук Беларусі з прафесарам Ежы Клячкоўскім — кіраўніком Люблінскага інстытута Сярэдняй і Цэнтральнай Еўропы. Зварнуўшыся да беларускіх навукоўцаў, праф. Клячкоўскі падкрэсліў неабходнасць шчыльнага супрацоўніцтва даследчыкаў Польшчы і Беларусі ў справе вывучэння агульнай гістарычнай спадчыны, а таксама пайнфармаваў прысутных аб канкрэтных кроках да стварэння федэрацыйнага інстытутаў Сярэдне-Усходняй Еўропы, адным з заснавальнікаў якой з'яўляецца цэнтр Францыска Скарыны.

12 сакавіка ў Мінску было праведзена пікетаванне аддзела народнай адукацыі Савецкага райвыканкома, арганізаванае гарадскім бацькоўскім камітэтам беларускамоўных школ і класаў. Супраціў людзей выклікала закрыццё ўладамі на доўгатэрміновы рамонт і расфармаванне дзіцячага садка N 376 — адзінага, на іхню думку, не фармальна, а па духу беларускамоўнага садка ў горадзе, створанага яшчэ ў 1977 годзе. Бацькі правялі пікетаванне пад лозунгамі з патрабаваннямі магчымасці наведвання іхнімі дзецьмі беларускамоўных дашкольных устаноў.

У. ПАНАДА

З МЯСЦОВАГА ДРУКУ

ПАРТЫЯ НОВАГА ТЫПУ?

Нарэшце камуністы дачкакаліся свайго часу. Адноўлена дзейнасць КПБ. Каліда гэтай падзеі палыходзіць па дэмакратычных нормах, то нічога ў гэтым страшнага няма. Кожны чалавек мае свае погляды, перакананні. У тым ліку і камуністычныя (не будзем зараз гаварыць пра іх утапічнасць). Адным словам, калі ласка, на агульных падставах, згодна з існуючымі заканадаўчымі нормамі, дзейнічайце, будучыце свой камунізм (мы ўжо набудаліся).

Але, як сведчаць факты, адноўленая КДБ і не думала дзейнічаць па законах рэспублікі (зрэшты, так яна вяла сябе ад пачатку свайго гісторыі). Свае арганізацыйныя пасяджэнні камуністы вытворчага аб'яднання «Даламіт» праводзіць у рабочы час у кіназале Палаца культуры. У рабочы час праводзіцца і рэгістрацыя членаў КПБ, ды яшчэ ў службовых памяшканнях, з выкарыстаннем службовых тэлефонаў. Вось якую аб'яву нядаўна давалася ўбачыць у заводзавоўраўленні: «В связи с отменой постановления

Верховного Совета Республики Беларусь «О временном приостановлении деятельности КПБ на территории Республики Беларусь» проводится перерегистрация коммунистов, желающих подтвердить членство в КПБ. Регистрация проводится: Капустина Е.В. — заводоуправление, тел. 52-21; Суринович О.Н. — техотдел ГАП-2, тел. 55-54; Подобашев В.И. — карьероуправление ВПО «Доломит», тел. 52-91; Клопов А.А. — автобаза ВПО «Доломит», тел. 52-19. Партбюро парторганизации г.п.Руба».

Ды толькі не вельмі, як кажуць, «клеіцца» з аднаўленнем кампартыі Беларусі на «Даламіце». Пераважная большасць рабочых, нават і былых членаў партыі, далёка абыходзіць гэтыя пункты рэгістрацыі.

В.ІГНАЦЕНКА,
сэбра БСДГ

(Газета дэмакратычных пляняў Прыдзвінска-Прыдняпроўскага краю «Выбар», N 6, сакавік 1993 г.)

Ёсць на меншай меры тры грані выяўлення нацыянальнай ідэі кожнага народа: гістарычныя дзеі і геапалітычныя праекты; нацыянальны характар (і, шырэй, — менталітэт) ва ўсіх яго супярэчнасцях; урэшце, самабытнасць яго культуры ў шырокім значэнні гэтага слова, у тым ліку эканоміка, мова, мастацтва, грамадска-палітычныя структуры (у тым ліку дзяржава), іншыя прававыя інстытуты.

СІМВАЛ
БАЦЬКАЎШЧЫНЫ

Уладзімір КОНАН

БНР у кантэксце нацыянальнай ідэі

Самабытнасць нацыянальнага характару беларусаў, здаецца, ніхто не адмаўляў, нават тыя даследчыкі «заходнерускага» і «велькапольскага» кірункаў (Усходні вучоны і Заходні вучоны ў трагікамедыі Янкі Купалы «Тутэйшыя»), якія бачылі толькі «этнаграфічную» Беларусь. Беларускую культуру ведаюць айчыныя і замежныя беларусісты, а фрагментарна — іншыя адукаваныя людзі. Урэшце, з найбольшаю ўпартасцю нашы нядобразычліўцы (альбо, што яшчэ горш, фальшывыя «сябры») адмаўлялі беларускую дзяржаўнасць, гэта значыць, не прызнавалі гістарычнасці нашага народа. Такое абкрадванне беларускай гісторыі адбывалася па-рознаму: тэндэнцыйнай інтэрпрэтацыяй першакрыніц, падмай паныццяў («растварэнне») беларускай гісторыі ў міфалагічнай старажытнарускай народнасці і Кіеўскай Русі, наўнамадэрнізатарская ці хітра разлічаная трактоўка Вялікага княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай як толькі адпаведна літоўскай і польскай дзяржаў, урэшце, замоўчваннем найвялікшых этапаў беларускага нацыянальнага адраджэння — драматычных падзей 1917—1921 гг.

Пра сярэднявечную беларускую дзяржаўнасць засведчылі летапісы і старадаўняя эпічная паэзія. «Усяслаў-князь людзям суд судзіў, гарадамі князеў надзяляў, а сам поначы воўкам гуляў... Таму ў Полацку рана званы пазванілі к завутранні ў Сафіі святой, а ён у Кіеве звон чуе. Хоть і вешчая душа ў дзёржым целе была, але часта бяды нацярапеўся». Гэта — з гераічнай паэмы «Слова пра паход Ігаравы» ў перакладзе Янкі Купалы. Над перакладам паэт працаваў восенню 1919 года ў Менску і надрукаваў яго ў газеце «Беларусь» (1919, 7—9, 11 лістап.), фактычна органе Беларускай Народнай Рэспублікі (БНР). Пазней, пасля трагічнага для Беларусі (і, мабыць, для ўсёй Цэнтральнай і Усходняй Еўропы) Рыжскага міру Купала апублікаваў у часопісе «Вольны сцяг» свой паэтычны пераклад гэтай паэмы. Зусім відавочна, што зварот прарока нацыянальнага адраджэння да вытокаў беларускай дзяржаўнасці не быў выпадковасцю. У кантэксце гістарычнай драмы 1917—1921

гг. полацка-крывіцкія вобразы і дзеі XI ст. сведчылі пра спрадвечную беларускую ідэю ў яе дзяржаўна-гераічным абліччы. Да таго ж князь Усяслаў Чарадзеі — архетып крывіцка-беларускай дзяржаўнасці. І, мабыць, сімвалічны правобраз нашай гісторыі. Таксама як летапісны воблік Рагнеды і Ефрасінні Полацкай.

Беларуская класічная літаратура ад В.Дуніна-Марцінкевіча да Янкі Купалы жывілася і чэрпала свае сілы не толькі ад свайго «сялянскага народа», як той Антэй ад Маці-Зямлі, але і ад яго гераічнай мінуўшчыны — Полацкай, Турава-Пінскай, пазней Наваградска-Віленскай гісторыі. Беларускі радавод яе даказаў нам сучаснік Мікола Ермаловіч у кнігах «Старажытная Беларусь» і «Па слядах аднаго міфу». На ўзроўні мастацкай інтуіцыі яе хораша «ўпісалі» ў нацыянальны кантэкст пісьменнікі і публіцысты «нашаніўскай» пары. Урэшце, першыя беларускія гісторыкі, тыя ж нашаніўцы. Аднак сёння спатрэбіўся аўтарытэты вердыкт беларусістаў блізкіх і далёкіх краёў, каб сцвердзіць гэтую праўду на афіцыйным узроўні. (На неафіцыйным, адраджэнскім і «народнафронтаўскім» узроўні яна вядомая даўно). Прывяду думкі з падсумавання вынікаў міжнароднага «круглага стала» па тэме «Беларусь у Вялікім княстве Літоўскім» (6—7 кастрычніка 1992 г.). Сутнасць іх у тым, што вытокі беларускай дзяржаўнасці сягаюць у Сярэднявечча (X—XVI стст.). Вялікае княства Літоўскае, Рускае і Жамойцкае было беларуска-літоўскім гаспадарствам, у якім развіліся класічныя еўрапейскія інстытуты дзяржаўнай улады; урэшце, што вынікам Люблінскай уніі 1569 года было стварэнне федэратыўнай дзяржавы Рэчы Паспалітай, ліквідаваная у канцы XVIII ст. у выніку яе падзелу паміж Расійскай імперыяй, Прусіяй і Аўстрыяй. «Беларусістыка: Беларусь у Вялікім княстве Літоўскім». Мн., 1992, с. 121—122).

На маю думку, чарговай праблемай другой сустрэчы беларусістаў свету за «круглым сталом» павінна стаць тэма «Беларусь паміж Расійскай рэвалюцыяй 1917 года і Рыжскім мірам». Тады завязваўся вузел супярэчнасцяў, якія ўрэшце рэшт прывялі да 2-ой сусветнай вайны

і якія сёння да канца не вырашаны. А ў іх вырашэнні зацікаўлены не толькі беларусы, але і Расія, Украіна, Літва, Польшча. Складаная праблема Усходняй і Сярэдняй Еўропы. У Савецкай Беларусі ад самага пачатку (1919г.) яна альбо замоўчвалася, альбо «вырашалася» тэндэнцыйна, з пазіцыі імперскай расійскай міфалогіі і ў полі зроку чужога менталітэту, варажата да вольнай

і непадзельнай Беларусі. Для нас гэты «укралзены» этап гісторыі цікавы яшчэ тым, што тады беларуская нацыянальная ідэя выйшла за рамкі мастацка-філасофскіх прароцтваў і культуралагічнай праблематыкі, і перайшла на ўзровень дзяржаўна-палітычнай рэалізацыі. Відавочна для нас таксама гістарычны паралель і, скажу больш, — «лостэркавая сіметрыя» паміж падзеямі 1917—1920 гг. і сённяшняй гісторыяй пасля «слаўнай жывеньскай рэвалюцыі» ў Расіі. Напрыклад, паміж Устаўной граматай да народа Беларусі (24—25.03.1918) і Дэкларацыяй Вярхоўнага Савета Беларусі аб нацыянальным суверэнітэце. Паміж тагачаснай і сучаснай дзяржаўнай сімволікай. Паміж тагачаснымі і сённяшнімі праблемамі: будаванне беларускай дзяржаўнасці, нацыянальнай школы, арміі, пераадоленне эканамічнай разрухі, альтэрнатыва арыентацыі на Усход альбо Запад.

Пакуль не апублікаваны (з адпаведнымі каментарыямі) іншыя першакрыніцы беларускай гісторыі 1917—1921 гг., бадай што адзіным яе жывым лостэркам застаецца тагачасны друк, адраджэнскія газеты «Вольная Беларусь» (Менск, май 1917 — лістапад 1918 гг., выдавец Беларускі Нацыянальны Камітэт, з 1918 г. — яго Таварыства Беларускай культуры, рэдактар Язэп Лёсік), «Беларускі шлях» (Менск, сакавік—жнівень 1918 г., рэдактар-выдавец 1-га нумара П.Аляксюк, з 2-га нумара — выдавец таварыства «Заранка», рэдактар А.Прушынскі, вядомы ў літаратуры пад псеўданімам Алякс Гарун), штодзённая газета «Беларусь» (Менск, 21.10.1919—9.10.1920, рэдактар-выдавец Ядв.Луцэвіч, з 1920 г. — выдавец Часовы Беларускі Нацыянальны Камітэт, пазней яго прадстаўнік К.Тарэшчанка, рэдактар Язэп Лёсік), часопіс «Беларускае жыццё» (Вільня—Мінск, жнівень 1919 — ліпень 1920, рэдактар-выдавец Францішак Аляхновіч).

Нягледзячы на разнастайнасць палітычных груп і партый (БСГ, сацыял-дэмакраты, памяркоўныя эсэры-народнікі і радыкальныя сацыялісты-рэвалюцыянеры, сялянская і інш. партыі), усе яны выйшлі з Беларускай Сацыялістычнай Грамады

(Працяг на стар. 14-15)

«ЗАЛАТЫ ВЕК» БЕЛАРУСКАЙ ГІТАРЫ

Новы нотны зборнік падрыхтаваны да друку. На пакутным і няпэўна-доўгім шляху беларусаў да сябе падзеі такога кшталту — нячастыя. Так, гэта падзея, калі ў агульнаеўрапейскі працэс цяперашняга гітарнага рэнесансу, што пачаўся з другой паловы XX стагоддзя, уключана ўключача музыка Беларусі. Гэта падзея, калі насуперак скажонай артадаксальнай гісторыі нашай музычнай культуры энтузіясты Адраджэння маіструюць мастак, які лучыць узоры мастацтва з XVI ст. да нашых дзён, родніць скарбы крэўнага фальклору з умелымі і талентам прафесіяналаў. Гэта падзея, калі на Беларусі, краіне без дзяржаўнага нотнага выдавецтва, нотадрукарскую справу наладжвае малады творчы калектыў — «Беларуская Капэла», і распачынаецца гэтая справа выданнем зборніка гітарнай музыкі.

Спецыялісты, безумоўна, ацэняць выдатную творчую ды арганізатарскую дзейнасць яго ўкладальніка В. Жывалеўскага — вядомага артыста, педагога, першага і пакуль адзінага даследчыка гітарна-лютневай культуры на беларускіх землях. Ягоныя спадзвіжнікі таксама ўклалі шчырую інтэлектуальную і духоўную працу ў падрыхтоўку «Беларускай гітарнай музыкі».

Раздзел «Полацкі сшытак» уключае 6 п'ес з вядомага нотнага зборніка XVI ст., таленавіта перакладзеных для гітары Я. Грыдзюшчам. Голас мінуўшчыны даходзіць да нас і дзякуючы «Віленскаму сшытку» — фрагменты гэтага музычнага помніка прадстаўлены ў апрацоўцы для гітары і клавесіна (зроблена адпаведна В. Жывалеўскім ды Б. Спектарам). «Ліцвінскія фантазіі»

— цалкам аўтарская работа В. Жывалеўскага: ён апрацаваў у неакласічным стылі мелодыі некалькіх народных беларускіх песень, вядомых з розных стагоддзяў, і прысвяціў сваю працу светлай памяці У. С. Караткевіча.

Першы нотадрук «Беларускай Капэлы» аформіў мастак Міхась Барздыка. Яго самабытную графіку ведаюць не толькі ў роднай Беларусі, шраг работ уваходзіць у калекцыю Санкт-пецярбургскага Дзяржаўнага рускага музея, у пінкатэку Рыпе Сан-Жыназіа (Італія) і інш. Летась на 22-м Міжнародным салоне ў Бельгіі (Гран Пры 1992) мастацтва М. Барздыкі адзначана срэбным медалём Еўрапейскай Акадэміі мастацтваў. Саюз рамантычнай графікі з вытанчанай музыкой, распрацоўка фірменнага выдавецкага стылю «Беларускай Капэлы», — для мастака гэта справа ў пэўным сэнсе гістарычная...

Укладальнік новага зборніка знайшоў нямала дакументальных, літаратурных сведчанняў таго, што гітара і яе папярэдніца лютня былі вельмі распаўсюджаны на землях нашых у старажытнасці, што гітара была спадарожніцай побыту беларусаў і ў недалёкім XIX ст. Застаецца самае цяжкае: шукаць у замежных сховах ноты, звязаныя з колішнім нашым музычным жыццём. А новыя архіўныя адкрыцці, новыя мастацкія знаходкі ў творчай працы пачынальнай музычнага адраджэння ды іхніх паслядоўнікаў умацоўваюць міжнародную павагу да беларускай гітарнай культуры, якая мае не толькі багаты рэдавод, але й таленавітых адданных спадкаемцаў.

С. БЕРАСЦЕНЬ.

Міхась БАРАЗДЫКА і ягоная фарміраванне зборніка.

БЕЛАРУСКАЯ ГІТАРНАЯ МУЗЫКА

ЛІЦВІНСКІЯ ФАНТАЗІІ

ВІЛЕНСКІ СШЫТАК

Шчыра сказаўшы, я для сябе яшчэ не вырашыў, наколькі вартая справа — такія конкурсы. З аднаго боку, гэта сапраўды магчымасць сабраць усіх творцаў жанру, з другога — конкурсныя хваляванні перашкодзілі некаторым аўтарам выявіць сябе ў найбольшай моцы. У бакавушцы каля сцяны я прыняў удзел у суцэльнай свайго земляка гарадзенца Віктара Шалкевіча. Трохі разбэшчаны перамогамі, адчуўшы, што тут не зусім «пайшло», гэты самы мой любімы бард кідаўся ва ўсе бакі і лямантаваў: «Усё, еду дадому! Усё, іду на цягнік! На конкурсы больш не паеду!» Але ж на гэты конкурс прыехалі амаль усе. А, можа, лепей стварыць нейкі прэстыжны фест для бардаў без абавязковых першых — другіх месцаў, бо ацэньваць творцаў на балах... — я спачуваю сябрам журы. Цьмяна ўяўляю, як можна параўноўваць і ацэньваць, напрыклад, «брудны беларускі блюз» В. Шалкевіча, вытанчаную лірыку Э. Акуліна, магутна эмацыяназараджаныя песні Л. Сом і В. Цярэшчанкі, філасофскую лірыку А. Атаманава.

Дарэчы, надзіва, у глядзельнай зале заставаліся вольныя месцы. Магчыма, таму, што не было афішаў? Анонсу ў «Ліме» аказалася недастаткова.

Як бы там ні было, але збор у адным месцы такой колькасці асоб-творцаў, якія гадуюць, створаць, ткуць жывую тканіну высокай нацыянальнай культуры, уражае і будзіць надзею нават у маёй рацыянальна-скептычнай душы — Беларусь жыве!

Алесь КРАЎЦЭВІЧ.

РАТУНАК — М'ЯККІ ЗНАК

Апошнім часам у друку з'яўляюцца матэрыялы, у якіх закранаюцца розныя аспекты ўдасканалення правапісу. Нядаўня канферэнцыя, прысвечаная гэтай праблеме, выявіла розныя падыходы. У прыватнасці, няма адзінства ў паглядах на абазначэнне мяккасці зычных.

Часцей верх бярэ думка пра неабходнасць абазначэння асіміляцыйную мяккасць, г. зн. пісаць: сьнедаць, дзьве, у баразне, цьвіць, цьвісці (вядома, мяккі знак — не адзіны спосаб паказваць мяккасць зычнага).

Разам з тым сёй-той хацеў бы зрабіць выключэнне для слоў, дзе зычныя падоўжаныя, і пісаць, як цяпер: насенне, Палессе, вяселле, жалеззе, жыццё, суддзя. Як самыя відарэчы доказ слухнасці такой пазіцыі звычайна называюць эканомію (паперы, фарбаў і г. д.).

Другі, ці не галоўны аргумент: у вышэйпададзеных словах не два аднолькавыя зычныя гукі, а адзін падоўжаны мяккі (н, л, с, з, ц, дз). І, маўляў, ён, мяккі з прыроды зычны гук, не мае патрэбы ў падтрыманні мяккім знакам. Да таго ж мяккі знак нібыта разрывае адзіны, непадзельны гук. Вось адно з выказванняў: «безумоўна, мяккасць зычных з, с, дз, ц павінна падтрымлівацца мяккім знакам, але напісанне мякага знака паміж падоўжэннямі зычных лічу зусім неабавязковым: пасля іх заўсёды стаяць галосныя е, і, ю, я, і мяккасць вымаўлення добра адчуваецца — кампенсуецца, як бы мовіць, гэтымі галоснымі» (М. Наско, «Наша слова», № 5, 1993).

Але не ўсё так проста. Тут ёсць, як кажуць, праблема. Паспрабуем яе акрэсліць. Найперш звернем увагу на тое, як успрымаюцца і рэалізуюцца падоўжаныя зычныя сёння. Можна, камусьці такое сцвярджаць не будзе неспадзяваным, тым не менш гэта рэальнасць: адзіны, непадзельны з паходжанню гук мы часта ўжо дзелім, разумеем яго як два гукі.

КАБ НЕ ЗДАРЫЛАСЯ ТРАГІЧНАЕ...

Маё першае знаёмства з беларускай пазіяй і прозай прыйшлося на ваенныя і пасляваенныя гады, калі я быў у падлеткавым узросце. Дзякуючы збору кніжак і газет, у асноўным віленскага выдання, які меў у той час мой бацька, я з дзяцінства авалодаў чытаннем. Па сваёй ахаце ці па запрашэнні я ішоў да аднавяскоўцаў ці да родзічаў у другую вёску, дзе па вечарах збіраліся пажылыя, а часам і маладыя людзі. Там я ім чытаў апавяданні са зборніка «Рунь», з «Хрэстаматыі беларускай літаратуры XI-1905 г.» (выд. 1922 г.) М. Гарэцкага, са зборніка пазіі «Вянок» М. Багдановіча ды з Багушэвічавай «Дудкі». Не памятаю, якое ўсведамленне мелі мае слухачы — проста, амаль непісьменныя сяляне, але заслухоўваліся, цмокалі і гаварылі, як ёмка, па-нашаму пішуць вучоныя «мужыкі». Заняткаў мой доўжыўся нядоўга, бо хворга бацьку ўзялі на ўлік энквэдзісты як былога «пособніка антисоветской «грамады».

У далейшым я даведаўся, які плённы, хоць і цяжкі жыццёвы шлях прайшоў Максім Гарэцкі. Ён пракаў праз літаратуру, гісторыю, культуру, навуковыя працы новы шлях адраджэнню нацыянальнай будучыні.

Ды плённа працаваць, як

Чым гэта абумоўлена? У першую чаргу недасканаласцю сучаснага правапісу і графікі — неабазначэннем мяккасці падоўжаных зычных, адсутнасцю адмысловых літар для іх перадачы. Цяпер і падоўжаныя, і падвойныя зычныя абазначаюцца аднолькава (каменне, каменны, стаеннік, ранне, ранні, сягоння). Гэта спрычыла атамліванню. Пішучы, чытаючы, мы ўвесь час бачым дзве літары пры абазначэнні аднаго гучу (праменне, прыняцце, калоссе), гэтаксама як і там, дзе гэтыя літары перадаюць два гукі (праменны, прыняцця, рассеўся).

Выконваючы розныя моўныя практыкаванні, вучань, студэнт, баючыся, каб не памыліца, прагаворвае словы, падзяляючы іх на часткі (першы элемент падоўжанага гучу ў такіх варунках вымаўляецца цвёрда): на-сеН-не, воС-сю, рыЗ-зём, суд-дзя (які і збонжа, за-ціш-ша, на-рач-чу). Адзначаная сітуацыя няўхільна паўстае і бясконца паўтараецца пры пераносе слоў. Прывітае вока да такіх напісанняў — замацоўваецца разуменне падоўжаных як спалучэнняў двух зычных.

А таму на падоўжаныя гукі пашыраюцца фанетычныя заканамернасці, характэрныя для тых спалучэнняў зычных, з якіх другі — мяккі. З'яўляюцца ўмовы для асіміляцыйнай мяккасці першага элемента падоўжанага гучу, якая, аднак, у шмат якіх выпадках выяўляецца часткова або зусім не назіраецца: аналагічна да памылковага вымаўлення Слэзы, З'езд, Дзье, пад яго ўплывам, нярэдка вымаўляюцца насен-не, калоссе, суд-дзя (суд-зля)...

Ратунак — мяккі знак. Яго напісаннем будзе з сярэдзіны паказвацца скразная, што разліваецца ў межы усяго гучу, мяккасць, а не толькі пры канцы гучу (ці ў другой яго частцы). Памацае суцэльнасць, непадзельнасць падоўжанага мякага зычнага. Мяккі знак будзе сігналам воку, што тут зычны своеасаблівы (падоўжаны, мяккі), адметны ад тых выпадкаў, дзе гук цвёрды і падвойны (каменны, загуменны). З ужываннем мякага знаку падоўжаны зычны будзе выяўляць сваю сапраўдную якасць пры пераносе (па-дзеле) слоў: на-сен-не, калоссе-се. Спецыфічны беларускі гук заживе натуральным жыццём у прасторы і часе!

Алесь КАЎРУС.

Праз песню жыве Беларусь!

Уражанні немужычнага гледача
ад конкурсу бардаў

17—19 лютага ў мінскім Доме літаратара прайшоў першы рэспубліканскі конкурс беларускай бардаўскай песні. Мне ўдалося трапіць толькі на другі (праўда, самы галоўны) тур (18 лютага). Аднак і адной вечарыны хапіла, каб абудзіць да жыцця незвычайнае салодка-пранізлівае пачуццё сьвята, тым больш дарагое сярэд сёлетняй такой паскуднай, прабачце, зімы.

Пачатак быў аб'яўлены на 18 гадзін. Пасля дваццацівілінай прамаруды, як гэта бывае ў Доме літаратара, дзея пачалася. Журы заняло свае месцы ў першым радзе, з'явіліся вядучыя. Потым на сцэну пачалі выходзіць канкурсанты і на публіку ў залу памкнуў магутны густы паток сапраўды (без усякіх нацяжкаў) высокае культуры. Гледачы былі беззваротна апанаваныя, захопленыя гэтым патокам і... чатыры гадзіны праляцелі, як імгненне.

У другім туры выступалі 17 (дакладней 16 — адзін не прыйшоў) лепшых выканаўцаў, адабраных пасля першага тура. Дзве песні ацэньваліся па пяцібальнай сістэме (калі выконваўся твор на чужыя словы, то максімальнай ацэнкай былі 4 балы). Кожны ўдзельнік конкурсу — несумненна, яркая індывідуальнасць — сваё з'яўленне на сцэне пераўтвараў у маленькую па-

дзею, якія ўсе зліліся ў адну вялікую дзею. Вядома, галоўная заслуга ў гэтым належыць нашай бардаўскай эліце: Вользе Цярэшчанцы, Леры Сом, Віктару Шалкевічу, Алесю Камоцкаму, Алесю Атаманаву, Эдуарду Акуліну і іншым.

Увогуле ўся вечарына праходзіла ў лепшым стылі Дома літаратара — нязмушанасць, адсутнасць казёнай афіцыйнасці. Усё міла, па-хатняму, усё дапакоўвалася адно да другога, нават некаторыя хібы ў правадзенні.

Амаль кожны бард лічыў патрэбным сказаць перад выступам некалькі адметных слоў, падмацаваць такім чынам уражанне ад песні. Неадназначна і журы і публіка ўспрынялі просьбу А. Камоцкага не даваць яму ўзнагарод, а пакінуць іх маладзейшым. Мне, напрыклад, у гэтым выступе пачуўся не зусім сціплы «матрыцызм». Пасля нядоўгай замінкі журы прызнала такую просьбу некарэктнай і вырашыла ацэньваць «партыярха» наравне з астатнімі.

Конкурс жа працягваўся далей. Фінал, які і належыць, быў магутным, яго зрабілі два апошнія па спісе ўдзельнікі: Алесю Атаманава і Эдуард Акулін, якія і занялі два першыя месцы. Трэцяе прысудзілі гамельчанцы Вользе Цярэшчанцы.

Што ні кажыце, толькі ўсё ж ёсць своеасаблівы шарм у занябаным, але такім мілагучным слове — правінцыя. Адчуваецца ў ім і лёгкі смутак юнака па дзіцячых гадах, якія так нечакана і хутка мінулі, і прасветленая сумота старога. Яно, як бабінае лета, цешыць сваёй раскошнаю адцвітаючай прыгажосцю і трывожыць балючаю непазбежнасцю знікнення. Здаецца, што яно мае свой водар і смак, які нагадвае пах прывялых жоўтых антонавак пасярод сібернай зімы. Яно цешыць слых сваёй працягласцю і нейкай спакойнай утульнасцю, як цешыць зрок здарожанага вандроўніка пыльных вузкія вулачкі з аднапавярховымі рознакаляровымі хатамі, што хаваюцца ў зеляніне садоў нашых мястэчак і невялікіх гарадкоў. Усе яны ў сваёй сціжанасці, у тыповых белацэгляных крамках на галоўнай вуліцы, у невялікай плошчы з абавязковым атрыбутам нядаўняе мінуўшчыны — помнікам вялікаму і неўміручаму правадыру, — браты-блізняты, ад Буга і да Дзвіны. Аднак за ўсёй гэтай тыповасцю, як за брыдкаю маскай бабы-Ягі на балі-маскарадзе, хаваюцца сапраўдныя пекныя твары, якія ўразаць неаб'якавага гледача сваёй непаўторнасцю і прыгажосцю.

Галіна ТЫЧКА

ПАДАРОЖЖАЎ ПРАВІНЦЫЮ

Пыхлівыя турысты ў шыкоўных чырвона-белых «Ікарусах» грэбліва абмінаюць правінцыю, несучы свае душы і целы на захад альбо ўсход, каб ахвяраваць іх ненажэрнаму малому цывілізацыі. Яны шукаюць мінулае ўперадзе, не заўважаючы, як яно застаецца ззаду. Яно і праўда: мы ўсе вымушаны спыняцца: нам не стае часу, каб разглядаць па баках. І таму зараз, хоць завочна, я хачу запрасіць вас, шануюныя чытачы, на экскурсію туды, дзе адзін раз у суткі спыняецца на 10 хвілін сталічны цягнік мясцовага прызначэння і некалькі разоў на тыдзень (у сувязі з інфляцыяй) прыходзіць паўпусты чырванабокі аўтобус. Карацей, вандруем з вамі на поўнач, на бераг маляўнічага Мёрскага возера, дзе ўтульна раскінуўся невялікі, але прывабны гарадок з загалкава назваю — Мёры.

Ёсць меркаванні, што гэта назва балцкага паходжання, бо спакон веку на гэтай зямлі суседнічалі славянскія і балцкія плямёны. Зараз колішні балці субстрат захаваў адно ў геаграфічных назвах — азёры Набіста, Абстэрна, прозвішчак — Гірды, Барэйкі, Рэўты, Гернты і, вядома, імёнах. Адольфы і Адальфіны, Норберты і Сабіны, Альберты і Біруты — гучаць натуральна і звякла для вуха мясцовага чалавека. Але не для прыезджана! Прыезджым, асабліва з усходу, многае будзе выплядаць тут дзіўным і незразумелым, што яны растлумачаць на свой розум і лад. Так у 1939 годзе сталася і са старажытнай назвай гэтага заходнебеларускага мястэчка. Назва яго была перакладзена з польскае мовы на расейскую, як **Міоры**, і адпаведна на беларускую — **Міёры**, бо, як вядома, у польскай мове гук «ё» перадаецца на пісьме дзвюма літарамі «ю». І такім чынам неадкаванасць прысланага з метраполі чыноўніка была ўсклава на многія дзесяцігоддзі, ажно па сённяшні дзень. (Такі ж лёс, дарэчы, спасціг і гарадок Лёзна, які ператварыўся ў Ліозно).

Цікава адзначыць, што назвы возера — Мёрскае, і рэчкі, што вьліяе з яго, — Мёрыца, засталіся нязменнымі. Праўда, у друку раз-пораз з'яўляліся спробы называць і возера Міёрскім. І вось у 80-ыя гады выйшла пастанова Саўміна, дзе гаварылася аб удакладненні і геаграфічных назваў, і сярод іншых была ўдакладнена назва возера Мёрскага, якое рэкамендавана было пісаць з гэтага часу толькі праз «ё». А што да назвы гарадка, то ніводзін мясцовы чалавек ад Глыбокага да Браслава нават у невярозным стане ніколі не вымавіць Міёры, а толькі Мёры. Здавалася б, здаровы сэнс падказвае без лішняга мітрэнтаў вярнуць нармальную назву гарадку. Але не думайце, што тут усё так проста! Трэба, каб стварылася ініцыятыўная група, сабрала подпісы, падала заяву ў гарсавет, а дэпутаты ўключылі пытанне ў павестку пасяджэння райлі. А дэпутаты, зрэшты, могуць вырашыць, як ім захацацца, як у Вярхоўным Саўеце, напрыклад, з рэферэндумам. Ходзяць чуткі, што ўжо звярталіся людзі да ўлад з такою просьбай, ды безвынікова, бо, як сказаў мне па сакрэце адзін з мясцовых дзеячаў, Міёры тады стануць Мёрамі, калі Мінск ператворыцца ў Менск. Бачыце, як усё ж важна сталіцы падаць правінцыйны прыклад!

На сёння Мёры — адносна невялікі гарадок з насельніцтвам каля 9 тысяч чалавек (а ўсяго ў раёне жыве неадка 34 тысяч чалавек). З канца 60-ых гадоў колькасць насельніцтва скарацілася прыкладна на тысяч дзесяць. Зараз спаду не назіраецца, ёсць нават невялікі прырост за кошт перасяленцаў з чарнобыльскай зоны і мігрантаў з суседняй Латвіі. Хая мігрантамі можна назваць іх толькі ўмоўна: у большасці гэта нашы кроўныя браткі-беларусы, якія кінуліся з бацькоўскіх сядзіб па той бок Дзвіны ў пошуках лепшай долі, а зараз вяртаюцца на родныя гоні.

Насельніцтва тут этнічна неаднароднае. Людзі, што населяюць гэты край, падзяляюць сябе на беларусаў, рускіх, палякаў і маскалёў. Палякі — гэта католікі, якіх з польскай нацыяй звязвае малітва, вымаўленая ў касцёле на беларускай «пальшчызнае», ды колькі дзесяткаў польскіх слоў, што засталіся ў памяці яшчэ з даваенных часоў, калі хадзілі яны з кужэльнымі торбачкамі да пачатковай польскай школы. Прыходзіць, да прыкладу, такі дзядзька да аўталаўкі, і калі ў добрым гуморы, то не супраць «пафарсіць» сваёй польскай мовай:

— Тыш булкі хлеба, — кажа ён лавачніку.
— Бяры, дзядзька, й батон, — намаўляе той.
— Нема форсы, — ганарыста адказвае дзед і, забраўшы свой хлеб, кльшпае дахаты.

Праваслаўных тут называюць беларусамі, часам рускімі, бо, як вядома, афіцыйнаю мовай царквы з'яўляецца руская. Дарэчы, зусім нядаўна на ўсходзе Мёраў заблішчэла серабрыстымі шыбулінамі купалоў новая царква — у процівагу касцёлу, які знаходзіцца на другім канцы горада. Паколькі царква ўзнікла зусім нядаўна, яна не мае ў сваёй біяграфіі ані цікавых гісторый, ані паданняў, ані легенд. Выключэннем з'яўляецца хіба паказка пра святара гэтай царквы, які выкапаў студню і павесіў на яе замок, бо паналзіліся ў яе хадзіць суседзі, кожны са сваім не заўсёды чыстым вядром. Вернікі ж дасколь спрачаюцца, меў тут бапошка рацьню ці не, і што было б лепш — замкнуць студню ці ахвяраваць адно вядро, прымацаваўшы яго да студні дзеля грамадскае агульнае карысці.

«Рускія» ды «палякі» адрозніваюцца паміж сабой толькі тым, што ў нядзелю адны ідуць на адзін канец Мёраў — да царквы, а другія — у процілеглы, да касцёла. А вось «маскалі» сапраўды з'яўляюцца тут іншароднай этнічнай групай. «Маскалямі» тут называюць рускіх старавераў, якія пасля вядомай усім царкоўнай рэформы пакінулі межы Масковіі і схаваліся ад пераследу на тэрыторыі суседняй дзяржавы — нашага Вялікага княства Літоўскага. Жывуць тут яны даволі кампактна, і знолі захавалі не толькі сваю рэлігію, але і мову, звычай, культуру. Гавораць яны прыгожа рускаю моваю, час ад часу аздабляючы яе каларытнымі беларусізмамі. Любімаю страваю маскалёў з'яўляецца «драчэна» (паводле назвы мне чамусьці ўяўлялася, што гэта каша), на справе ж гэта смачны пухнаты блін, які пачыцца з мукі, яек, крухмалу. Але не менш папулярныя ў іх і «бульбянікі» — піражкі з варанай тоўчанай бульбы, надзяваныя капустай ці тварогам. Калі старавер захаце каго-небудзь аблаяць, то скажа пра свайго неспрыцеля так: «Ах еретик ты окаянный!». Сярод мясцовых беларусаў існуе павер'е, што стараверы вельмі хораша ведаюць лес і адчуваюць сябе ў ім, як дома. Але, відаць, гэта перабольшанне, як перабольшанне і тое, што сярод іх распаўсюджана знахарства. Праўда, ёсць жанчыны-стараверкі, якія «умеюць» адшукаць зніклага чалавека, загаварыць ваду, і тая вада, загавораная перад старалаўнімі стараверскімі абразамі, дапамагае ўсім — і стараверам, і праваслаўным, і каталікам.

Паводле меркавання некаторых даследчыкаў, менавіта тут, на Мёршчыне, у невялікай на сёння вёсачцы Ніўнікі, дзе зараз, бадай, толькі малельны дом ды могілкі, знаходзіўся калісьці рэлігійны цэнтр усіх старавераў Беларусі.

Беларусы — і праваслаўныя, і католікі — жывуць з маскалямі дружна, супольна ладзяць і хрэсьбіны і хаўтуры. Праўда, відаць, дзякуючы інстынкту самазахавання, стараверы імкнуцца браць шлюбны пераважна са «сваімі». Цікава, што менавіта з гэтага этнічна чужога беларусам асяроддзя якраз і найменш чуваць якіх-кольвек нараканняў на беларускую мову.

Увогуле, «прышлым» у асяроддзі беларусаў жывецца нядрэнна. Яшчэ сярэднявечныя гісторыкі як адну з найбольш характэрных рыс нашага далёкага продка — вялікага князя Уладзіслава-Ягайлы — адзначалі ягоную «марудлівасць» і «пэўную ўсходнюю апатычнасць». Відаць, дзякуючы гэтай апатычнасці і здолела ўсклавацца ў назвах мёрскіх вуліц хваравітая цяга колішняга партыйнага кіраўніцтва да «інтэрнацыяналізму» і «вечна жывых камуністычных ідэй». І хоць мясцовыя актывісты і выносілі прапановы аб зменах, «шырокай падтрымкі працоўных», як кажуць «вечна ўчарашнія», гэта не знайшло. Яно і не дзіўна. Камуністы — людзі здысцыплінаваныя, і хоць дзейнасць КПБ была прыпынена, але і на перыферыі яны не нагта імкнуліся змяняць што-небудзь у былым такім утульным для іх ладзе жыцця. У апошні час дзейнасць чыкінскае партыі ды перамога Бразавіцкага ў Літве іх так натхнілі, што яны тэрмінова правялі нараду, стварылі райком партыі, выбралі першага сакратара. (Дзе тут ім займацца нейкімі назвамі!) Праўда, ходзяць чуткі, што туды ўвайшлі толькі некаторыя

былыя функцыянеры мясцовага значэння ды пара-тройка алстайнікоў-пенсіянераў.

Сталічны турыст, блукаючы па вуліцах — Камуністычнай, Інтэрнацыянальнай, Камсамольскай, Леніна, Кірава і г.д., можа падумаць, што, апрача партыйных дзеячаў «Вялікага Кастрычніка», тут аніколі не ступала нага прыстойнага чалавека. Але вельмі і вельмі памыліцца. Акурат тут, на гэтай зямлі, нарадзіўся выдатнейшы дзеяч нашага Адраджэння Вацлаў Юстынавіч Ластоўскі, па мёрскіх вёсках і хутарах не раз праходзілі шляхі вечнага вандроўніка, геніяльнага мастака і самабытнага філосафа Язэпа Драздовіча. Звычайна вымушалі іх пакідаць ралзіму неспрыяльныя палітычныя абставіны. Так, з найбольш старых дысідэнтаў варта ўспомніць славутага Генрыка Дмахоўскага, паўстанца 1863 года, які яшчэ да паўстання эміграваў у ЗША і стаў нацыянальным героем гэтай краіны. З апошніх, хто прадоўжыў гэтую традыцыю, — Васіль Крупскі, вядомы многім супрацоўнік беларускай хвалі радыёстанцыі «Свабода». Ягоны выезд за мяжу адбыўся адносна нядаўна — у 70-ыя гады, росквіт застойных часоў.

Гэтыя звесткі і шмат якія іншыя, магчыма, будучыя падарожнікі знойдуць у мясцовым краязнаўчым музеі, будынак якога на былой цэнтральнай плошчы, побач з помнікам Невядомаму салдату, амаль ужо закончаны. А пакуль будучая экспазіцыя месціцца ў мясцовай школе, дзе працуе настаўнікам гісторыі В.Ермалёнак, дзякуючы ахвярнай працы якога і быў створаны музей.

Праміне колькі гадоў і, відаць, з'явіцца ў Мёрах вуліца Ластоўскага, Драздовіча, Андрэя Цікоты, які, пэўна ж, не раз хадзіў тут, бо доўгі час працаваў у славуцым дзюрыскім марыянскім кляштары. Памяць пра айца Цікоту дасколь жыве сярод людзей. Адзін стары некаж казаў: «Калі б дачуўся, што будзе казаць казанне айцец Цікота, я б і сёння пайшоў пашком у Друю, каб паслухаць яго». Старому недзе гадоў пад восемдзесят, а да той Друі добрых дваццаць вёрст. След Цікоты, як і Ластоўскага, згинуў у сталінскіх лагерах, але справа ягонага жыцця не прапала. Менавіта тут, на Мёршчыне, касцёл адным з першых павярнуўся да беларускай мовы. Сюды ў 80-ыя гады ў занябаным Ідолтаўскім касцёле быў прызначаны на службу мала каму вядомы святар з Літвы — Уладас Пятрайціс. Сёння айца Пятрайціса, святара прыгожага чырвонага Мёрскага касцёла, ведаюць многія. Ужо не першы год праводзіць ён тут імяш на роднай мове, тут ладзіцца вандроўкі па родным краі, пад штандарам «Пагоні», тут выдаецца адна з цікавейшых рэлігійных газет сучаснасці «Голас душы», адным з рэдактараў якой разам з І.Жарнасек з'яўляецца і айцец Пятрайціс. Традыцыі дзюрыскіх айцоў-марыянаў, шчырых прыхільнікаў асветы і роднай мовы, працягвае і іх колішні выхаванец, цяперашні святар Ідолтаўскага касцёла айцец Антон Лось.

На Мёршчыне засталася вельмі шмат слядоў былое цывілізацыйнае гэтае мясцін. Руіны панскіх сядзіб са знішчанымі аляямі шыкоўных паркаў, ад якіх пазаставаліся адзіночныя нязвыклія для гэтых мясцін дрэвы, фамільныя скляпы на вясковых могілках, рэшткі былой папяровай фабрыкі... І, вядома, легенды, легенды... Ходзяць, да прыкладу, чуткі, што менавіта адсюль паходзіць род славутага польскага пісьменніка, лаўрэата Нобелеўскай прэміі Чэслава Мілаша. Нагадвае зараз пра гэта назва вёскі Мілашова, якая калісьці належала гэтаму роду, і фамільны склеп, што месціцца ў невялікім касцёле на маляўнічым востраве Мілашоўскага возера. Якія толькі паданні ні расказвалі пра гэты стары закінуты касцёл! Аматыры лёгкай нажывы і зачараваных кладаў неаднойчы ўначы заплывалі на востраў і абшуквалі касцельныя сцэрні. Невядома, ці знаходзілі яны клады, але святыню і коці памерлых па-варварску трывожылі і нішчылі не раз. Зараз, дарэчы, гэты касцёл аббудоваецца.

Не менш цікавая і гісторыя Мёрскага касцёла, які быў збудаваны незадоўга да II сусветнай вайны, у вельмі кароткі тэрмін. Будаўнічымі працамі кіраваў ксёндз Бародзіч, якога заўжды памянаюць цяпер у малітвах парафіяне. Але ксёндз Бародзіч быў, відаць, народжаны не для малітваў, а для прадрымальніцтва і камерцыі. Да гэтага часу на невялікім хутары Аблятова, былой сядзібы паноў Абрампальскіх, стаяць руіны вялізнага двухпавярховага млына з рэшткамі складанага млынарскага рыштунку. Млын гэты разваліўся не ад дажджу і ветру (даўней умелі будаваць трывала, на доўгія дзесяцігоддзі) — сюды неаднойчы наведваліся мясцовыя «прадрымальнікі» з толам ды трактарам. Расказваюць, што Бародзіч прымушаў сялян збіраць грыбы, потым сушыць іх і малю, а парашок за вялікі грошы прадаваў у Італію. Туды, дарэчы, і ўшэ ён, калі пачалася вайна, і ў 1939 годзе на гэтых абшарах першымі за немцаў з'явіліся бальшавікі ў шэрых ватоўках, як расказваюць мясцовыя бабкі, — брудныя, няголеныя і злосныя.

Так што за сценамі касцёла кс.Бародзіча ўспамінаюць нядобрым словам: і скупы ён быў, і жорсткі, зневажаў людзей, і не грэбаваў подзвігамі Казановы. Мясцовыя старажылы перакананыя, што менавіта ён напісаў данос на дзюрыскіх айцоў-марыянаў, пасля якога пілсудчыкі і разгалілі дзюрыскі кляштар. І што б там ні казалі ворагі беларушчыны пра аб'якаванасць простых людзей да сваіх адраджэнцаў, гісторыя сведчыць пра іншае. Былі яны злосныя заўважыць і супрацьстаянне кс.Бародзіча і дзюрыскіх айцоў-марыянаў, і правільна вызначыць свае адносіны да яго. З даўніх, яшчэ даваенных часоў жыве на Мёршчыне такая прыпеўка:

Ехаў ксёндз Бародзіч

На конях пад потам,

А на ім праехаў

Ксёндз Андрэй Цікота.

Аўтарам яе, відаць, быў Язэп Малецкі, выхаванец дзюрыскіх айцоў-марыянаў. Медык паводле адукацыі, ён, як і кожны сведама беларус свайго часу, не цураўся палітыкі і літаратуры. З яонай палітычнай дзейнасці вядома, што быў ён удзельнікам II Усебеларускага кангрэсу і даволі актыўна

(Працяг на стар. 12)

СЛУЖЫМ АЙЧЫНЕ

ІНФАРМАЦЫЙНЫ БЮЛЕТЭНЬ БЕЛАРУСКАГА ЗГУРТАВАННЯ ВАЙСКОЎЦАЎ УРОКІ, ЯКІЯ МЫ ДОБРА ВЫВУЧЫЛІ Ці павінна быць у войску апазіцыя?

Прайшло ўжо 75 год з першай у гэтым стагоддзі спробы беларускіх патрыётаў адродзіць дзяржаўнасць сваёй Айчыны. Гэтая спроба, хоць яна і пацярпела паразу, дала нам бяспечны вопыт — вопыт барацьбы за свабоду. Кароткая гісторыя БНР сведчыць, што для выжывання дзяржавы неабходны дзве ўмовы. Першая, найбольш важная — гэта наяўнасць моцнай нацыянальнай ідэі, яднаючай народ вакол сваёй дзяржавы. Стабільнасць дзяржавы без такой ідэі немагчыма. Другая ўмова захавання незалежнасці — наяўнасць ва новаўтворанай дзяржаве збройнай сілы, здольнай рашуча выступіць на абарону яе суверэнітэту супраць любой пагрозы звонку. Наша незалежнасць застаецца і застаецца фармальнай, калі мы не здолеем абудзіць патрыятычныя пачуцці ў значнай частцы нашага народа, калі мы не здолеем стварыць прасякнутае патрыятычным духам Беларускае войска. Вырашэнне гэтых задач павінна быць прыярытэтай справай для дзяржавы, для грамадскасці. Бо няма сэнсу змагацца за розныя канцэпцыі развіцця грамадства, эканомікі, культуры, калі само існаванне нашай краіны знаходзіцца пад пагрозай, прынамсі, пад пагрозай уцягнення беларусаў у зброеныя канфлікты ў суседніх дзяржавах.

Тыя, што з нецярпеннем чакаюць нейкіх «падзей» у Маскве, што спадзяюцца пагрэць рукі над агнём запаленага там пажару, не разумеюць, што калі загарыцца і наша хата, то гарць давядзеца ўсім... Таму грамадства не можа не звяртаць увагу на тое, што робіцца ў тых войсках, якія зараз знаходзяцца пад юрысдыкцыяй нашай дзяржавы, на тэндэнцыі развіцця сітуацыі ва Узброеных Сілах РБ. Таму дзяржава не павінна заставацца ў баку ад той працы па гісторыка-патрыятычным выхаванні народа, якую пакуль што мэтанакіравана вядуць толькі некаторыя грамадскія арганізацыі і асобныя патрыёты-гісторыкі.

Бог злітаваўся над нашай нацыяй і даў ёй яшчэ адзін шанец, мабыць, ужо апошні шанец на выжыванне. Скарыстаемса мы гэтым шанцам ці не, залежыць ад працы, інтэлекту, рашучасці і здольнасці да самаахвярнасці той, пакуль што адносна невялікай колькасці людзей, якую можна назваць свядомай часткай нацыі. Агонь нашай свабоды, распалены 75 год назад на папалішчах былой славы продкаў, ужо гарыць у сэрцах тысячаў патрыётаў Беларусі. І гэта — асноўная гарантыя незваротнасці нашага шляху да незалежнай Айчыны.

М. СТАТКЕВІЧ,
старшыня Каардынацыйнай рады БЗВ.

Менавіта так ставіць пытанне вайсковае кіраўніцтва перад патрыятычна настроенымі афіцэрамі, калі яны падымюць праблему надзейнасці і бяздольнасці Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусь, гавораць пра злоўжыванні ў войску, парушэнні ў ім заканадаўства. Войска, якое з'яўляецца неад'емнай часткай Беларускага народа, утрымліваецца гэтым народам і абавязана яго бараніць, невыпадкова знаходзіцца ў цэнтры ўвагі грамадскасці нашай.

Сёння, калі Беларусь, яе народ у лёс дараваў магчымасць адбудаваць сваю незалежную дзяржаву, каб нашы мары аб нацыянальным Адраджэнні, нашы імгненныя жыццёвыя розумам, а не па ўявы і «цэнтры», здзейсніліся, неабходна тэрмінова ўзмацніць нашу войска.

А што ж у ім робіцца, якія сацыяльны і маральна-псіхалагічныя працэсы там адбываюцца? Усім вайскоўцамі прынята прысяга, ёсць законы, адпаведныя паставы ўрада і загады міністра абароны, генералы і афіцэры атрымліваюць службовыя аклады. Ды чамусьці сітуацыя ў войску і вакол яго пастаянна хваляе грамадства...

Амаль што з першых дзён існавання Узброеных Сіл Вярхоўны Савет і праваахоўчыя структуры рэспублікі заклапочаны станам злучыства і злоўжыванняў у войску. Колькасць і тэмпы росту правапарушэнняў за 1992 год сведчаць, што сітуацыя ўскладняецца. Але тое, што выйшла, прайшло праз стыстыку, рашэнні суду і трыбуналаў — безумоўна, толькі частка айсберга.

Жыццё паказвае, што калі служыць сумленны камандзір (начальнік), калі ён разумее сваю адказнасць за справу абароны Беларускага народа, то ён і, як правіла, яго падначаленыя добраахвотна выконваюць патрабаванні законаў і загадаў міністра абароны. Між тым пакуль што яшчэ шмат афіцэраў, якія на словах з усім згодныя, законы ўспрынялі, прысягу прынялі, пенсію зарабляюць,

але не імкнуцца мацаваць дзяржаўнасць нашай краіны, становяцца на шлях злоўжыванняў і злучыстваў.

Патрыятычна настроеныя афіцэры, якіх, на жаль, сярод камандзіраў і начальнікаў на ключавых пасадах вельмі мала (не таму, што дастойных сярод беларусаў няма, а таму, што такая была і ёсць кадравая палітыка), вельмі занепакоены тым, як выконваюцца ў вайсковым асяроддзі законы, адпаведныя рашэнні ўрада.

Прайшло паўтара года, як уведзена дзяржаўная сімволіка ў Рэспубліцы Беларусь, мы адмовіліся ад моадіэалогіі. Але і да сённяшняга часу ў ваенных установах ёсць элементы дзяржаўнай сімволікі СССР, стаяць шматлікія помнікі Леніну... У той жа час прантычна не вырашана пытанне аб уядзенні Беларускай вайсковай сімволікі.

Ва Узброеных Сілах рэспублікі, як ні дзіўна, добра сябе адчуваюць, праходзяць службу, атрымліваюць вышэйшыя пасады і званні генералы і афіцэры, якія з'яўляюцца сябрамі і прыхільнікамі палітычных партый і грамадскіх арганізацый, што выступаюць супраць нейтралітэту і незалежнасці Беларусі, дзяржаўнасці Беларускай мовы.

Цікавым у сувязі з гэтым з'яўляецца той факт, што пры правядзенні ў студзені-лютым атэстацыі афіцэрскага складу на паслджэнні атэстацыйных камісій не былі запрошаны прадстаўнікі ўлады — народныя дэпутаты. Усё вырашалася пры злучэннях дзяржаўна-па-заўвагай грамадскасці. Але ж... Калі справа дайшла да пытання, што трэба ў адпаведнасці з дырэктывай міністра абароны адзначыць у тэксце атэстацыі на генерала ці афіцэра, адданы ці не адданы ён Беларускаму народу, — дык чамусьці гэта аказалася невырашальнай праблемай.

Негатывай старонкай жыццядзейнасці вайска з'яўляюцца службовыя злоўжыванні: крадзеж вайсковай маёмасці, вынарыстанне аўтамабільнай і іншай вайсковай тэхнікі ва ўлас-

ных мэтах і гэтак далей.

Здэкама над Беларускай арміяй і яго сынамі-вайскоўцамі тэрміновай службы з'яўляецца тое, што нашы маладыя хлопцы, быццам парабкі, працуюць час ад часу на будоўлях катэджаў, дач, гаражоў сваіх начальнікаў.

Жыццё паказвае, што ва Узброеных Сілах дзеля павышэння адказнасці ўсіх структур вайсковага кіраўніцтва за выкананне законаў, паставы ўрада і загадаў міністра абароны мэтазгодна замест існуючых пасадаў памочнікаў камандзіраў, начальнікаў па прававой працы ўвесці пасады афіцэраў ваеннай пракуратуры, якія б падпарадкоўваліся ваеннаму пракурору ў гарнізонах, Беларускаму ваеннаму пракурору ў Рэспубліцы Беларусь. Менавіта вывад дадзенай катэгорыі афіцэраў з-пад падпарадкавання адпаведным вайсковым начальнікам дасць магчымасць спадзявацца, што адзіначалле ў войску будзе законнае, што зменшыцца ў ім колькасць злоўжыванняў, больш аператыўнай і аб'ектыўнай будзе рэакцыя праваахоўчых структур на выпадкі правапарушэнняў.

Дык павінна ці не павінна быць апазіцыя ў войску? Безумоўна, у прамым сэнсе слова не павінна быць. Але ж войска, у якой яшчэ шмат нявырашаных праблем, нельга хваць ад аб'ектыўнай крытыкі. Пакуль ва Узброеных Сілах не будзе панавец закон, пакуль усе генералы і афіцэры не будуць надзейнымі і з юрыдычнага і з маральнага пункту гледжання, кожны грамадзянін мае права ведаць праўду аб тым, што адбываецца ў войску, ці надзейна забяспечана яго мірнае жыццё і незалежнасць Рэспублікі Беларусь.

Упэўненасць кожнага, што Беларускае войска не выступіць супраць свайго народа, а заўжды будзе яго бараніць, павінна быць відавочнай.

Аляксандр КУЛЕШ,
падпалкоўнік,
кандыдат гістарычных навук.

НЕАБХОДНА, ТРЭБА, ПАВІННА...

Падзея, за якую на працягу апошняга года змагалася Беларускае згуртаванне вайскоўцаў, супраць якой яшчэ паўгода назад стаялі генералы і палкоўнікі з Міністэрства абароны РБ, дзеля якой выйшлі на плошчу Незалежнасці 8 верасня 1992 года лепшыя прадстаўнікі Беларускага афіцэрскага, — гэтая падзея адбылася. Беларускае войска і ў першую чаргу яго афіцэрскі корпус прынялі прысягу на вернасць Рэспубліцы Беларусь і яе народу.

Здаду засталіся нерашучасць, халуйская сарамлівасць, боязь каго-небудзь, не дай Бог, пакрыўдзіць, раскалоць войска, распаліць міжнацыянальную напружанасць. Нічога не здарылася, ніхто не напружыўся, ніхто не раскалоўся. Большасць афіцэраў цяпер глядзіць на жыццё і здолела зразумець, што зваротнай дарогі няма. Зараз у Беларускай арміі больш за 70 працэнтаў афіцэраў — не беларусы. Прысягу не прыняло 7—8 працэнтаў з іх, галоўным чынам тыя, хто звальняецца ці знайшоў добрае месца ў Расіі...

Такім чынам, першы крок зроблены. Што далей?

А далей — непачаты край працы і бяспечнае мноства нявырашаных праблем. Той праблем, якую неабходна зрабіць, і тых праблем, якія неабходна развязаць, каб Беларускае войска стала Беларускай не толькі па назве, але і па форме, і па змесце. Найперш гэта — беларусізацыя, бо сёння войска — самая дэнацыяналізаваная структура Рэспублікі Беларусь. Працэс беларусізацыі павінен

уяўляць сабой комплекс ідэалагічных, арганізацыйных, тэхнічных, навуковых і культурных мерапрыемстваў, які б забяспечыў плавна і хуткі пераход усіх структур Беларускага войска на нацыянальную аснову.

Усе часткі Беларускага войска, як мага хутчэй павінны атрымаць нацыянальныя баявыя штандары. Уручэнне гэтых штандараў пажадана правесці ў адзін дзень па ўсім войску ва ўрачыстых абставінах. Дзень уручэння пажадана падбраць знакаміты ў Беларускай гісторыі. Гэта можа быць дзень Грунвальдскай бітвы, дзень перамогі пад Оршай, дзень перамогі на Сіняй Вадзе і дзень Слуцкага збройнага чыну.

Як мага хутчэй павінна быць уведзена нацыянальная вайсковая сімволіка. Пры гэтым трэба скарыстаць свае багацейшыя геральдычныя традыцыі. Герб, сімвалаў, адзнак у нас хоць і на 10 войскаў.

Павінен быць прыкладзены максімум намаганняў дзеля таго, каб выпрацаваныя праграмы гуманітарнай падрыхтоўкі і вывучэння Беларускай мовы

пачалі па-сапраўднаму дзейнічаць. А дзеля гэтага патрэбна праграма перападрыхтоўкі афіцэрскага кадраў. Акрамя неадкладных мераў, трэба браць у якасць мэтадычных матэрыялаў. Што ж датычыць падручнікаў, якія выдадзены па заказе Міністэрства абароны, дык іх вельмі мала.

Але ж у нас ёсць газета «Во славу Родины». Ці не пара гэтай газеце змяніць назву, перайсці на беларускую мову і друкаваць усё, што трэба па гісторыі і па мове, як гэта робіць «Наша слова»?

Значным крокам на шляху беларусізацыі можа з'явіцца і ўвядзенне сваёй нацыянальнай уніформы. Трэба ўлічваць эмацыянальнае і ідэалагічнае ўздзеянне формы, сімвалікі, штандараў, адзнакаў на жаўнера. Асабліва, адметнасць, прыгажосць вайсковай атыбутыкі будзе мець большы выхавальны эфект, чым шматгэдзінныя гутаркі і лекцыі. Калі, скажам, жаўнер Лідскай брыгады атрымае на рукаў нашую ку з гербам горада Ліды, ён атрымае магучы зарад гонару за прыналежнасць да гэтай часткі. А калі нашы кіраўнікі з часам дойдуч да таго, што пасля звальнення гэты жаўнер застаецца ў запасе прылісаным да гэтай жа брыгады, то фактычна ён на ўсё жыццё будзе мець у памяці і сваю пры-

належнасць да часткі і Беларускага войска наогул, ён на ўсё жыццё застаецца жаўнерам Беларусі, патрыётам Беларусі.

Вырашальную ролю ў беларусізацыі Беларускага войска павінен сыграць інстытут намеснікаў камандзіраў усіх ступеняў па выхавальнай працы. Сёння з гэтымі людзьмі мы павінны працаваць асабліва цвёрда і рашуча. Яны павінны прайсці самую жорсткую чыстку, на пасадах павінны застацца толькі людзі, да скону аддадзеныя ідэі незалежнасці Беларусі.

Безумоўна, што нельга ставіць зараз пытанне так: ведаеш беларускую мову — застаешся, не ведаеш — звальняешся. Не віна, а бяда шмат каго з гэтых людзей, што яны не ведаюць мовы. А калі віна, то віна наша агульная. І дзеля пазбыцця яе мы павінны пры злучэннях і аб'яднаннях, а калі ёсць магчымасць, то і пры вялікіх частках стварыць 2—3-месячныя курсы перападрыхтоўкі гэтай катэгорыі афіцэраў. Адрыв і ад службы не асабліва балюча адаб'ецца на частках і падраздзелах, не запатрабуе амаль ніякіх выдаткаў (пры правільнай арганізацыі), але дасць нам на летні перыяд кантынгент граматычных выкладчыкаў.

Ёсць яшчэ адна праблема, якую нельга абмінуць.

Распачаўшы беларусізацыю войска РБ, мы сутыкнуліся з тым, што ў Беларусі практычна няма ніякай вайсковай ці хаця б калявайсковай навукі. Не будзем тут гаварыць пра дактрыны і канцэпцыі. Практычна цалкам адсутнічае Беларускае вайсковая тэрміналогія. Ёсць, безумоўна, пэўны набор гістарычных вайсковых тэрмінаў, якія былі выпрацаваны — як у старажытнасці, так і ў новы час. Ёсць «Стравыя статуты БКА» і распрацаваны ў БЗВ «Шытовыя статуты Беларускага войска». Ёсць вялікія напрацоўкі па стварэнні «Расійска-беларускага вайсковага тэрміналагічнага слоўніка». Але ўсё гэта не выдана і невядома, калі будзе выдана. А вострая неабходнасць у шмат якіх тэрмінах узнікае ўжо зараз. Таму патрэбна тэрміновае стварэнне тэрміналагічнай камісіі па вайсковым тэрміналогіі. Патрэбна тэрміновае размяшчэнне спецыялаў на выданне тэрміналагічных слоўнікаў. Патрэбна тэрміновае стварэнне аўтарскіх лектываў для іх распрацоўкі.

Сёння Беларускае войска засталася без статуаў у літаральным сэнсе гэтага слова. Статуты савецкія зніклі, парваліся, а беларускіх няма і ніхто іх друкаваць не збіраецца. І тут мы некага чакаем?

Безумоўна, прыняцце статуаў — справа дзяржаўнай важкасці, але яму павінна папярэднічаць доўгая і карпатлівая праца, вынік якой у шмат чым залежыць ад распрацаванасці

Што вырасце з гістарычных каранёў

Адпаведная камісія Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь досыць паспяхова працуе над беларускай вайсковай сімволікай і нават многія элементы ўжо зацверджаны. Не жадаючы спрачацца з камісіяй, паспрабуем, аднак, разгледзець гістарычныя зыходныя зоркі гэтай сімволікі, яе першаасноў — а ўжо чытач хай сам мяркуе, трымаецца камісія гістарычнай традыцыі альбо не.

Не будзем амярноваць колеры сцяга, герба «Пагоня», разбірацца, які там конь ці астрогі (шпоры) верхнікі. Зазначым толькі адно. Прыняцце осклернай тарчы і патрыяршага крыжа на ёй пазбавіла Беларусь малага герба, які быў таю ж неад'емнай часткай нашай геральдычнай традыцыі, як і сама «Пагоня». У беларускай геральдычнай гісторыі існуюць тры формы шасціканцовага крыжа: так званы «Крыж Ярылы» з двюма роўнымі прамамымі папярэчынямі, «Крыж Ефрасінні» — з двюма папярэчынямі, пры гэтым верхняя папярэчыня карацейшая, і патрыяршы крыж — з двюма папярэчынямі і расшыранымі канцамі, верхняя папярэчыня таксама карацейшая. Трэба дадаць, што патрыяршы крыж так заўсёды не таго, што пайшоў ад нейкага там патрыярха, а таму, што яго выява шмат стагоддзям стаяла на Патрыяршых узгорках у Слававіі. Імяна гэты крыж з'яўляецца нацыянальным гербам Слававіі, а таму мы, безумоўна, не можам ужываць яго ў якасці малага герба.

Уся беларуская вайсковая сімволіка новага часу грунтавалася на выяве шасціканцовага крыжа, а імяна «Крыж Ярылы». Гэта і ўсе «нефармальныя» выявы «Пагоні», і адзіная ўзнагарода Беларускай народнай Рэспублікі «Крыж за Бацькаўшчыну», і эмблема «Беларускага вызвольнага фронту», і эмблема «Беларускага згуртавання вайскоўцаў». І, напэўна, гэта не ўсе.

У славянскім пантэоне ў розных плямён бог Ярыла меў розныя іпастасі. Найбольш вядомая з іх — бог сонца. Але Ярыла вядомы і як бог агню і бог вайны. Найбольш старажытная іпастась Ярылы яшчэ з часоў арыяў звязана з агнём. У гісторыі старажытных рэлігій добра вывучаныя знакі бога агню. Гэта — крыжы рознай формы. Сярод іх і наш шасціканцовы крыж. Дарэчы, ён мае і яшчэ адну назву — «гоці крыж», якая ізноў жа вяртае нас у часы праславянства і ў індаеўрапейскую культуру.

З цягам часу, з развіццём славянскай культуры, з усё больш узростаючым значэннем вайны ў жыцці славян падчас засялення імі новых тэрыторый Ярыла набывае новую сутнасць, ён становіцца богам вайны. Пра гэта сведчаць шматлікія славянскія імёны. Напрыклад: Яраслаў, Яраполк, Ярамір. Ярыла ні ў значэнні «сонца», ні ў значэнні «агонь» у гэтых імёнах не ўлічваецца.

І апошняя іпастась Ярылы — бог сонца — з'явілася пасля таго, як славяне засялілі сучасныя тэрыторыі і пачалі весці адносна мірнае жыццё. Тут Ярыла даў у мову словы: «яры», «ярына».

Іпастасі Ярылы мяняліся, але знак яго — шасціканцовы крыж заставаўся нязменным. І не дзіўна, што гэты крыж, як знак бога вайны, і з'явіўся на тарчы «Пагоня».

Садзейнічала гэтаму і вялікае падабенства яго да «Галгофскага крыжа» або «Крыжа Ефрасінні». Ва ўмовах адносна мірнага распаўсюджвання хрысціянства ў паганскім асяроддзі на Беларусі прыстасоўні хрысціянскія свят да паганскіх (нараджэнне Хрыста да Каляд, Яна да Купалы, Іллі да Перуна) «Крыж Ярылы» быў знаходкай для хрысціянскіх прапаведнікаў. Ім і мяняць нічога не трэба было. Вынесены нашымі прашчурамі некалькі тысячгагоддзяў таму з глыбінь Індыі, гэты крыж трапіў на тарчу неавечнага верхнікі «Пагоня» і заставаўся на ёй, аж пакуль разумныя дзядзкі з Вярхоўнага Савета РБ не змянілі яго на славацкі патрыяршы крыж.

Беларусь — поліканфесійная краіна. Мы не можам скарыстоўваць у нашым войску ні праваслаўную, ні каталіцкую сімволіку, і «Крыж Ярылы», як надканфесійны знак, цудоўна вырашае ўсе праблемы, яднае і вернікаў усіх канфесій і атаістаў на грунце адзінай нацыянальнай ідэі.

Выснова са сказанага можа быць толькі адна — вайсковая сімволіка павінна грунтавацца на «Крыжы Ярылы». Яго можна ўжываць і на кундрах, і на гузіках, і на нашых уаках, і на пагонах, і на бартах бронемашын, на крылах і фіюзеляжах самалётаў.

Ёсць на Беларусі і яшчэ адзін нацыянальны сімвал, які вельмі шырока выкарыстоўваецца ў беларускай народнай творчасці (найперш у ткацтве). Гэта так званая знічка. Знічка ўяўляе сабой чатырохканцовы крыж з раздвоенымі (выпатымі) трохвугольнікамі краямі. Знічка таксама мае паганскае паходжанне. У сонме славянскіх багоў не апошняе месца займаў бог пахавальнага агню Зніч. Калі воішча з цэлам загінуўшага воіна разгаралася, пачыналі ляцець іскры-знічкі. Людзі верылі, што са знічкамі адлятаюць у лепшы свет і душы загінуўшых за Айчыну. Пазней пад уплывам хрысціянства выява знічкі набыла крыжападобную форму, а раней яна была шматпрамеевай.

Знічка мае дасканалую сіметрычную форму, што дае магчымасць шырока скарыстоўваць яе ў вайскавай сімволіцы.

На завяршэнне неабходна спыніцца яшчэ на некаторых элементах абавязковай вайскавай аtryбутыкі. Гэта баявы покліч і афіцыйны зварот. Зараз у войску ўжываецца мангольскія баявы покліч «Ура», які пайшоў ад слоў «Урга», «Уранх», старажытных назваў Тувы і

бліжніх да яе зямель, з якіх паходзіў вядомы палкаводзец Чынгіс-хана Субудай-багатур.

У той жа час баявым поклічам Полацкага княства было слова «Рубон». Рубон — гэта старажытная славянская назва Заходняй Дзвіны, ракі, на якой стаіць Полацк, ракі, якая была жыццёва важнай для Полацка і на берагах якой гэта слова мусіла гучаць вельмі часта.

Слова «Рубон» мае звонкае і цвёрдае гучанне і удала абслугоўвае сваё прызначэнне. Праўда, у ВКЛ покліч «Рубон» не прыжыўся. Харугвы Вялікага княства імчалі на ворага з поклічам «Гайда». Покліч гэты больш адпавядаў імкліваці лёгкай літоўскай конніцы. Але слова «Ура» сёння нясе большую сэнсаваю нагрукну, чым покліч атакуючага войска, а таму «Гайда» з'яўляецца не зусім прымальным.

На маю думку, найбольш прымальным зямлі мангольскага «Ура» будзе покліч «Рубон», або: пры атацы — «Гайда», пры віншаванні — «Рубон».

Што датычыць афіцыйнага звароту, то тут альтэрнатывы няма. Зварот «спадар», «спадарыня», «спадарства» мае ўсе неабходныя формы і гістарычнае традыцыю.

А чаму не «пан» і не «таварыш»? Сапраўды, слова «пан» мае больш даўнюю прапіску на Беларусі і на сёння мае даволі шырокі ўжытак, але, як ні ніць, гэтае слова ў многіх жыхароў Беларусі выклікае асацыяцыю з Польшчай, і на яго пераносіцца ўсё негатывнае, што назіралася ў нас за стагоддзі паланізацыі.

Калісьці таварышамі называліся людзі, якія задалі гешэфт на які-небудзь тавар. На афіцыйны зварот у беларускай мове яно не цярне.

Такія вось гістарычныя карані мы маем. Але што з гэтых каранёў стараннем камісіі Вярхоўнага Савета вырасце? Час пажака.

Падпалкоўнік Яраслаў ГРЫГ'КЕВІЧ

Год назад 14 сакавіка лідэры дэмакратычных партый і рукаў Беларусі падпісалі Антыкрызіснае пагадненне. Паставіў пад ім свой подпіс і Станіслаў ШУШКЕВІЧ. Пагадненнем прадугледжваліся сумесныя дзеянні ў выпадку пагрозы суверэнітэту нашай краіны. Яно застаецца ў сіле і па сённяшні дзень.

ТУГА ПА ІМПЕРЫІ?

Другі год на палітычнай карце Еўропы існуе незалежная дзяржава — Рэспубліка Беларусь. Большасць уплывых краін свету ўсталявалі з ёю дыпламатычныя адносіны. За гэты час Беларусь, у адрозненне ад іншых дзяржаў, што ўзніклі на руінах СССР, вызначылася на міжнароднай арэне са станоўчага боку. У нас не льецца кроў, у нас адносна палітычна стабільнасць, фактычна цалкам адсутнічаюць міжнацыянальныя і рэлігійныя канфлікты. Нават узровень жыцця, нягледзячы на спад вытворчасці і абвальную «прыхватызацыю», вышэйшы, чым у іншых краінах СНД. Гэта не даспадобы розным сталіністам — артадоксам, расійскім шавіністам, што схваўсаваліся дзеля захавання любым коштам Расійскай імперыі.

Іх чарговая акцыя адбылася 20 лютага ў мінскім Доме афіцэраў. Пад згідай Міністэрства абароны РБ прайшла канферэнцыя, прысвечаная 50-годдзю ўтварэння суворайскіх вучэльняў у былым СССР і 40-годдзю Мінскай Суворайскай вучэльні.

На прасторах былой імперыі не знайшлося іншага месца, чым шматпакнутая беларуская зямля, каб ушанаваць памяць

ным з сваіх тэлеітэр'ю, якраз напярэдадні гэтай канферэнцыі, назваў «нонсенсам» той факт, што вайсковая вучэльня ў Мінску ўсё яшчэ носіць імя А. Суворова.

Радыкальна выказалі свае погляды на ролю асобы Суворова ў беларускай гісторыі і тыя людзі, якія ўтварылі пікет перад уваходам у Дом афіцэраў супраць правядзення такой канферэнцыі ў Мінску. Яны расцанілі гэтае мерапрыемства як правакацыю, накіраваную супраць незалежнасці Беларусі.

А ў зале гучалі зусім іншыя меркаванні. Скажам, рытарычныя запыты: «Хіба вялікія людзі не належыць усяму чалавецтву?», «Хіба суворайскія традыцыі кепскія для беларускага народа?». Гледзячы якія, спадары «суворайцы». Ды і свет кліма на іх, як кажуць, не сышоўся, асабліва на сімвалах імперскай велічы замежнай дзяржавы. І не трэба іх гвалтам ці ласкавым прымусам нікому навязваць. Час не той і людзі ўжо іншыя.

Не можа не выклікаць здзіўлення і спроба захаваць імя Суворова ў назве адзінага на Беларусі вайскова-гістарычнага музея ў Кобрыне. Дырэктар гэтага музея прапанавала беларусам адчыніць новыя вайсковыя вучэльні, новыя музеі з такімі экспазіцыямі і пад такімі імёнамі, якія ім падабаюцца, але музея імя Суворова і суворайскую вучэльню пакінуць у недамыкальнасці. Прабачце, але той жа музей — не прыватная фірма. Гэта дзяржаўная ўстанова і працаваць яна павінна на ўмацаванне нашай дзяржаўнасці і незалежнасці. А мо ў Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь лічаць інакш?

Воплескамі сустракала зала заклікі да аб'яднання ў новы «союз», паблагліва выслухоўвала абразы на адрас выступленняў у друку беларускіх гісторыкаў і публіцыстаў, пагаджалася ў большасці сваёй у тым, што Суворай геній, а Касцюшка — наш зямляк — здраднік для беларускага народа...

Былі і цвярозыя галасы, але гучалі яны з вуснаў некаторых удзельнікаў канферэнцыі толькі ў кулуарах і зводзіліся да таго, што так іх вучылі, што так яны ўжо прызвычаліся. Дзякуючы старшынні прэзідыума далі выступіць на канферэнцыі двум апанентам, погляды якіх не супадалі з агульным настроем залы.

Гарачыя дыскусіі ішлі на вуліцы, перад уваходам у Дом афіцэраў. Спрабавалі ў іх уступіць і маладыя курсанты мінскіх вышэйшых вайсковых вучэльняў. Іх спрабавала «нацкаваць» на пікетчыкаў пад бел-чырвона-белымі сцягамі нейкая экзальтаваная жанчына, але яе ніхто не падтрымаў.

І яшчэ адно назіранне, звязанае з гэтым мерапрыемствам. У падыходзе да ролі расійскага палкаводца ў гісторыі Беларусі сыходзілі не толькі два процілеглыя пункты гледжання («герой» — «душыцель»). Прысутнічаў яшчэ і трэці, які колькасна пераважаў першых двух. Тут жа, на пляцоўцы перад Домам афіцэраў грузіліся і адзін за адным адыходзілі на Польшчу перапоўненыя таварамі і грамадзянамі Беларусі аўтобусы. Пасажыры — гандляры ўвасаблялі т. зв. «маўкліваю большасць». Яны ніяк не выказвалі сваіх адносін да таго, што тут адбывалася, а многія проста не ведалі аб прычыне пікетавання. Можна, на гэтую аб'якаваць якраз і разлічвалі арганізатары канферэнцыі?

Уладзімір ЕМЯЛЯНЧЫК.

Хроніка БЗВ

20 ЛЮТАГА адбылося пасаджэнне Каардынацыйнай рады БЗВ. Было разгледжана пытанне аб выкананні статутных мэт і задачах БЗВ. Каардынацыйная рада прыняла зварот да кіраўнікоў дзяржавы і войска.

Працягваюцца ўстаноўчыя сходы суполок БЗВ у розных рэгіёнах Беларусі.

23 ЛЮТАГА прадстаўнікі Міністэрства абароны прынялі актыўны ўдзел у мерапрыемствах у гонар Савецкай Арміі, арганізаваных Сюзам афіцэраў і партыяй «Славянскі Собор».

3 САКАВІКА адбылося пасаджэнне аргкамітэта па стварэнні Мінскай гарадской канферэнцыі БЗВ. Вырашана склікаць устаноўчы сход гарадской арганізацыі 20 сакавіка ў 11 гадзін у Палацы прафсаюзаў (ст. метро «Кастрычніцкая»). На сходзе мяркуецца разгледзець і пытанне аб правядзенні 21 сакавіка маршу «За незалежнасць і дэмакратыю».

5 САКАВІКА першы намеснік старшыні Камітэта БЗВ на барацьбе супраць злоўжыванняў сп. У. Савянок у выступленні па радыё распавёў аб выпадках скарыстання Фондам сацыяльнай абароны вайскоўцаў грошай, атрыманых ім ад Саўміна на будаўніцтва жылля для вайскоўцаў, у іншых мэтах. У прыватнасці, быў прыведзены прыклад выдачы Фондам паў-

тара года таму і ўсё яшчэ не вярнутай беспрацэнтнай пазыкі ў 1,5 млн. рублёў фірме «Біамед», адной з саўладальнікаў якой з'яўляецца жонка С. Гайдукевіча, намесніка старшыні Фонду, а таксама старшыні Камітэта Саўміна па сацыяльнай абароне вайскоўцаў, старшыні блока «Каардынацыйны камітэт».

Выканаўчая рада БЗВ у сувязі з тым, што народныя дэпутаты-вайскоўцы В. Паўлаў, Л. Прывалаў, В. Сарокін і У. Новікаў у сваім адкрытым лісце ад 17.09.1992 г. да Выканаўчай Рады БЗВ выказалі беспадстаўныя абвінавачванні і адмовіліся ў друку папрасіць прабачэння, звярнулася ў суд, каб прыцягнуць вышэйназваных дэпутатаў да адказнасці за пкліч і абразу.

САКРАТАРЫЯТ
ВЫКАНАУЧАЯ
РАДА БЗВ.

ВЫПРАУЛЯЮЧЫ ПАМЫЛКІ

У папярэднім выпуску інфармацыйнага бюлетэня «Служым Айчыне» («ЛІМ» № 9) былі, на жаль, няправільна названы нумар банкаўскага рахунку БЗВ і кантактны тэлефон. Прынамсі праабачце чытачам і выпраўляем памылкі. Наш банкаўскі рахунок — № 700210 МФО 153001 767 у Камерцыйным банку «Дукат» г. Мінск (БЗВ). Кантактны тэлефон БЗВ — 46-46-51.

той жа тэрміналогіі. БЗВ распрацавала, як я ўжо казаў, «Шыхтовы статут Беларускага войска», пры добрым складзе абставін хутка правядзе яго апрацацыю ў войсках. Але гэта ізноў жа — саматужны спосаб. У нас ёсць два вучылішчы, на кафедрах якіх даўно павінна быць ужо закончана гэтая работа, вынікаў, аднак, не бачна. У нас ёсць людзі, якія могуць зрэбць яе, але гэтыя людзі, здаецца, нікому непатрэбныя. У нас ёсць цэлае Міністэрства абароны, але яно не лічыць гэтую справу сваёй.

Неабходна выдаць беларускамоўныя тапаграфічныя карты ўсіх маштабаў, памяншаць тэхнічную дакументацыю на выпускаемую ў Беларусь зброю і тэхніку, каб усе надпісы ішлі па-беларуску. І, нарэшце, нікуды ад гэтага не дзецца, пры ўсіх вайсковых ВВУ мы павінны стварыць паўнацэнныя кафедры беларускай мовы, якія б і ўзначалілі ўсю гэтую работу.

«Неабходна», «трэба», «павінна» — на кожным кроку гэтыя словы, а ў частках няма нават грошай, каб перавесці пішучыя машыны на беларускі шрыфт. Грошы, вядома, патрэбны, і грошай шмат. Але яшчэ больш патрэбна праца. Мы мусім паліваць дрэва Незалежнасці сваім салёным потам, бо калі гэтага не зробім сёння, заўтра дзевяццаць паліваць яго крывёю.

Падпалкоўнік
Станіслаў СУДНІК.

НА ЖАЛЬ, я не люблю кино. Нават самае надзістася мяне расчароўвае, бо таямнічай радасці саўдзелу — калі дыхаеш з акцёрамі адным паветрам, каўтаеш агульны пыл і сочыш нахабную тэатральную моль у самых напружаных сценах, — не надараешца перад экранам. Шчыра бяру пад увагу: кіно падуладна сеі і тое, — што тэатру, натуральна, не па зубах, — ну хай бы і займалася сваім кіна «тым»...

Адпачатку матэрыял гэты меўся быць раскута-зубатым, пісаным

«семидесятилетний запрет на пьесу «Тутэйшыя» был, наконец, снят», а ён сам, Панамароў, узяўся за «трагедыяна-смяшлівыя сцэны з быцця беларусоў» (так паласе запрашэнне на праглед) «потому что это не Иванов, Петров, Сидоров, а Купала...» І настойваў на думцы, што фільм «Тутэйшыя» зняты «не з Купалы», а — паводле, паводле, паводле... Між тым, выстаўляючы ў штры імя Купалы, які цяжар адказу і найскладаны комплекс абавязкаў перад імем мусіў ён браць на сябе? Узнауленне альбо дослед прыроды пачуццў аўтара, паводле класіка Станіслаўскага, мае на ўвазе

В.Панамароў і Янка Купала — як і навошта яны спаткаліся?, альбо «Янка і Валеры — ад вялікага да смешнага...»; пра меру сціпласці пастаноўчыка ды сцэнарыста (Валерыя Панамарова) на тэму «Мова ў «Тутэйшых» — Купалава і неўразумелая» альбо «Мізансцэніраванне: што такое рэжысёрскі почырк і яго ператварэнне ў штамп»; нарэшце, пра вагу ўчыненнага: «Купала і панамароўская інтэрпрэтацыя «Тутэйшых»: «мэжду протчым»...

...Наезд камеры на Анікейчыкаў помнік Купалу. Лірнік са слязам. Крыж на снезе — недзе на гары.

прамаўляецца — сак-так. То рэплікі адных персанажаў укладаюцца ў вусны другіх, то так званыя рэплікі «ўбок» гучаць з прасталінейным зваротам і сэнсам — «мэжду протчым» у дыялогу альбо, як у сцэне за сталом на Зноскавых імянінах, у застольнай гаворцы пад натуральную бульбуз самагонам. Блытаецца ў Купалавых падтэкставых звадах рэжысёр, мераючы сваёю кінамеркаю тэатральны твор; шмянее мова («Ну вось, — пачула з вуснаў ганараванага кіназнаўцы пасля прэм'еры, — вось вам і Купала, — плоскія, прымітыўныя тэксты, варта толькі ім было прагучаць з экранам»), затуманьваецца сэнс, мітусяцца персанажы ў разрэджаным кінапаветры, — ім няма чым дыхаць... Каб сплісчыць тэатральны аб'ём, каб вышпінюць паветра, кіно спатрэбіліся інтэр'еры, кілішкі, дываны, каныты, крэслы, балалайкі, закускі, фіранкі, шахматы, галзіннікі, бясконцыя глобусы, якія цягаліся сюды-туды з няўцягнутым сэнсам, ледзь не калекцыя гэтых глобусаў у Генрыха Мотавіча Спічынкі, чью роллю выконваў абаяльны Сямён Фарада і сваім выкананнем наводзіў на думку, што ні акцёру, ні рэжысёру не выпала ўчытацца ў п'есу Янкі Купалы «Тутэйшыя»... Бо Купала не пісаў таго, што знялі кінамайстры. Не пісаў таго, што сыгралі ды казалі з экранам выканаўцы: як самы яркі прыклад недарэчнасці можна прыгадаць эпізод чарговага спаткання Здольніка з Аленкаю, выдатны фарсавы эпізод у купалаўцаў і яўна шматзначна-дзіектыўнаў самага Купалы; эпізод, дзе на поўным кінасур'эзе гучаць развагі Здольніка пра Амерыку для амерыканцаў і Беларусі для беларусаў! На поўным сур'эзе, паўтараю. Прытым што сам Здольнік (Аляксандр Шімошкін) змушаны рэжысёрам не ацаніць сваіх жа ўласных слоў (я маю на ўвазе акцёрскую ацэнку)!

Купалавых «Тутэйшых», тэатральных «Тутэйшых» запісваю, залушыў, сляжыжы кінапобег. Падрабязнае абжыванне прасторы ў кадры і — нястача, паўтараю, паветра. Нагрувашчванне таго, што ў тэатры завецца фізічнымі дзеяннямі — мітусня ў кадры і блытаніна ва ўспрыманні глядача... Абсалютнае

неразуменне прыроды пачуццў аўтара, жанру, структуры матэрыялу п'есы, — пры гэтым распрацоўка дачыненняў персанажаў у фільме вымагае прасталінейнага пытання, якое прасталінейна і задаю: што адбываецца з рэжысураю? Развездзенныя збольшага мізансцэны, сак-так склееныя эпізоды, напэўна, вымагаюць іншае кваліфікацыі альбо іншае прафесіі... А іншай прафесіяй, — сцэнарыста, — ці валодае рэжысёр? Распояў, альбо згадка ў тэксце, альбо рэпліка Купалы ў сцэнарыста і, алпаведна, у рэжысёра набываюць, так бы мовіць, экраннае развіццё. Закон мастацтва? Колькі эпізодаў з фільма мусіць увайсці ў энцыклапедыю кіна паводле ўзорнае класікі: напрыклад, літаральна ўвасоблены эпізод прамовы Мікіты на знакамітых вышках (памытаецца распояў Ганулі Зносчыкі, — маўляў, сцягнулі з вышак і каб мамзель Наста не заступілася — было б!). Той самай фарсавай, карнавальнай прамовы на тэму Генрыха Мотавіча «Буржуазія і пралетарыят», якую, паводле Купалы, толькі рэжысёр Зносак (абсалютнае неразуменне прыроды аўтарскага тэксту, інакш не скажаш). Напраўду, гэткае не снілася ні фараону, ні Салямону. Альбо эпізод рабавання агульнадаступных складаў, алкуль Мікіта набраў патакі. Першы эпізод прапануе нам натуральнае збіванне Зноска — нагамі, рукамі, парасонамі і — доўгую паўзу-апрапанне гаротніка. Другі эпізод прадстаўляе здурнелую масоўку, якой, на маю суб'ектыўную думку, нават пэўна не ўдакладнілі задачы, — гэтая масоўка нешта цягне, разлівае, ірве, дзярэ, — карацей, прадстаўляецца як можа, замест каб побытава-падрабязна, паводле, мэжду протчым, рэжысёрскага почырку, заняцця справаю: час галодны і халодны, а рэчы са складу можна ўзяць патрэбныя. Безгаспадарлівыя ж рабаўнікі больш нішчаш, як бяруць.

Пра паную афіцэраў, якія пілі мадэру ў гатэлі (Мікіта насіў туды нарабаванае), распаявае ў п'есе і спектаклі сам Мікіта, апраўдваючыся перад яго савецкім родзіем — родзіем прыйшло забіраць Мікіту за краты. Кіна-паны-

«НІ ФАРАОНУ, НІ САЛЯМОНУ...»

Нататкі агаломшанага тэатрала

проста ў зорным маім часе: я б сведчыла і шварджала, як напрыканцы эры-эпохі-стагоддзя самае найважнейшае з усіх пралетарскіх мастацтваў у адной асобна ўзятай рэспубліцы Беларусь давяло сваё нікчэмства перад (шэраг вызначэнняў самых розных ухвалальных ступеняў) тэатрам. Але шок, той самы шок, які напрыканцы эры-эпохі ўзяліся называць катарсісам, слоўкам з найстарарэчытнага тэатральнага ўжытку, сцяў мае сківіцы: я паглядзела фільм «Тутэйшыя» «па матых п'есы Янкі Купалы»... Відавочна, падумалася мне, прырода тэатра і кіно, супрацьлеглая ледзь не да ўзаемаадмаўлення, мусіць быць пакінута для інакшых доследаў. Хоць... «В аснове пьесы — слово», — сцвердзіў рэжысёр фільма «Тутэйшыя» Валерыя Панамароў на снежаньскай прэм'еры ў кінастудыі «Масква» і парадваў тым, што

няпросты шэраг абавязальстваў, умоў, варункаў, таямнічых дачыненняў... Спектакль Мікалая Пінігіна, перапрашаю за самацэнтаванне, «запатэнтаваў» сцэнічнае працтва п'есы да канца стагоддзя, прынамсі, на маю думку. Баюся, аднак, што параўнанне спектакля з кінастужкай будзе некарэктным, — як некарэктным перакінулася ўвасобленне тэатральных прапаў Купалы, ягоных рэплік, рэмарак, дыялогаў, маналагаў, характараў і да т.п. на экране: перадусім самым цяжкім і невырашальным аказаўся пераклад са сцэнічнай мовы (а тут параўнанне са спектаклем — прычыновае, бо фільм яўна падпаў пад ягоны ўплыў) на мову кіно. Сам жа фільм, названы аўтарам ніяк не «паводле», а менавіта як у Купалы — «Тутэйшыя», уладарна вымагае роздуму пра межы рэжысёрскіх самацэнак на тэмы «Рэжысёр

Тамсама той самы лірнік з дзіцем. Праезд коннікаў. Адвечная лірнікава песня пра «волю і долю». Кірмаш. Эпізодычная батлейка, на якую, паміж іншым, дзівіцца й галоўны герой фільма Мікіта Зносак (Аляксандр Барынаў). Галоўны, бо — так... у спектаклі? Мікіта пераважыў Янку Здольніка; Віктар Манасю і Аляксандр Лабуш далікатна пераконваюць у рапці свайго рэжысёра Пінігіна, аднак рашэнне Пінігіна каштоўнае менавіта вынікам — у выніку Мікіта пераважыў Здольніка; у кіно гэтак вырашана адпачатку. А што кінарэжысёр? А ён саджае Ганулю Зносчыку перад печкаю з адвечным вязаннем у руках і прымушае спяваць. Яна, дакладней, актрыса Таццяна Мархель, вяжа і спявае. Камера паволі рухаецца па сценах яўна павільённага збудавання, — пакая, дзе маюцца жыць матка з сынам. Пры гэтым тэкс Купалы

«ТУТЭЙШЫЯ»: ВАКОЛ КІНАВЕРСІІ

Есць сітуацыя, калі хочацца сесці за стол, дастаць з шухляды пісталет і стрэліць самому сабе ў сэрца. Толькі я жыю ў краіне, дзе літаратуру забараняецца законам трымаць у пісьмовым стане зброю. Але ж можна паспрабаваць абвясці закон. Можна паехаць да аднаго з нешматлікіх прыхільнікаў майго таленту, каб сказаць: «Дзядзька, мне трэба зброя!» «Глобус, — скажа прыхільнік, — Глобус, паглядзі мне ў вочы і прызнайся...»

Няўжо ўсё навокал такое безнадзейна-чорнае, што табе захачелася зрабіць дзірку ва ўласным чэрапе?» «Не ў галаве, а ў сэрцы!» — удакладню я. Прыхільнік заўсмехаецца і пойдзе на кухню, каб сабраць якой закускі пад гарэлку, якую «мэжду протчым» прыхапаю з сабою. А пакуль ён будзе смажыць мяса ды наразаць салёныя гуркі, я паспею раскажаць Табе пра сумную сітуацыю...

на». Вам усё ясна? По новыму догавору аўтарам сценарыя будзе Пономарэў (доўгая паўза) пры скромным участні Глобуса, Клімковіча і Шайбака. «А калі мы не падпішам новую дамову?» — спытаў самы нецярплівы, бо маладзейшы, Міраслаў. «Тогда не будзе участыя». Удакладню, што прапанаваны ўмовы мелі за сабою прыблізна 10 000 расейскіх рублёў «бруднымі». Карацей, нам прыпала па 3-4 кілаграмы сухой каўбасы. «Мы Радзіму за 5 кіло (яўны перабор) каўбасы не прададзім!» — сказаў Шайбак. А Панамароў паставіў на нашых нядоўгіх ўзаемаадносінх вялікі крыж, які, дарэчы, будзе з'яўляцца на экране паводле нашага сценарыя на працягу ўсяго фільма «Тутэйшыя».

Пасля «каўбасных» размоў мы задумалі змяніць рэжысёра. Кандыдатам на замену выбралі Рыбарава. Ён даволі прыхільна сустраў нас у кабінете ўласнай студыі «Ард» («Бліі», а не «Мастацтва»). Наша другая сустрэча раковым чынам супала з прыходам у «Ард» рэдактара Казько, які спрабаваў утаварыць Рыбарава экранізаваць успаміны Ларысы Геніюш. Рыбараў адмовіўся, як ад Геніюш, так і ад Купалы. Замест слоў сцвяржэння ён сказаў, што сцэнарыі «Тутэйшыя» — першы прафесійны твор у гэтым жанры, які яму даводзілася бачыць па-беларуску. А мне пасля высокай адзнакі давялося тлумачыць Казько прычыну майго з'яўлення ў студыі «Ард».

І ўсё ж меў рапцю Дантэ, калі казаў, што шлях у пекла высланы добрымі намерамі. Пасля таго, я запэўніў Казько, што фільм «Тутэйшыя» будзе зняты, што мы не будзем перашкаджаць Панамароў, што па маім прагнозах кінастужка «Тутэйшыя» будзе нагалаваць школьны дапаможнік, зроблены на «трой-

ку», а на прыкладзе гэтага дапаможніка на працягу бліжэйшых 20—30 гадоў настаўнікі беларускай літаратуры будуць тлумачыць школьнікам, якія не любяць кнігі, а любяць тэлевізар, што Янка Купала — геній.

А кемлівы Рыбараў узяў і сказаў, што добра было б, каб замест Купалы і Геніюш яму прапанавалі экранізаваць раман Вячаслава Адамчыка «Голас крыві брата твайго», і яшчэ было б не кепска, каб я напісаў сцэнарыі.

Вось так і ўвайшоў я два разы ў алу і тую ж валу.

Па дамоўленасці з Рыбаравым сцэнарыі пісалі тры чалавекі: я, сам Рыбараў і Фелікс Кучар. Праца ішла даволі дзіўным чынам: мы збіраліся ўтрох і абгаворвалі сцэнаплан і асобныя сцэны. Потым я ішоў дамоў, дзе мяне чакалі Міраслаў Шайбак і Максім Клімковіч, і я з імі пісаў. Кучар пісаў таксама дома, але адзін. Рыбараў не пісаў нічога, ён толькі склаў сцэна-планы. Мой нататнік, дзе запісваю думкі Рыбарава, пачаў нагадаваць «запіскі сумасцешнага». Давялося спрачацца, і ў выніку зроблены сцэнарыі першай серыі быў абвешчаны Рыбаравым як нягожы. Клімковіч з Шайбаком вельмі засумавалі пасля такой навіны, ды не доўга. Праца пайшла. У мяне з Максімам і Міраславам пайшла: мы перапісалі раманыя сцэны, мы пераплаўлялі іх у кінасцэнарыі. Можа, каму і падасца дзіўным, але працу над сцэнарыем па рамане Адамчыка мы разглядалі, як працяг працы над «Тутэйшымі». І ў першым, і ў другім фільме нашы героі стаяць перад выбарам. Ісці з расейцамі? Ісці з палякамі? Ісці з немцамі? Змагацца за незалежнасць Беларусі? Як цяжка было растлумачыць усё гэта Рыбараву, выхаванаму ў расейскім асяроддзі! Паразумення так і не адбылося. Фелікс Кучар

НЕ ТУТЭЙШЫЯ

Пачалося мае вялікае кіно з выпадковай сустрэчы ў метро. Я апынуўся ў перапоўненым вагоне твар у твар з Віктарам Казько. Павіталіся. І раптам ён прапанаваў мне напісаць сцэнарыі поўнаметражнага фільма паводле трагічна-смяшлівага сцэна Янкі Купалы «Тутэйшыя». Трэба было сыходзіць, і я, не надта думаючы, пагадзіўся. Колькі разоў праклінаў тую злodu?! Але што з тых праклінаў? Узяўся цягнуць? Цягну! І я пачаў Сізіфаву працу. Напісаўшы заяўку, я канчаткова пераканаўся, што адзін не паспею зрабіць сцэнарыі, таму пад заяўку ўзніклі яшчэ два прозвішчы маіх сяброў-паплечнікаў: Клімковіч і Шайбак. Заяўку мастацкі савет кінастудыі «Беларусьфільм» ухваліў. Дапамог Толь Сым, ён вельмі імперамента на выступіў на савене. Была заклочана афіцыйная дамова. І Казько пазнаёміў мяне з Панамаровым, рэжысёрам. Тады і ўзнікла першае сумненне наконт абранага ў тунелі муроў шляху. Панамароў блытаў прозвішчы галоўных герояў п'есы, не адрозніваў, да прыкладу, Зноска і Здольніка, таму Казько даводзілася ўвесь час

папраўляць Панамарова, які між іншым (ці, як казаў Мікіта Зносак, «мэжду протчым») сказаў, што ўжо два гады намагасца, каб зніць фільм па забароненым творы Янкі Купалы. Змагацца за Купала — справа добрая, але варта было б ведаць, за што змагаешся, варта было б пачытаць трагічна-смяшлівыя сцэны і запомніць прозвішчы галоўных герояў. І яшчэ, мусіць, трэба было б гаварыць на мове Купалы. На жаль, Панамароў не валодаў беларускай мовай, які і ягоны цёзка і калега па рамястве Рыбараў. І бывае ж такое, абодва рэжысёры, з якімі давялося працаваць, маюць адно і тое ж імя — Валерыя, у абодвух праблемы з моваю, і абодва, скарыстаўшы хвалю беларусізацыі, вырашылі ствараць нацыянальнае кіно. Я, па сваёй наўнасці, думаў, што беларускае кіно будзе рабіцца людзьмі, якія ведаюць мову; пра літаратуру, гісторыю, культуру, побыт і не кажу. Як жа я памыліўся! Праўда, і рускую мову Валерыя ведаюць, здаецца, не вельмі каб надта. Панамароў у нашым сцэнарыі дапісаў такі сказ: «Тот достает из кармана жилетки охотничью спичку, чыр-

каець яго об Никиту...» «Мэжду протчым», у сцэнарыі, які вытлі на «Беларусьфільме» ў мярзотна-зьялёнай вокладцы і які стракаець рускамоўнымі каментарыямі Панамарова, блытаніна з галоўнымі героямі таксама мела месца: вось і «чыркае» тот (Боршчык) яго об Никиту (Зноска), які праз колькі старонак зробіцца Мікітам, і сам таго не заўважае і не чырванее. Так не пачырванее і Панамароў, калі сказаў, што сцэнарыі напісаў ён і Купала, а не я з Міраславам Шайбаком і Максімам Клімковічам. Я быў проста агаломшаны такой заяўкаю. Мы тры месяцы сумленна працавалі. Мы з радасцю паклалі на рэжысёрскі стол скончаны твор і выслухалі шмат кампліментаў. Мы нават усе заўвагі мастацкага савета пагадзіліся ўлічыць. І тут раптам, як гром з неба, на агульнаразумелай мове: «Так, мальчыкі: слушайце мяня. Кінастудыя «Беларусьфільм» не мае ніякага адношення к моему фильму. «Тутэйшых» будет финансировать Захар Фейгин и его фирма «Гарант» при АвтоВАЗ «Тольятти». Аванс вы вернете и подпишете договор с моей студией «Спадчы-

афіцэры п'юць і жаруць, натуральна, у кадры. Эпізод маецца дзвесці ступені распусці, збэшчанасці і непераборлівасці заваўнікаў піякетных (праклятых), — маюся заўважыць, што любую распусці ў кадры маюцца абмежаваць рамкі аўтарскага густу, — няма густу, няма рамак, на жаль, няма... неабходнае распусці, бо, падзелена Купалам праз гэты Мікіты Зноска, яна ператваралася ў фарс, а афарбоўка фарсавай рэплікі ў спектаклі Віктарам Манавым, я б сказала, удакладняла атмосферу сцэны. Фільму менш за ўсё рупіць глядацкае ўяўленне (мо прырода мастацтва вінаватая?), прапануецца даўно апрашаваны набор: расшпільеныя музіцы, перакулены посуд, чыясці абавязковая тыса ў талерцы з рэштася ежы, «халера ясная» ды віскал паненка...

Пра беганне Янкі Здольніка з Аленкаю на Купале пасярод галасеных дзеўчынь Купала з Пінгіным нічога не апаўдаюць і не прапануюць, таму, які ў эподах з лірнікам, коннікамі, кірмашом, рэжысёр Валерыя Панамароў абавязвае толькі на сабе й на сябе: у выніку Янка з Аленкаю цярыцца бегачы і, калі не памыляюся, нават праз вошнішча скачуць (адзетая ўжо дзеўчынька скачуць пэўна). Гэта, разумееш, немцаў з палякамі выгналі, чырвонаармейцы вось-вось маюцца прысці, дык волюную частку можна і на Купале скарыстаць. Калі ж гэта — рэспэктывны эпизод чыіхсці ўспамінаў ці мрояў, дык перапрашаю, хоць з агульнае будовы кінатворца такога тлумачэння не вынікае. Не вынікае з пабудовы і з'яўленне Усходняга і Заходняга вучоных (у адным з эподах гэты Здольніка пра Пінскае балота аддалены Зноску і акцёр Аляксандр Барынаў, выканаўца ролі, змушаны прамаўляць яго ледзь не патэтычна, — пра Пінскае балота, ведаеш, толькі з патэтычна-пранікліва (а вось так!) інтанацыяй можна згладзіць, — «сымбаль твой, забыты краю родны!»); ператрачаванне ў прыстойна месцічковага інтэлігента Генрыха Мотавіча Спічынкі (безумоўна, Сямён Фарада зачырае адным сваім з'яўленнем на экране, і вы, сочачы, будзеце адно бацьчы: Фараду!), — у Купалы ён

аб'ёмнейшы, характарнейшы, а ў Пінгіна, скажу проста, вырашаны таленавіта; і развіццё вобраза Пралетарыя, які ў Купалы з'яўляецца эпизодна і мае ўсяго тры, але ж вельмі шматзначныя рэплікі (Браніслаў Брандукоў мусіў іграць проста лёс-долю шараговага злодзея, але ў эпизодзе выкрадання грошай Мікіта-разывака сам вінаваты, — на кірмашовым пляцы журшыцца нямажна, трэба грошы пільнаваць!). Рэйды коннікаў не робяцца вобразам фільма, хоць іхнія камандзіры спраўна цягаюць перад сабою глобусы (дзівосная бяссэнсіца з прэтэнзіяй на метафару), аднак дошчкі Кугеля праконскія дозы мастацтва яны такі выклікаюць на ўспамін сваім настойлівым швэнданнем (гэтак-сама перазоў са спектаклем, — менавіта Пінгін прапанаваў неканкрэтызаванае ўвасабленне заваўнікаў, ператварыўшы іх у вобраз, — фільм, на жаль, нават з даступнага, з таго, што тэатр проста дарыць, скарыстацца не змог).

Апафеоз стужкі — рушэнне паспалітага люду ў этнаграфічных строях у этнаграфічны музей, — музей, нават зняты з вышнімі птушынага палёту (аператары-пастаноўшчыкі, да якіх у мяне, як у непрафесіянала, няма прэтэнзіяў — Барыс Аліфер і Аляксандр Абадоўскі) пазнаешца адразу і гэта пазнаванне нешта там шапочка пра стыль, манеру, эстэтыку, мастацкія і мастакоўскія прыёмы, але этнаграфічныя беларусы так шпарка імкнуць па вулках музейна-вясачкі, але выгтыркаецца лірнік з адвечнаю сваёю шкалобаю — без дзіяткі гэтым разам, але наплывае камера на Анікейчыкаў помнік Купалу, калючы вобразна зматчанае вырашэнне, — «такая паводка, такая чырвоная паводка» (прашу не разумець мяне літаральна, беларусы апрануты ў этнаграфічнае) не снілася ні фарону, ні Саламону. Агульныя планы рушэння і краявіды Бацькаўшчыны пад закарэвае «Людзім! вясцкі!» выклікаюць шэраг рытарычных... прымочванняў. Альбо, паводле ўлюбёных класікаў, старажытнагрэцкага эпоху — устрымвання ад меркавання.

Жана ЛАШКЕВІЧ

па-філасофску заняў трэці бок — абставіны заўсёды мацнейшыя за чалавека. У пэўнай ступені Кучар меў рапшо. Міраслаў Шайбак з Максімам Клімковічам настолькі стаміліся ад бясконца пераробак і перасоўванняў сцэны з месца на месца, што пабралі квітку на самалет і паляцелі ў вырай. Перастаў пісаць і Фелікс Кучар. Рыбараў спакойна сачыў, як я марудна паўзу да фінальнай сцэны, у якой беларус забівае беларуса, заколае трохантовым расейскім штыхом за тое, што паэт, што ўзьмаў белчырвона-белы сцяг, што адмовіўся забіваць сваіх, тутэйшых, беларусаў... І тут здарылася зусім ужо недарэчнасць: машыністка, якая перадрукоўвала бясконцыя варыяцыі «Голасу крыві брата твайго», сказала, што варта скончыць сцэнарны марафон, бо і яна болей не можа гэтага друкаваць.

У Рыбарава на стала ляжаў мой сцэнарый. Мая душа і маё цела патрабавалі адно апачынку, і мне было ўсё адно, што скажа Рыбараў. А ён гаварыў нешта супакаючае, пяшчотнае і ласкавае, мусіць, баяўся, што ў мяне адбудзецца нервовы зрыў, і я не дам яму сцэнарый. А я думаў пра іншае — пра цёплае Чорнае мора, пра абхазскае сонца і гарачы пясок на пляжы. Адпачынак ляснуў! Я пераблытаў дзень, з якога пачынаецца пецёўка, замест 14 жніўня ўзяў квітку на 15. А 14 ў Абхазі пачалася вайна за незалежнасць. Вось як супала.

Дарэчы, пра пістолет... З кухні будзе салодка патыхаць смажанаю. Будзе патрэскаць на паніве сала. «Зараз. Усё будзе!» — пачуецца задаволены голас Прыльнікі.

А я паспею яшчэ сказаць Табе колькі слоў... Рыбараў, як і ягоны папярэднік Панамароў, сказаў мне проста ў

твар, што сцэнарый напісаў ён адзін. Рыбарава нават не спыніў той факт, што галоўны герой фільма чытае мае вершы: «Мы — беларускі рух! З намі крывіць дух...» Прыпомніце ці я не страціў. Мне стала проста гідка, ну і крывідна, вядома.

Далому ішоў пешкі і думаў. Колькі рэжысёраў рабіла тэатральныя пастаноўкі да экранізацыі твораў Янкі Купалы? Проща! Колькі разоў экранізавалася проза Вячаслава Адамчыка? Шмат! А калі згадаць старажытну класіку: Сафокл ды Арыстафан. Ты толькі ўвай, колькі рэжысёраў пагрэлася каля вогнішча, раскладзенага вялікімі майстрамі. Узнікла дзіўная паралель з архітэктурай. Ёсць архітэктар, ёсць ягоная практычная майстэрня, ёсць і праца на будоўлі. Праца, «меду протчым», можа сказаць архітэктару, што на будаўнічай пляцоўцы ён галава. Яны, прапрабы, так і гавораць, колькі разоў чуў. Што ж я магу зрабіць, калі ўсё яшчэ пралетарыяту належыць улада? Што змянілася? Мусіць, толькі адно: я займаў сціплае права расказаць Табе сумную гісторыю...

Я не ведаю, як правільна называць паводзіны Панамарова і Рыбарава, каб гэта аднавідала крымінальнаму кодэксу... Шальмананне? Падман? Зладзейства?.. Бог ім судзі!

Прыльнік паставіць на стол талерку з падсмажанымі скабкам. «Налівай, Глобус! Дык кажаш — патрэбна зброя? Кажаш, сэрца табе баліць? Былае. Ведай, я прадам табе зброю толькі тады, калі захацеш выстраляць ад сябе. Зразумеў? Ад сябе!»

А мне падумалася, што адзіная зброя, вартая разумнага чалавека, — проста востры аловак, вядома, калі не выпорваць вочы.

Адам ГЛОБУС

Міхал КАЗІНЕЦ:

"МЫ Ў ДАРОЗЕ, А ЗНАЧЫЦЬ -- У БУДУЧЫНІ..."

— Афіцыйны святкаванні пачаліся 17 сакавіка: спектакль опернай студыі Акадэміі, канцэрт народна-інструментальнай музыкі. Учора адбылося юбілейнае пасяджэнне вучонай рады, затым — канцэрт камернай музыкі з удзелам лепшых выпускнікоў ды педагогаў. Сёння з раніцы — экскурсія для гасцей з блізкага і дальняга замежжа, сустрэчы на факультэтах і кафедрах, а ўвечары абвешчаны ўрачыстасці ў філармоніі з удзелам Сімфанічнага аркестра Акадэміі... Міхал Антонавіч, і ў якім жа вы настроі гэтыя тры дні?

— Свята павінна рабіць і настрой. Тым больш, я лічу, Беларуская акадэмія музыкі, былая кансерваторыя, павінна была ствараць на працягу 60-гадовага свайго жыцця добры настрой у людзей. Таму што музыка заўсёды побач з чалавекам, як і хлеб, як вада, як маці, як мова, — без музыкі нельга. І, на мой погляд, усе гэтыя 60 гадоў кансерваторыя адпавядала свайму накіраванню. Тэа здабыткі, што маем на сённяшні дзень у творчых калектывах, у навучальных установах Беларусі, — гэта таксама справа нашай ВДУ, калі ўлічыць, што оперны тэатр, тэатр музыкамелы, нашы аркестры, хоры, музычныя школы ды вучылішчы, — гэта ў асноўным кадры, выхаваны Беларуская акадэмія музыкі. Многія з іх — людзі знакамітыя, якія сваёй асобай, сваёй творчасцю вызначаюць сённяшні стан нашай музычнай культуры. Гісторыя Акадэміі — гэта гісторыя беларускай музычнай педагогікі ды творчасці на працягу 60 гадоў, гэта больш чым палова XX стагоддзя. Сёння, я лічу, можна ганарыцца здабыткамі, якія кансерваторыя займела за гэты час.

— Дарэчы, госці ўрачыстасцей, ды і рэдакцыі газет атрымалі невялікую даведку пра Беларускую акадэмію музыкі, складзеную прафесарам В.Яканюком. Колькі прозвішчаў — а гэта значыць асоб, мастацкіх і навуковых з'яў, падзей, проста цікавых фактаў культурнага жыцця, — змяшчаецца паміж дзвюма датамі: 1932 — 1992. Нялёгка, супярэчлівае, драматычнае дарога — ад кансерваторыі 1932-га да Акадэміі музыкі. Ад траўнішчых, закладзеных В.Залатаровым і М.Аладавым, А.Бяссмертным, Ю.Дрэзіным і А.Баначычам, Г.Пятровым, М.Бергерам, І.Жыновічам, Л.Мухарынскай, Р.Шаршэўскім, І.Цвяткавай — да сённяшняга педагогічнага вопыту А.Багатырова, У.Алоўнікава, Я.Глебава, В.Роўды, Т.Ніжніканаві, А.Генералава, Т.Шчарбаковай, Г.Глушчанкі, М.Салапава, Я.Гладкова, Д.Смоляска, Б.Нічкава, М.Волкава, М.Сеўрукова, Л.Івашкова... Аднак не будзем стамляць чытачоў прозвішчамі: урэшце, усе яны так ці інакш з'яўляліся на старонках «ЛіМ»... А чым бы вы, Міхал Антонавіч, патлумачылі ўсплеск міжнародных перамог маладых беларускіх музыкантаў ды іхніх педагогаў менавіта ў юбілейным годзе?

— Вельмі значныя ў апошнія гады вынікі нашай педагогічнай і творчай працы вызначаюцца, мусіць, тымі абставінамі, што мы сталі незалежнай Рэспублікай Беларусь. І нас не проста шукаюць на карце, як некалі, — маўляў, дзе там знаходзіцца Мінск, дзе тая Беларусь. Пакрыху Еўропа пачынае прызвычайвацца, што ёсць не толькі Маскоўская ды Пенябургская кансерваторыі, а існуе кансерваторыя Беларуская. У нас займаецца цэлы шэраг замежных студэнтаў, нас зараз слухаюць, да нас едуць, каб вучыцца, бо многае падабаецца, што ёсць менавіта ў нас.

— Замежныя студэнты — хто яны?

— У нас вучыцца маладзё з Італіі, Югаславіі, Алжыра, Фінляндыі. Чакаем вялікую групу з Кітая — адпаведнае пагаджэнне заключана. Кітайскія калегі вельмі зацікавіліся нашай Акадэміяй, калі азнаёміліся з навучальным працэсам, пабылі ў нас на канцэртах. Сам я, калі быў у Пекінскай кансерваторыі, заўважыў, што там усё навучанне ладзілася паводле праграм і планаў былога СССР, таму што большасць выкладчыкаў, прафесараў Пекінскай кансерваторыі скончыла пенябургскую ды маскоўскую музычныя ВНУ і даражаць гэтым. І тэа гады, калі перарваліся былыя сувязі, адбіліся там не лепшым чынам, таму кітайскія

калегі хочаць мець з намі творчыя адносіны ў навучанні студэнтаў: нашы традыцыйны таксама грунтоўныя. А яшчэ за апошнія 2-3 гады ў нас наладзіліся вельмі добрыя сувязі з Акадэміяй музыкі горада Катавіцы, Вышэйшай школай у Берліне, кансерваторыямі ў Ростакі, у Любляне, мацуюцца кантакты з кансерваторыяй французскага горада Нансі. Да нас прыязджаюць выдатныя прафесары з Амерыкі, праводзяць майстар-класы і адкрытыя ўрокі. Так што ў гэтым плане мы выходзім за межы роднай Беларусі, значыць яшчэ большай робіцца адказнасць — не толькі перад сваім народам, але і перад станам нашай музыкі ва ўяўленні дасведчаных іншаземцаў.

— Гэта вельмі добра, калі — ой, не люблю гэтае словазлучэнне — музычны кадры папаўняюцца вашымі выхаванцамі. Цудоўна, што іншаземцы давяраюць вышэйшай музычнай школе Беларусі, накіроўваючы сваю маладзё вучыцца менавіта ў Мінск. Але апошнім часам у нашай рэспубліцы пачынае скарачацца набор у ДМШ, у вучылішчы...

— Ведаеш, вы закруцілі вялікі боль нашай культуры. На сённяшні дзень, з аднаго боку, як быццам мы і незалежныя, а з другога — рынак пачынае дыктаваць тэа ўмовы, у якіх навучальны ды навуковы працэсы могуць быць вельмі стрыманыя, што потым абярнецца вялікім болям у нашай музычнай культуры. Непраўнае пакуль не здарылася, і ў Акадэмію прыём не скарачаецца, бо дзяржава, фундатар наш, разумее, што пры ўсіх цяжкасцях музычная адукацыя — справа неабходная. Мы пакуль што маем прыём, які быў у кансерваторыі на працягу 10 апошніх гадоў. Як быццам усё ў парадку? Але мяне турбуе іншы бок гэтай справы. Таму што кансерваторыя як верхняя будова «піраміды» базавай музычнай адукацыі не можа існаваць сама па сабе. Яна толькі тады будзе ўстойлівай, як будзе вялікі прыток ларавітай маладзё да нас, калі будзе трывалай музычнай школа як пачатковае звяно навучання, калі будзе трывалася музычнае вучылішча і наш Рэспубліканскі ліцэй. Але глянем, што тут робіцца. Колькі каштуе, напрыклад, інструмент: піяніна — 300 тысяч, баян таксама не менш. Скрыпка, духавыя... Ці захаца бацька паслаць сваё дзіця ў музычную школу, калі ён перш за ўсё павінен падумаць, як жыць у сённяшніх нестабільных абставінах?

Не пашле сваё дзіця навучацца у ДМШ адзін, другі... Тым самым іштучна будучы стрымлівацца нашы людзі ў лепшых сваіх памкненнях, бо не будучы дакранацца да вялікай крыніцы музыкі. Перш за ўсё гэта ўдарыць па пачатковым звяне, ДМШ, адтуецца потым гэта ў сярэднім звяне, адаб'ецца праз некалькі гадоў на стане Акадэміі. Гэта вельмі мяне хвалюе. Пэўна, ведаюць і ўрад наш, і Вярхоўны Савет, у якія абставіны мы ідзем. І калі не праявіць дальнабачнасць, калі не будзе падтрымкі ды абароны нашых музычных устаноў на дзяржаўным узроўні, я лічу, што праз некалькі гадоў мы ўведаем, у якім стане апынецца наша музычная культура. Гэта па-першае.

Па-другое. Калі мы зрабіліся Акадэміяй музыкі, адбылася не проста змена назвы, адкрыліся зусім іншыя варункі развіцця беларускай музычнай культуры. Акадэмія павінна зрабіцца сапраўдным навучальным, навуковым цэнтрам музычнай адукацыі на Беларусі. А тая матэрыяльная база, якая сёння існуе ў Акадэміі, стрымлівае рост, мы не можам адкрываць нейкія новыя напрамкі, таму што ў нас не хапае пакуль элементарнага. На цяперашнюю колькасць студэнтаў не хапае таго аўдыторнага фонду, які ў нас ёсць. Прабачце, але можае гэта падкрэсліць, — мы чатыры туалетныя пакоі перабудавалі ў класы! Будынак кансерваторыі на пляцы Волі быў узведзены ў 57-ым годзе. Тэа яго разлічвалі на 200 студэнтаў. Сёння іх больш за тысячу, працуе і больш за 200 выкладчыкаў, заняты ладзіцца з 8.30 да 22.30. Няма паўнацэннай канцэртнай залы, няма бібліятэкі як навуковага і навучальнага асяродку — проста ёсць месца, дзе

(Працяг на стар. 12)

"МЫ Ё ДАРОЗЕ, А ЗНАЧЫЦЬ--У БУДУЧЫНІ..."

(Пачатак на стар. 11)

захоўваецца 250 тысяч найвыдатных музычных рарытэтаў. У нас адсутнічае належная фанатэка і кабінет гуказапісу, аўдыторый не маюць кафедры, факультэты. Наш будынак прыдатны толькі для правядзення чыста навучальнага працэсу, а ўсё тое, што напаяняе, сілкуе сам навучальны працэс, — з гэтым вялікія цяжкасці.

Яшчэ ў 68-м колішняя кіраўніцтва кансерваторыі звярталася да ўрада — каб павялічылі аўдыторны фонд. Як бачыце, прайшло ўжо чвэрць веку, а ўсё амаль як было. Праўда, мы атрымалі невялікае памяшканне па вуліцы Кір'ялы і Мяфодзія, але на яго прэтэндуюць прыхаджане, якія хочучь навучаць сваіх дзяцей у гэтым памяшканні як у нядзельнай царкоўнай школе. Ёсць і цудоўная пастанова Саўміна ад 1988 г. наконт перадачы нам будынка абсаўпрофа, але пакуль што гэтае рашэнне ніяк не выконваецца. Калі б гэты дом, што зусім побач з нашым, перадалі Акадэміі музыкі, — гэта было б дзяржаўнае вырашэнне праблемы. Будынак цяперашняга абсаўпрофа цалкам адпавядаў бы нашаму статусу і тым задачам, якія стаяць сёння перад Акадэміяй музыкі, дый перад Беларуссю.

— Чужы вопыт вас у такой сітуацыі не ўрадуе?

— Я лічу, што як бы мы ні крыўдавалі на стан нашага музычнага навучання, а тая класічная форма, што ў нас ёсць — траістая форма (школа — вучылішча — кансерваторыя), яна самая стройная, і яна, як паказвае жыццё, самая прафесійная. Тут мы выглядаем куды лепш, чым замежжа, дзе шмат прыватных школ, а многае трымаецца на аматарскім узроўні ў школах з агульнай адукацыяй. Але вядома, што ўсе вышэйшыя навучальныя музычныя ўстановы трымаюцца і «там» за кошт дзяржавы і толькі дзяржава падтрымлівае гэтае навучанне. З тым, што бачыў я ў Берліне, у Катавіцах, у Варшаве, пытанне аўдыторнага фонду наогул не стасуецца. Тамтэйшыя будынкi ўзведзены ў свой час з такім разлікам, што і сёння месца хапае. І ёсць цудоўныя бібліятэкі, фанатэкі, кабінеты гуказапісу, цудоўны інструментарый. А цудоўны інструмент робіць і студэнта такім, якім той павінен быць. Высокую прафесію можна спазнаць праз інструмент высокай якасці.

— Міхал Антонавіч, згадаўшы нашы з вамі колішнія гутаркі, можна толькі ўздыхнуць: а праблемы-то ўсё ж тыя... Я разумею некарэктнасць пытання ў такі дзень, аднак: чаму 60-годдзе кансерваторыі святкуе... Акадэмія музыкі? Ці не паспяхаліся з перайменаваннем? Ёсць жа ў свеце кансерваторыі — ВНУ з традыцыйна высокага квалітэту. А ў нас яшчэ і праблемы старыя, дый музыканты па звычцы кажуць «кансерваторыя», паяншы «акадэмія» пакуль не прычэпалася...

— Магчыма, гэта па інерцыі — схільнасць да старой назвы... Па сапраўдных еўрапейскіх маштабах кансерваторыя азначае сярэдняю навучальную ўстанову, а не вышэйшую. І калі мы сустраліся з замежнымі калегамі, то нас лічылі сярэднім вучэб-

ным зв'язом, як музычнае вучылішча. «Там» ёсць паняцці «вышэйшая музычная школа», «акадэмія», хаця, праўда, ёсць і Парыжская кансерваторыя, напрыклад.

Для нас само слова «акадэмія» ўключае шэраг новых паняццяў: стварэнне лабараторый трыдцатыйнай музыкі ды сацыялогіі музыкі, у будучыні — стварэнне інстытутаў пры Акадэміі музыкі, таму што мы адзіная навучальная і навуковая ўстанова, якая павінна ў сябе ўвабраць усю музычную адукацыю на Беларусі. Цяперашняя назва павінна неслі на сабе адпаведную нагрузку. Так, сёння мы не проста кансерваторыя ў СССР, Мінская, як было зусім нядаўна, — мы вышэйшая музычная навучальная ўстанова, адзіная ў незалежнай Рэспубліцы Беларусь.

— А вы дапускаеце з'яўленне з часам кансерваторыі (акадэміі) у абласных цэнтрах, скажам?

— Такое магчыма. У нас жа ўжо сёння працуюць створаны ў Магілёве педагагічны факультэт! Магчыма, потым ён і ператворыцца ў ВНУ. Я лічу так: падрыхтоўка спецыялістаў для вучылішчаў мастацтваў, для школ з музычным ухілам павінна ладзіцца на базе фундаментальнай музычнай адукацыі, г.зн. на базе Акадэміі. Праз 3 гады будзе першы выпуск нашага педагагічнага факультэта ў Магілёве. Мяркую, іншыя абласныя цэнтры павінны адкрыць такія факультэты, якія ў будучым могуць ператварыцца ў кансерваторыі. Чаму іншыя маленькія рэспублікі — дапусцім, Бельгія, маюць па 4-5 кансерваторый, а ў нас адна? Жыццё сваё скажа. І калі мы думаем пра будучыню музычнага выхавання нашых дзяцей, а гэта значыць народа, то павінны забяспечваць адукацыю на падмурку акадэмічнага.

— Можна, наступны юбілей вы ўжо будзеце сустракаць як музычная ВНУ не ў адзіноце...

— Дай Бог. Я лічу, гэта было б нядрэнна. Гэта было б па-сапраўднаму, па-дзяржаўнаму апекаванне музычнай адукацыяй. І хай так будзе. Толькі падкрэсліваю: калі ў нас загіне ніжэйшае і сярэдняе звенні, дык верх «піраміды» разваліцца...

— Міне святыя, якія праблемы выйдучь на першы план?

— Я не лічу, што юбілей — гэта нейкі рубаж, прыпынак. Лічу, што мы ў дарозе, а значыць мы ўсе — у будучыні. І ёсць шмат задумак па ўдасканаленні навучальнага працэсу, па пераходзе на двухузроўневую сістэму адукацыі. Але як бы мы пра гэта ні разважалі — калі ў нас не палепшыцца матэрыяльная база, усё застаецца на словах, толькі словах пра вышэйшы еўрапейскі ўзровень аснашчэнасці, якому павінна адпавядаць Акадэмія музыкі ў цэнтры кантынента.

— Не будзем зараз разважаць пра тое, ці паўплывае юбілей нашай адзінай вышэйшай музычнай навучальнай установы на афіцыйнае стаўленне да стану, да лёсу музычнай адукацыі на Беларусі. Святыя ўсё-такі святыя. Я вішучу вас, Міхал Антонавіч, і дзякую за шчырую размову.

С.БЕРАСЦЕНЬ

Павел МІСЬКО

З РЫФМАЙ

«ВЯДА-ВАДА»

Нейкі душэўны разброд,
Разумовая тузаніна,
Раку пераходзяць уброд,
А я ўсё шукаю глыбіні.
«Мягоды» мае такія,
Як колісь былі, да патопу:
Брыду і тышкаю кіем,
І — замінаю патоку.
Ні дасягненняў навукі,
Ні кам'ютэраў, кібернетыкі...
Дрыжаць ад напругі рукі...
Пасміхваюцца тэарэтыкі.
Дамацаўся да бяды:
Пад кіем

няма
дня!

Таплюся не ў лыжыцы вады —
І ў гэтым уцеха адна.

ПАЦВЯЛЯЮЧЫ

КЛАСІКАЎ

Зноў завая-круцеліца,
Ньюць сумна званы,
Пышна-роскашна сцелюцца
Беллю ўбраныя дываны.
То не лебедзі белыя
Селі-палі з нябёс...
Можна, думы збалелыя?
Мо няспраўджаны лёс?..

Паміраюць дрэвы, паміраюць...
Золата і барва — крык душы:
«Не чакайце на тым свеце раю,
Стой на гэтым свеце і дышы,
Лісце, кветкі, ітгшак кальшы!»
А калі табе наканавава
І хадзіць, і лётаць, і рабіць,
На сябе падобнага радзіць,
Дык чаго стаіш, як укапаны?
Ты не слуп!
Жыць трэба і любіць!

НАСТАЛЬГІЯ

Белы конь і белая завая...
Ветру-скрыпкі тонкі-тонкі звон.
Паліць сонца вольом, ружавее,
І бухмаціцца, як кветка, сон...

Сон-трава... Ліловасці паводка...
Палазы пяюць... Мароз-мароз!
І не сані ўжо, а бышчам лодка,
Не віхура — ветраць да нябёс.

Вось і вёска. Вецер не лютуе.
З кажухоў вылазім, як краты.
Трэскам страліны салютуюць
Ад марозу стэлыя платы.

ЭЛЕГІЧНАЕ

Певень захлынуўся шчасцем
звонка,
Цішу раскалоў надрэчных лоз,
Пазяхае бор і кожнаю сасонкай
Ружавее сорамна спрасонку
Ды пасуе ўдалеч адгалос.

Зоркі блякнуць у цёмным віры,
Вабяць зманам навекі ў прадонне,
Нібы золата, што ліхвары
Прапануюць юцам у прыгонне.
Ведай: боўтнеш туды з галавой —
Напаверх нават штуркі не ўзыдуць.
Як за грошы прадаўся душой,
Станеш братам біблейскаму жыду.
Трышчаць срэбнікаў Юда злабыў,
Цешыў сэрца, хоць бачыў: замала!
На той момант прадажнік забыў —
Срэбра лёсы мільёнаў зламала.
Срэбра-золата — прагнасці бог,
Што Хрыстос з яго верай
і праўдай?

І ніякі маральны парог
Не спыняе бязбожнікаў-прайдаў.
Дзе святога гарэня агонь?
Дзе служэніе высокае людзям?
Слугі д'яблавы слугі яго,
Пракляне іх народ і забудзе!

Гівал беларускі — ліст асенні
жоўты,
Плача ў голым садзе, дзе галінак
звісь,
І куды б ні ехаў, і куды б ні
йшоў ты,
Рэжа сэрца бодем той ітгшчыны
свіст.

Гівал непадкупны, што ты ўсё
прарочыш?
Што ты ўсё чакаеш непагадзі дні?
Яшчэ грэе сонца, яшчэ свецяць
вочы,
Яшчэ сэрца цешаш грэшныя агні.

Гівал непадкупны як
вясчун-філосаф
Тэзе антыгтэзу ўпарта падае:
«А жыццё ж — трагедыя, так
заўжды вялося,
Нам жыцця пад сонцам вечна
не стае».

Гівал беларускі, стойкі мой, бядача,
Былі чорнай ведаю я даўно цану...
А жалейка-гівал горка ў садзе
плача,
Песеньку спявае ўсё адну, адну...

ПАДАРОЖЖА Ў ПРАВІНЦЫЮ

(Пачатак на стар. 9)

ўдзельнічаў у працы БЦР. Пасля вайны вымушаны быў эміграваць і да самай сваёй смерці жыў у Аўстраліі. Як і большасць нашых суайчыннікаў, Малешкі вызначаўся стараннасцю і працавітасцю, бо, пачынаючы фактычна з нуля, паводле чутак, здолеў зрабіць сабе такі-сякі маёнтак. Разам з тым аніколі не выракаўся беларускай справы і незадоўга да смерці выдаў цікавую кніжку ўспамінаў, якая называецца «Пад знакам Пагоні».

З тых часоў, калі Малешкі ладзіў у гэтых краях беларускія гурткі, ствараў беларускія класы, прайшло амаль паўстагоддзя. А сітуацыя з роднай мовай на сёння амаль такая ж, як была ў тых часы. Чацвёрты год пайшоў, як прыняты Закон аб мовах, паводле якога канчатковая беларусізацыя павінна быць ажыццёўлена на працягу дзесяцігоддзя. Паводле маіх асабістых меркаванняў — гэта занадта доўгі тэрмін, і менавіта гэтая расцягнутасць у часе вядзе да таго, што пакуль беларусізацыя шмат дзе носіць толькі касметычны характар. Асабліва на правінцыі. Ці ж не смешна, што тут, у глыбіні, дзе рускаю моваю валодаюць адзіночкі, а асноўная маса насельніцтва карыстаецца звычайна траянкай, чакаюць канца дэклараванага законам дзесяцігоддзя, каб урэшце «беларусізавацца».

Калі абмінуць сферу адукацыі, дзе нешта ўсё ж робіцца, а зазірнуць у іншыя куткі правінцыйнага жыцця, можна

заўважыць, што справа беларусізацыі пакуль што стаіць фактычна на нулі. І не таму, што людзі не хочучь ці не жадаюць пераходзіць на родную мову. Вельмі часта яны проста не ведаюць, з якога канца ўзяцца за гэтую справу. Вось я, напрыклад, медыцыну. У Мёрах, ва ўжо згаданым чырвоным касцёле, мяркуецца ўзвесці помнік зенароджанаму дзіцяці, бо акурат насупраць касцёла, вокны ў вокны, месціцца мясцовая раённая бальніца. У касцёле людзі лечыць сваю душу, у шпіталі — цела. З Богам яны гавораць на роднай мове, а з доктарам у бальніцы хочаш не хочаш, але мусяць старыя высільвацца ў рускай траянцы. Хоць, да прыкладу, загадчык хірургічнага аддзялення Іосіф Казіміравіч Каплун не горш за айна Пятрайціса валодае беларускаю мовай. Гэты чалавек мае вельмі вялікі аўтарытэт і павагу. Сам выхадзец з Гародзеншчыны, ён прыехаў сюды, у Мёры, у 60-ыя гады, ды так і застаўся. Іосіф Казіміравіч перакананы ў неабходнасці як мага хутчэйшага пераходу ўсіх медыцынскіх устаноў на родную мову, бо гэта, як ён кажа, павысіць прэстыж урача ў вачах насельніцтва, палепшыць дыягностыку захворванняў. Між тым пакуль што ў бальніцы карыстаюцца толькі расійскаю мовай, часам траянкаю, хоць на восемдзесят працэнтаў персанал шпітала мае свае мясцовыя кадры. Чаму ж так адбываецца? Справа ў тым, кажа Іосіф Казіміравіч, што ёсць у нас пэўная спецыфіка, якая ускладняе сітуацыю. У нашым справаводстве пераважае медыцынская тэрміналогія, якая патрабуе дакладнага перакладу. І таму адной з неадкладных задач бачыцца выданне слоўніка медыцынскай тэрміналогіі. А пакуль што, працягвае ён, варты скарыстаць вопыт суседняй Латвіі. Зусім нядаўна я сустракаўся з адной сваёй знаёмай, урачом, беларускай, якая жыве там. Яна расказала, што здала залік па латышскай мове пасля парумесячных курсаў і зараз

афіцыйна дапушчана да працы. Я перакананы, кажа Іосіф Казіміравіч, што і ў нас ва ўсіх установах аховы здароўя трэба правесці курсы беларускай мовы па пэўнай праграме, куды буключаліся пытанні граматыкі, медыцынскай тэрміналогіі, а таксама агульныя звесткі па гісторыі, літаратуры, мастацтве. І несумненна, з абавязковай злучай заліку ў канцы. Да гэтай працы, як цалкам слушна мяркуе доктар, можна прылігнуць мясцовых настаўнікаў, актывістаў ГБМ. Тым больш, што бальніца нядрэнна забяспечана матэрыяльна і ў стане сама фінансаваць гэтую справу.

На маё пытанне, ці рабіліся якія-небудзь захады наконт гэтага, Іосіф Казіміравіч адказаў, што ён неяк гутарыў з мясцовай настаўніцай беларускай мовы, але яна не рызыкнула прыняць такую прапанову. Зрэшты, гэта і зразумела: самастойна, без распрацаванай загадзя праграмы, куды б уключалася і тая ж прафесійная лексіка далёка не кожны справіцца з такой працай. Як бачыце, мы зноў вяртаемся ў сталіцу, да інстытута мовазнаўства, які, пэўна ж, мае такія распрацоўкі, да кіраўніцтва ГБМ, якое б дало пэўныя ўстаноўкі сваім актывістам зрэалізаваць гэтыя праграмы на месцах.

А пакуль... Пакуль жыццё ў правінцыі ідзе сваім шляхам. Дні ляцяць хутка і аднастайна. Ужо адсвяткавалі Каляды, прайшлі і Тры Каралі. Яшчэ нядаўна шыкоўна прыбраныя ў золата і срэбра калядныя ёлкі сіратліва зелянеюць на сметніках. Мёрскае возера зацягнута зеленавата-шэрым льдом, і ў ім не адбываюцца пакрытыя снегам высокія вежы чырвонага касцёла і пакаты стрэхі прыземістых бальнічных будынкаў. Стоеныя і сіцішныя, яны чакаюць вясны.

г. Мёры

МУЗЫКА

«Харошкі» — гэта з'ява

Спраўднае свята — з'ява вельмі рэдкая. Гэта як талент, як характар. Усё гэта адчуў я падчас канцэрта Дзяржаўнага харэаграфічнага ансамбля «Харошкі» 8 сакавіка. Я бачыў свята. Яскравае, зіхатлівае выступленне налегаву пад кіраўніцтвам В. Гайдыша ўсхвалявала залу. Харэаграфія адпрацавана з найвышэйшай дакладнасцю, кожны рух вызначны і, што рэдка бывае, эмацыянальны. Шчырасць і даброта, неспрэчнасць робяць мастацтва «Харошак» яркім і запамінальным. Выразна гучала і музыкае су-

правяджэнне. Калі да высокага прафесіяналізму дадаецца іскра Божая — гэта з'ява надзвычайная і рэдкая. І сенсацыйная: бо калі пануе культ насілля, грубасці, абразлівасці — існуе ў той жа час і з'ява характава і даброта. «Харошкі» свая ім нядаўнім канцэртам у сталіцы пацвердзілі, які моцны духоўны патэнцыял у нашай нацыянальнай культуры. А калі гэта ёсць, значыць справа Адраджэння — справа не безнадзейная. А. МУХІН, аспірант БДУ.

ТЭАТР

І спатканне адбудзецца...

З 10 па 17 сакавіка доўжыліся гастролі Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы ў Полацку. Гледачам прапанаваны былі спектаклі «Звон — не малітва» І. Чыгрынава, «Курцы» М. Каляды, «Вечар» А. Дударова, а таксама «Гаральд і Мод» К. Хігінса і Ж.-К. Кар'ера. Варта заўважыць, што апошні спектакль паказаны, так бы мовіць, у адноўленым выглядзе, а менавіта — пасля таго, як быў перанесены з малой на вялікую сцэну. Прыемна таксама адзначыць, што рэжысёр спектакля Мікалай Пінігін пагадзіўся з меркаваннем пра перанос спектакля, калісь падарэным і «Лімам».

На здымках: С. СТАНЮТА (Мод), І. ДЗЯНІСАУ (Гаральд) у спектаклі «Гаральд і Мод» К. Хігінса і Ж.-К. Кар'ера.

Фота А. ДЗІМТРЫЕВА.

Жэняць мнагажэнца

Залёты пана да Пурсаньяна прэм'ерна доўжыцца ўвесь сакавік на сцэне Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы: «Нежанаты мнагажэнец...» Пурсаньян у выкананні Віктара Манаева і Вітала Радзкі апанаваў нацыянальную сцэну з дапамогаю перадушкі, вядома, спадара Жана-Баціста Мальера і ягонага, не праміну заўважыць, сатворцы — перакладчыка Рыгора Барадуліна (як тут не згадаць колішні выбітны пераклад Барадуліным Мальеравага «Гарцофа»), пастаноўшчыка Андрэя Андросіка, мастака Барыса Герлавана, кампазітара Уладзіміра Кандрусевіча, балетмайстра Марыны Дударавой і майстра па сцэнічным руху Уладзіміра Лаўрухіна. Маю таксама дадаць, што ў пэўным сэнсе сааўтарам Мальера зрабіў і рэжысёр Андрэй Андросік, па-

яднаўшы... Мальера з Мальерам: у вядомую казачку ўвёў эпізоды з іншых, не менш вядомых класічных камядзін. Да ўсяго пастаноўшчык прапанаваў і досыць арыгінальнае вырашэнне, узяўшы пад увагу так званыя анцэрсніа ампула (Аронту ў выкананні Георгія Малюскага спадарожнічае ампула няшчэнага бацькі, Жулі Зоі Белавосцік — мяцэзна дачкі, Эраст Ігара Дзюнісава выступае героем-закаханым, Зорыгані Аляксандра Лабуса — высакордонным ашуканцам і да т.п.), вядома, абгрушыў іх на свой манер і напел... Ролі музыкаў і, адпаведна, гране на музычных інструментах ажыццяўляюць музыканты тэатральнага аркестра, канцэртмайстар — Марк Качан.

Ж. Л.

Аўтарскі сезон рэжысёра Жугжды

Не звачаючы на працяглы рамонт, трупы Магілёўскага тэатра лялечна паспяхова распачала сезон і неўзабаве прапанавала публіцы прэм'еру спектакля «Жылі Мышына і Вамбат, альбо Знойдзенае шчасце» паводле апавесці Руф Парк (Аўстрыя) у драматургічнай інтэрпрэтацыі Ірыны Паўлычавой (Санкт-Пецярбург). Варта, памінаючы імя рэжысёра, а гэта ніхто іншы як Алег Жугжда, згадаць пра ўвасабленне гэтага ж матэрыялу на сцэне Брэсцкага лялечнага тэатра, — поспех суправодзіў спектакль у Брэсце. Асноўны склад пастановачнай групы амаль не змяніўся (кампазітар — Павел Кандрусевіч), хіба толькі мастак — Ларыса Мікіна — іншы, аднак магілёўцы прычакалі ніяк не копіі брэсцкай пастаноўкі, а цалкам арыгінальны, дасціпны і нават мужны спектакль.

Ларыса МІКУЛІЧ (Зяюлька) у аднайменным спектаклі Брэсцкага лялечнага тэатра. Фота А. ЖУГЖДЫ.

З Ларысай Мікінай і Паўлам Кандрусевічам Алег Жугжда рытуе да выпуску і спектаклі «Зяюлька» (п'еса Уладзімі-

ра Граўцова), дзе ў галоўнай ролі занятая Ларыса Мікуліч, — магілёўскай «Зяюлька», будзем справадлівымі, папярэднічала «Зяюлька» брэсцкай, аднак за лічаныя спектаклі, што адбыліся ў Брэсце, слушна ацаніць работу актрысы і пастановачнай групы не выпадала. Мяркую, што і «Зяюлька» не зробіцца простым пераносам са сцэны на сцэну, а набудзе яна сваё новае мастацкае прачытанне-ўвасабленне. — менавіта пра гэта марыў рэжысёр, не цалкам задаволены сваёй работай у Брэсце.

Ларыса Мікіна і Павел Кандрусевіч суправодзяць Алега Жугжду і ў

Горадню, — на канец вясны прыпадае праца ў Горадзенскім лялечным тэатры над арыгінальнай лялечнай операй паводле лібрэта Святланы Клімковіч «Вясновая песня». Напрыканцы сакавіка мяркуецца спатканне рэжысёра Жугжды і кампазітара Паўла Кандрусевіча з трупам віцебскай «Лялькі», дзе працягнуцца рэпетыцыі спектакля «Заголеная душа, альбо Пакарэнне грэшніка» паводле Яна Баршчэўскага (п'еса Уладзіміра Граўцова). Мастакоўскае вырашэнне спектакля належыць Аляксандру Сідараву.

Ж. Л.

Соты раз у Львове...

Радасная падзея адбылася ў Першым Украінскім тэатры для дзяцей і моладзі, які працуе ў Львове — на днях тут прайшоў соты спектакль па п'есе А. Вольскага «Тры Іваны — тры браты», пастаўлены заслужаным

дзецям мастацтваў Радзі М. Лунавецкім (пераклад на Украінскую мову Б. Чалага, музыка беларускага кампазітара Э. Зарыцкага). Цёпла віталі прысутныя аўтара, Артуру Віталевічу былі паднесены кветкі.

ЛІТКУР'ЕР

Класіка: сучаснае прачытанне

Падчас святкавання 100-годдзя для нараджэння Максіма Гарэцкага ў Акадэміі навук Беларусі (адрэзанае гуманітарных навук) праходзіла навукова канферэнцыя, прысвечаная творчасці класіка нацыянальнай літаратуры. У ёй бралі ўдзел пісьменнікі і навукоўцы з Менска, Брэсцка, Гомеля, Магілёва, Віцебска. Былі госці з блізкага замежжа.

Са словам пра Максіма Гарэцкага перад прысутнымі выступілі Р. Гарэцкі, Янка Брыль, І. Чыгрынаў; змястоўныя даклады

прадставілі М. Мушынін, У. Калеснік, У. Конан, І. Германовіч і многія іншыя — усяго каля 30 выступоўчых.

Разглядаліся розныя аспекты навуковай, творчай і палітычнай дзейнасці М. Гарэцкага, аналізавалася ягоная мова, паэтыка, стыльовыя пошукі. Арганізацыя юбілейнай канферэнцыі можна лічыць досыць удачай спроба сучаснага прачытання спадчыны М. Гарэцкага. Матэрыялы канферэнцыі выйддуць у свет асобным выданнем. НАШ КАР.

Памяці Максіма Гарэцкага

Беларускае нацыянальна-культурнае таварыства «Белая Русь», створанае параўнальна нядаўна ў Львове, паступова займае сваё месца ў культурным жыцці. У прыватнасці, 18—20 лютага праведзены шэраг мерапрыемстваў, прысвечаных 100-годдзю з дня нараджэння М. Гарэцкага.

Па львоўскім радыё прагучала перадача «Неўміручае слова», падрыхтаваная рэдактарам літаратурна-драматычных перадач Ю. Біруковай, у якой прынялі ўдзел загадчыца аддзела бібліятэкі Акадэміі навук О. Канцалаба, старшыня таварыства Б. Цімошчанка і іншыя.

У выставачнай зале бібліятэкі была арганізавана экспазіцыя твораў пісьменніка. На ўрачыстым адкрыцці яе выступілі загадчык упраўлення культуры абласной адміністрацыі З. Мазурнык, выконваючы абавязкі старшын аддзлення суполкі пісьменнікаў Л. Рызнік, ансамбль «Радаўніца» з Мазыра.

Урачысты вечар прайшоў у Львоўскім доме ацёра. Ад абласной адміністрацыі вітальнае слова сказаў памочнік першага намесніка прадаўніка прэзідэнта Б. Іскіў. З дакладам выступіў старшыня Згуртавання беларусаў свету «Бацькаўшчына» Я. Лецка.

В. ЦІМОШЧАНКА.

У сяброўстве з кнігай

Ужо не першы год вучні 68-й Мінскай школы маюць магчымасць купіць новую кнігу ў школьнай кнігарні. За сем гадоў, як распачаўся продаж непасрэдна ў школе, многія пакаленні школьнікаў набылі тут для хатніх бібліятэк шматлікі творы Я. Купалы і Я. Коласа, М. Танка і В. Быкава, Н. Гілевіча і У. Караткевіча (дарчыя, падпіска на збор яго твораў у 8-мі тамах распаўсюджвалася праз школьныя ніжні кніжкі), А. Лойкі і В. Зуёнка, Б. Сачанкі

і У. Карызна, А. Клышкі і М. Чарняўскага, многіх іншых пісьменнікаў. Па два-тры разы сустракаліся з вучнямі школы М. Кругавых, А. Лойка, А. Клышкі, В. Зуёнка, У. Карызна, М. Чарняўскі і іншыя. У дні святкавання 110-годдзя з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Якуба Коласа школу наведалі супрацоўнікі Літаратурнага музея песняра — сын песняра Д. Міцкевіч і І. Курбена.

П. ВАЛКАВЕЦ.

Кнігу выдаюць у раёне

Шмат памятных падзей і старонак упісана ў летніцы культурнага жыцця Петрыкаўскага раёна. Пра некаторыя з іх нагадае кніга «Салаўіны бераг», якую па просьбе райаддзела культуры склаў журналіст Іван Самавалаў.

У першым раздзеле «Грай, гармонікі!» размова пойдзе пра клубна-магасавую работу, у другім — «З глыбінь вясноў» — пра запісы аўтэнтычнага фальклору, захаванне старажытных народных абрадаў.

У раздзеле «Багатая талентамі родная зямля» змяшчаюцца нарысы пра рэзчыкаў па дрэве П. Браіма і Г. Языкава, мастака П. Сераду, ткалоў Г. Паўтаран і майстра вырабаў з саломкі М. Кулака.

У заключным раздзеле «Кніга — лекар душы» гаворыцца пра работу бібліятэк, вопыт лепшых прапагандыстаў друкаванага слова.

Выдаць кнігу мяркуецца ў Мазырскай гарадской друкарні за кошт сродкаў аддзела культуры райвыканкома. А. ЛІСІЦКІ.

ДРУК

«Спадчына» на пачатку года

Малайцы спадчынілі Нават і пры цяперашніх умовах зусім не боскі (трыццаць пяць рублёў) ношт аднаго нумара ў кісьнях часопіс не адштурхоўвае. Бо — змястоўны! Адрываецца першы за

сёлетні год нумар дандад П. Крэчэўскага «Мандаты БНР», чытаным 16 студзеня 1926 года ў Беларускай студэнцкай клубе ў Празе. У артыкуле А. Грыцкевіча «Беларуская шляхта» (у аснову панлагодна выступленне

на Устаноўчым сойме Згуртавання беларускай шляхты) узнёўляецца шлях, пройдзены тымі, хто належаў да гэтага саслоўя. А Э. Зайноўскі («Беларусы ў старажытнай Вільні») запрашае зазірнуць да нашых суседзяў, каб даведацца, як пачувалі сябе беларусы ў гэтым беларускім полі горадзе.

Уладзімір Арлоў («Полацкія кадэты») прапануе фрагмент са сваёй кнігі «Тамніцы полацкай гісторыі», якая мае выйсці ў выдавецтве «Беларусь». У. Казьбярэн знаёміць з ананісным творам беларускай літаратуры XVII стагоддзя «Сенько Налевайко...».

Змястоўны раздзел «Беларусы і менавіта»: «Алегарычнае геральдыка Францыска Скарыны» Г. Пікарды, «Узнагароды Беларусі»

У другім нумары «Пралескі»

можна прачытаць слова галоўнага рэдактара А. Сачанкі «Будзем ветлівымі», нарыс Л. Саламахі пра дзіцячы сад-яслі Гомеля «У гасцёўні ў Васільяна», ле ж інтэрв'ю з галоўным рэдактарам выдавецтва «Юнацтва» М. Пазняковым «Патрэбна верыць у светлае, чыстае, вечнае», чарго-

Ц. Мазыраца, «Зеўс — прататып вершніка з Пагоні?» Я. Ленсу, «Апелісны» — у Сібір, шнляны вуліці — у Полацку» Я. Анішчанкі, «Невядомы помнік старажытнабеларускай архітэктуры» Р. Баравога, «Навошта каню крылы, альбо Ушанаванне Багуслава Радзівіла» Т. Габрусь.

Публікуецца працяг артыкулаў Я. Станкевіча «Хрышчоныя імёны вялікалітоўскія (беларускія)», А. Мартаса «Літоўскія мітраполіты пры асобных мітраполітах», Ю. Вольфа «Князі на абшарах Вялікага княства Літоўскага ад канца XIV ст.».

Пад рубрыкай «Літаратурныя помнікі» змяшчаюцца «Рэаліі пра гаротны стан Царквы Хрыстовае» Я. Крайскага (пераклад з англійскай мовы, прадмова і заўвагі М. Раманоўскага).

НОВЫЯ КНІГІ

«Шляхам гадоў»: выпуск трэці

З'явіўся на паліцах кнігарні і знік з іх чарговы выпуск гісторыка-літаратурнага зборніка «Шляхам гадоў», які выпускае выдавецтва «Мастацкая літаратура». Канечне, у гэтым «заслуга» і кнігагандлёвых работнікаў: зьявіўся заказ на кнігу да мінімуму, таму і выйшла яна тыражом усёго ... 800 паасобнікаў! А мог жа быць тыраж у некалькі разоў большым, бо ёсць, дзельбо, ёсць што пачытаць у зборніку, і найперш з гэтага прычыны ён не затрымаўся на паліцах...

Пад адной вокладкай (укладальнік Уладзімір Мархель) сабраны матэрыялы, што выклічуць цікавасць у кожнага, наго ваб'юць учарашні дзень Бацькаўшчыны. Сярод іх на першым месцы тры, якія тычацца 100-годдзя з дня нараджэння М. Багдановіча (зборнік планаваліся да юбілею, ды запозніўся).

Нарэшце апублікаваны поўны тэкст вершаванага твора элегічнага жанру «Лямант на смерць Лявонця Карповіча», напі-

санага ў першай палове XVII стагоддзя. Вернуцца з небыцця імя А. Смалянца, творы Я. Пушчы, што нарадзіліся ў сталінскай ссыльцы, і лісты да яго А. Бабарэкі і У. Дубоўкі. Прышло да чытача і невядомае апавяданне У. Караткевіча «Белае поле».

«Іншамоўнае свая» — так называецца раздзел, у якім прадстаўлены творы тых аўтараў, хто выказаўся па-польску, але тым не менш належыць і беларускай літаратуры — К. Жэры, Т. Нарбута, Г. Клімашэўскага, Р. Зянькевіча, Т. Ладзі-Заблачкава, Г. Пузыні і іншых, пераўвасобленыя па-наснаму.

Інфармацыя — насычаная «Успаміны пра дзядзю Аляксандра Ельскага з Замосця» У. Ельскага, «Успаміны аб Янку Купалу» В. Ластоўскага, прапануюцца «Жыццё і жыццё Еўфрасіні, ігуменні полацкай», матэрыялы пра А. Станкевіча, новыя звесткі пра дом В. Дуліна-Марцінкевіча ў Мінску...

«Падарожжа...» Паўла Шпілеўскага

Здаецца, не так даўно яшчэ «ЛІМ» выказваў занепакоенасць лёсам гэтага выдання, ды, на шчасце, у выдавецтве «Полымя» знайшлі магчымасць, каб кніга Паўла Шпілеўскага «Падарожжа па Палессі і беларускім краі» ўсё ж убачыла свет. Тым самым вернуцца з небыцця адзін з унікальных твораў, што тычацца нашай мінуўшчыны.

Як вядома, «Падарожжа...» П. Шпілеўскага ўпершыню было апублікавана на старонках часопіса «Современник» у 1853—1855 гадах, а ў 1858 годзе выйшла асобнай кнігай у Пецярбурзе. Пасля гэтага асобныя яго раздзелы змяшчаліся ў «Журнале для членіна воспитаннікам воен-

ных учебных заведений», а ў наш час у «Хрэстаматый беларускай літаратуры», складзенай М. Гарэцкім, і ў кнізе Г. Кісялёва «Пошукі імя». Дарэчы, ён першы з нашых сучаснікаў сказаў добрае слова пра П. Шпілеўскага.

Цяпер кніга да друку падрыхтавана С. Кузнецвай. Яна ж аўтар прадмовы «Павел Шпілеўскі і яго «Падарожжа па Палессі і беларускім краі», некаторых каментарыяў (асноўны — аўтарскія). І апошняе. Кніга П. Шпілеўскага — трэцяя ў серыі «Літаратурныя помнікі Беларусі». Перад гэтым убачылі свет «Люд беларускі» М. Федароўскага і «Вандруйкі па маіх былых ваколіцах» У. Сыракомлі.

«Сповідзь» — асобным выданнем

Апублікаваныя ў першым — шостым нумарах часопіса «Малодосць», за 1990 год дзённікавыя запісы Ларысы Геніюш выклікалі вялікі грамадскі рэзананс. Цяпер, нарэшце, са «Сповідзь» можна пазнаёміцца ў асобным выданні. Кніга Л. Геніюш (падражтоўна тэксту, прадмова «Блажаславенныя родны дом...», каментарыі Міхася Чарняўскага) бабачыла свет у выдавецтве «Мастацкая літаратура».

ПРАКТЫ

Зноў інстытут журналістыкі?

Вельмі магчыма, што цяперашні першакурснікі факультэта журналістыкі БДУ да пятага курса ператворацца ў студэнтаў Інстытута журналістыкі Рэспублікі Беларусь.

Спадываецца на гэта дазваляе праект канцэпцыі развіцця Інфармацыйнай прасторы, які распрацаваны калегіяй

Міністэрства інфармацыі, а таксама кіраўнікамі шэрагу рэспубліканскіх выданняў.

Будучы Інстытут плануе адкрыць 4 факультэты: рэпартажы — з 3-гадоваым тэрмінам навучання; аналітычнай журналістыкі — 5 гадоў навучання; звычайны і факультэт прафесійнага ўдасканалення.

«ВЫХОДЗЬ, МОЙ РОДНЫ БРАТ!»

Вершы дзеяча БНР Пётры КРЭЧАЎСКАГА

8 сакавіка 1928 года ў Празе памёр Прэзідэнт Рады БНР Пётра Крэчаўскі. Жывучы на эміграцыі ў Коўне, а з 1923 года ў Празе, ён рэпрэзентаваў паняволенаю большавікамі і палякамі Башкаўшчыну. Пасля Берлінскай канферэнцыі 1925 года многія аўтарытэтычныя дзеячы БНР, прызнаўшы савецкую ўладу, пераехалі з эміграцыі ў БССР. Пётра Крэчаўскі не кінуў ідэі незалежнасці, не склаў сваіх паўнамоцтваў і годна служыў ёй да канца жыцця.

Апрача палітыкі, ён браў актыўны ўдзел у культурным жыцці нашай эміграцыі. Сёння, ушаноўваючы імя гэтага выбітнага сына Кобрыншчыны ды ўсё Беларусі, знаёмім чытачоў з ягонымі паэтычнымі творами. Гэ-

Гэтая аматарская нізка вершаў упершыню была змешчана ў зборніку «Замежная Беларусь», выданым у Празе ў 1926 годзе.

БЕЛАРУСКАМУ НАРОДУ

Дзе слава наша, слаўны род
Славян з прадвеку жыўшых вольна,
Выходзь жа, беларус-народ,
Са братняй крыўды безпатоўнай.

Выходзь на свет з багна-балот,
Як тыя рэчкі, што нясуцца
З зямлі тваёй на поўдзень, ўсход —
Выходзь, выходзь.

Пад смех братаў сваіх славян
І помсты ворагаў бязмерных
Дружнай смелаю сялян
Выходзь на змогу сілай вернай!

Няма той сілы, перашкод:
Паводка ўстрыму не баіцца,

Упярод жа, беларус-народ,
Выходзь, выходзь!

З пад чорных, курных хат
На волю, на прастор,
Усім на перакор,
Выходзь, мой родны брат!

Твой край із края ў край —
Дыван квяток і рэх шумлівых,
Непераходных пушч, — цудоўны гай,
Зуброў прытулак, сэрц пужлівых.

І толькі ты адзін —
Патолі, працы сын —
Не гаспадар — батрак.
Не-не! ...не будзе так!

Выходзь жа з чорных хат
На волю, на прастор,
Усім на перакор,
Мой беларускі брат!

МАНА

Нідзе не лёгка так блудзіць,
Як у горах і далінах:
Дзе ўсе ля вашых ног ляжыць,
А покуль дойдзеш — згнеш...

Сцяжынкі пекныя бягуць
Уздоўж, — налева, управа,
Але якраз цябе вядуць
У другі бок ласкава...

Хоць на гарэ, а не відаць
І быстрым вочам мэты,
І як сляпы гатоў блукаць
Ад ночы ты да свету.

На вышку ўлезшы камуніст
Пажарам свет пужае...
А што крывёй ўнізе чэкіст
Яго згасіў — не знае.

СІМВАЛ БАЦЬКАЎШЧЫНЫ

(Пачатак на стар. 3)

і «Нашай Нівы», захавалі іх адраджэнскія ідэалы. Нацыянальная калатэчка і «Класавая барацьба» ў другой палавіне 20-х гадоў справакавана большавікамі адначасова ў БССР і Заходняй Беларусі. Усе беларускія партыі трупаваліся вакол названых вышэй і некаторых іншых выданняў («Гоман» у Вільні, гродзенскія і інш. рэгіянальныя газеты), змагаліся за рэалізацыю беларускай ідэі ў яе дзяржаўна-палітычным аспекце — за стварэнне незалежнай і самастойнай Беларускай Народнай Рэспублікі (БНР) на этнічна беларускай тэрыторыі (галоўным чынам, паводле «Этнаграфічнай карты беларусаў» Я. Карскага з пэўнымі карэктыўкамі), зарыентаванай на культурную інтэграцыю ў Еўропе, эканамічны і палітычны саюз з Польшчай і прыбалтыйскімі дзяржавамі, захаванне эканамічных і культурных сувязяў з дэмакратычнай Расіяй на аснове раўнапраўя і нацыянальнага суверэнітэту. Урэшце, усе беларускія адраджэнцы імкнуліся стварыць незалежную Беларусь мірна і эвалюцыйным шляхам, рэалізуючы разбуральную сілу рэвалюцыі і братазбойчай вайны.

Такое спадучэнне шчырай памяркоўнасці з вальналюбствам газета «Вольная Беларусь» адзначыла ў праграмым артыкуле (1917, 21 мая) як прыкмету нацыянальнай гісторыі, закончыўшы свой зварот да народа дэвізам «Жыве вольная Беларусь!» Тут жа, у першым нумары газеты яе рэдактар Я. Лёсік працягнуў гутарку на тэму канца імперыі і пачатку новага, дэмакратычнага жыцця, звяртаўся да суайчыннікаў: «Можна стойце на родным грунце!» А поруч Я — р (Ясакар, Зм. Бядуля) друкаваў «Дзесяць прыказанняў для памяці» кожнаму беларусу. Адным словам, працягвалася нашаніўская традыцыя выхавання нацыянальнай самасвядомасці. У шэрагу іншых артыкулаў, падпісаных крыптанімам Я.Л. (Я.Лёсік), ёсць антыкапіталістычныя тэндэнцыі і ўпэўненасць у тым, што змаганне за дэмакратыю ў наш час будзе адбывацца на грунце нацыянальна-самавызначэння.

10 ліпеня ў Менску пачаўся з'езд дэлегатаў ад беларускіх партыйных і грамадскіх арганізацый, на якім за сталом прэзідыума супрацоўнічалі П. Аляксюк, тагачасны старшыня ЦК БСГ З. Жылуновіч, А. Лявіцкі. Большасць беларускіх лідэраў выказалася за нацыянальнае самавызначэнне ў рамках дэмакратычнай Расійскай федэрацыі. Настаўнікі, удзельнікі гэтага з'езда, аднавілі Беларускі Вучыцельскі Хаўрус, разгромлены

царызмам у 1906 годзе. Сваёю мэтай Хаўрус абвясціў беларусізацыю школы. Амаль да канца 1917 года газета «Вольная Беларусь» абмяжоўвалася нацыянальнай аўтаноміяй Беларусі, друкавала на гэтую тэму рэдакцыйныя артыкулы Я. Лёсіка, «Праект платформы беларусаў-аўтанамістаў», дзе прапанавалася палітычная аўтаномія Беларусі, стварэнне Беларускага Сойма, Рады, выбарнага суда, беларускай аўтакефальнай царквы, паступова беларусізацыя адукацыі.

Аднак беларускія спадзіванні на расійскую дэмакратыю не спраўдзіліся. Газета «Вольная Беларусь» панедамляла: становішча ў Расіі пагаршаецца, нават немцы прызналі нацыянальную самастойнасць беларусаў, але толькі не Масква. У Расіі, адзначаў І. Піліпаў, наверх вылазяць баякі і люмпены, расійцы не ўмеюць працаваць планамерна і сістэматычна, «праз усю гісторыю цягнуцца ў хвасце еўрапейскіх народаў» (1917, 9 кастрычніка). Рэдактар газеты ў артыкуле «Расійскае бязладдзе» (подпіс Я.Л.-к) з горкай іроніяй пісаў пра спрадвечнае панаванне ў Расіі «Іаана Грознага і Грышкі Распуціна ў палітыцы ды Нікіты Пустасвята ў царкве і грамадскім жыцці» (1917, 17 кастрычніка).

Тым не менш нават тады не прапанавалася ідэя поўнай незалежнасці Беларусі. У артыкуле «Нашы патрэбы» Я. Лёсік пісаў: «Утварыўшы аўтаномны лад на Беларусі, мы станем паўнамоцнымі гаспадарамі на сваёй зямлі і атрымаем поўную магчымасць павярнуць усе скарыбы нашага краю на карысць свайму народу, на свае нацыянальныя патрэбы» («Вольная Беларусь», 1917, 9 кастрычніка). Цэнтральная Рада беларускіх арганізацый рыхтавала Усебеларускі з'езд, але не адмаўлялася ад удзелу ў палітычным абнаўленні Расіі: у кастрычніку — лістападзе 1917 г. агітавала праз «Вольную Беларусь» галасаваць ва Устаноўчы сход Расіі за спісак кандыдатаў ад Беларускай Сацыялістычнай Грамады, сярод якіх А. Прушынскі, З. Жылуновіч, К. Міцкевіч (Я. Колас), А. Смоліч, Я. Лёсік, Я. Мамонька, Б. Тарашкевіч, Т. Турук, П. Бадунова, С. Рак-Міхайлоўскі, Р. Астроўскі.

Нават захоп большавікамі ўлады 7 лістапада 1917 года не прымусіў беларускіх лідэраў адмовіцца ад надзеі на дэмакратычную федэрацыю з Расіяй. Расійскае бязладдзе толькі змяніла тактыку: Я. Лёсік прапанаваў шлях федэрацыйнай нізш: «Украінцы, беларусы і велікарусы, казацтва, Сібір і ўсе аб'яднаныя краі здолеюць кожны паасобку ўтварыць лад і грамадскі

парадак, а упарадкаваўшы дома, патрапяць устанавіць і агульнадзяржаўны парадак праз сваіх прадстаўнікоў у Маскве і Петраградзе» (1917, 8 лістапада). Я. Лёсік нават абараняў большавікоў у час іх кароткай «дэмакратычнай восені» ад нагавору контррэвалюцыі. Небяспеку анархічнага бунту на Беларусі першым угледзеў З. Бядуля, актыўны супрацоўнік беларускага друку 1917—1921 гг. «Пара бараніцца», — пісаў ён, — і заклікаў: «Запісвайцеся ў Беларускае войска і бараніце свой родны край ад гібелі!» («Вольная Беларусь», 8 снежня).

У пачатку 1918 года на старонках беларускіх газет яшчэ вялася спрэчка, на якое аб'яднанне з Расіяй пойдзе Беларусь — федэратыўнае ці канфедэратыўнае. Яшчэ друкаваліся спачувальныя да Расіі матэрыялы, выкрываліся яе ворагі. І гэта пасля таго, як расійскія большавікі гвалтоўна спынілі легальны працэс палітычнага самавызначэння Беларусі ў рамках Расійскай федэрацыі — разганалі Усебеларускі з'езд 15—17 (28—30) снежня 1917 года! Толькі створана на 3'ездзе Выканаўчая Рада ва ўмовах падполля пачала рыхтаваць канстытуцыйны акт найвялікшай важнасці — абвясціцьне суверэнай Беларусі. А ў гэты час лёс яе вырашаў на брэсцкіх перагаворах з немцамі Л. Троцкі, які цынічна заявіў, што беларуская дэлегацыя ён не ведае. Здача гэтым «дыпламатам» Расіі на літасць ворагаў (газеты горка жартавалі, што большавікі абвясцілі ваенную забастоўку: Расія ваяваць не хоча, але і міршыя не будзе) паскорыла палітычнае самавызначэнне Беларусі. Яго рыхтавалі беларускія партыі і групы сацыялістычнай арыентацыі. У артыкуле «Увага да нацыянальнага руху» А. Прушынскі пісаў: «Сацыялістычны ўстрой — антытэза сучаснаму ўстрою... Сацыялістычная ідэя — гэта бразільны пачатак новых кшталтаў жыцця» («Вольная Беларусь», 1918, 17 сакавіка).

Гістарычны сход Рады БНР у прысутнасці дэлегатаў віленскай Беларускай Рады А. Луцкевіча, І. Луцкевіча, Я. Станкевіча, старшыні фракцыі БСГ А. Смоліча адбыўся 24 сакавіка 1918 года ў Менску і працягнуўся 16 гадзін. Пераважнаю большасцю галасоў (супраць выступілі 10 рускіх «земацаў»), прадстаўнікі аб'яднанай яўрэйскай сацыялістычнай партыі і «Поалэй-Ціон» устрымаліся была прынята і праз дзень апублікавана Устаноўная Грамата да народа Беларусі. Гэта быў канстытуцыйны акт аб самавызначэнні Беларусі. Яна абвясцілася вольнай і неза-

лежнай Беларускай Народнай Рэспублікай «у рубяжах рассялення і лічбенай перавагі беларускага народа». Яе асноўныя законы мелася зацвердзіць на Устаноўчым сойме, скліканым на аснове агульнага, роўнага, простага, тайнага і прапарцыянальнага выбарчага права. Часовым урадам БНР абвясцілася Рада Усебеларускага з'езда, дапоўненая прадстаўнікамі нацыянальных меншасцяў. Выканаўчая ўлада ўскладвалася на прызначаны Радаю Народны Сакратарыят. Гарантаваліся грамадзянскія свабоды, раўнапраўе, права нацыянальных меншасцяў на «персанальную аўтаномію», васьмігадзінны рабочы дзень. Урэшце новы прынцып аграрнай палітыкі: «У рубяжах БНР права прыватнай уласнасці на зямлю касуецца. Зямля перадаецца без выкупу тым, хто на ёй працуе. Лясы, азёры і нутро зямлі абвясціцца ўласнасцю БНР» («Вольная Беларусь», 1918, 31 сакавіка).

Абвясціўне БНР было гістарычнай неабходнасцю, лагічным завяршэннем беларускага нацыянальнага Адраджэння пачатку XX ст., палітычным уваабленнем нацыянальнай ідэі. Тагачасныя беларускія дзеячы, у сваёй большасці людзі гуманітарнай культуры — літаратары, публіцысты, філолагі і гісторыкі, сацыялістычна арыентаваныя паводле свайго светапогляду — хацелі правесці гэтую акцыю эвалюцыйным шляхам, захаваўшы эканамічныя, палітычныя і культурныя сувязі з Расіяй. Аднак усталяванне ў Расіі большавіцкай дыктатуры (а яна гратэскавым чынам дапаўнялася масавай анархіяй), пагром беларускіх дэмакратычных арганізацый вымусіла духоўных настаўнікаў беларускага народа прымяніць рэвалюцыйную тактыку, мабыць, не зусім «легітымную» ў полі зроку стабільнай еўрапейскай дэмакратыі. Газеты пісалі, што большавіцкая ўлада «з лёгкасцю пераняла ўсе фасоны самадзяржаўя», а ў такіх умовах паслядоўная дэмакратыя была б рамантычнай утопіяй.

Нерэальным аказаўся і яшчэ адзін праект — адраджэнне Вялікага княства Літоўскага, у якім бы Беларусі з Вільняю і Менскам натуральна аказалася б палітычным і культурным цэнтрам. Гэтая ідэя натхняла калісьці паўстанцаў К. Каліноўскага і самога Яську Гаспадара з-пад Відні, аўтара «Мужыцкай праўды» (1916—1918 гг. варыянты такога геапалітычнага праекта абмяркоўваліся ў асяроддзі віленскіх беларускіх лідэраў, адлюстроўваліся ў тазеце «Гоман». Аднак такая ідэя не сустрэла падтрымкі ні з боку раздзеленай на

варожыя блокі Еўропы, ні тым больш з боку Расіі. Акупацыйныя ўлады Германіі вясной 1918 года абвясцілі Літву «вольнай і незалежнай дзяржавай», далучыўшы да яе беларускую Віленшчыну. Украіна забрала паўднёвыя паветы Мінскай і Гродзенскай губерняў. На Гродзеншчыну прэтэндавала Польшча, на Віцебшчыну і Магілёўшчыну — Расія. Адным словам, нашы Маці-Беларусь, якая, як пісалася ў газетах, «нікога не чапала, ні на каго не нападала», рвалі на часткі.

Вось тады ў беларускім асяроддзі ўзніклі больш рэалістычныя ідэі: стварыць беларускую патрыятычную, нацыянальна свядомую армію, якая гарантавала б суверэнітэт Беларусі, але з улікам перспектывных эканамічных і палітычных інтарэсаў заснаваць канфедэратыўны саюз Беларусі, Польшчы, Літвы, Латвіі, Эстоніі і, магчыма, Украіны. Гэты саюз багатых прыроднымі і людскімі рэсурсамі краін забяспечыў бы ўзаемавыгадную інтэграцыю эканамічнай прасторы, а ў вясна-палітычным плане сумеў бы стварыць процівагу імперскім амбіцыям Расіі і Германіі.

Праект амаль два гады апрабываўся ў газетах «Беларускі шлях» і «Беларусь». Першая з іх была ў апазіцыі да Расіі і Польшчы. Палякі ганілі доўга беларускае зямлё, гаварылася ў адной з перадавіц, але гэта ганіць скураю мядзведзя, які гуляе ў лесе. Блізарукія палітыкі не зразумелі галоўнай падзеі XX ст. — абуджэнне «адсунутых» з гістарычнай авансцены народаў. Была спроба «нямецкай арыентацыі» з мэтай супрацьдзеяння імперскім тэндэнцыям Польшчы і Расіі. Для германскай геапалітыкі самастойная Беларусь уяўлялася буферам паміж Расіяй і яе магчымымі «малодшымі» саюзнікамі — прыбалтыйскімі краінамі. Але «нямецкая карта» не удалася ў выніку версальскай капітуляцыі Германіі. Пачалася нялёгка дыпламатычная праца дзеля міжнароднага прызнання БНР. Спрабавалі наладзіць сувязь з расійскай дэлегацыяй Х.Г. Ракоўскага ў Кіеве: ёй пасылалася нота Рады і Урада (Народнага Сакратарыята) БНР з надзеяй, што «сацыялістычны ўрад Савецкай Расійскай Рэспублікі, першы на свеце пацвердзіўшы на сваім чырвоным штандару свяшчэнны прынцып самавызначэння народаў, пойдзе насустрач беларускаму народу ў яго барацьбе за дзяржаўную самастойнасць, за сваё адзінства і цэласнасць сваёй зямлі і на гэтым паложыць моцныя асновы прыязнага спаўзьяння двух братэрскіх народаў» («Беларускі шлях», 1918, 12 чэрвеня). Ноту падпісалі вядомыя сёння беларускія вучоныя і палітыкі А. Цвікевіч і М. Доўнар-Запольскі.

Але ў большавіцкай Расіі ўжо выстаўляў план рэстаўрацыі «Трэцяга Рыма»: цяпер ужо як

З гары спусціўшысь толькі ўніз,
Дарога пазнаеца...
У гары, на купале нам крыж
Маленечкім здаецца...

З гары ўніз і знізу ўверх
Абман так і крадзежа,
У камуне грэх, у правых смех,
А людзям дастаецца.

МУРАШНІК

У мурашнік кінуў я кусок цыгаркі,
Яна курэла дымам і агнём...
Зрабіў я гэта можа па-дзікарскі,
Але хацелась бачыць здарыцца
што ў ём...

З усіх бакоў, і з кожнае шчэліны
Мурашкі кідалісь у агонь,
Жыццё губілі для дзяцей,

радзіны —
І клалісь на цыгарку, як далонь.

І сумна і прыемна мне тут стала:
Я шкадаваў мурашак, як людзей —
Стварэнне гэтае сябе абараняла
І гінула за свой мурашнік і дзяцей.

Паміж людзьмі мы бачым
штогось другое...
Для Бацькаўшчыны працаваць
ім стыд,
Ім дзесьці свешч шчасце міравое,
А родны край няхай гарыць!..

ТВОРЧАСЦЬ

Хто творыць, меж не знае...
Ці ж можна вольны дух загнаць
У рамкі формы, як скаластыка
гукае —

Над рыфмай нельга працаваць.

Яна, як дар, прыходзіць з неба,
Прад ёю ўсё ў той час маўчыць...
Нязнаўцы кажуць — мерка трэба, —
Дзе мерка, творчасць там маўчыць.

ТАЕМНАЯ СМАГА

Душна мне, сэрца калоціць
У грудзі, як у браму ўначы,
Той, што лісты, тэлеграмы разносіць,
Спаць не дае, хоць крычыць...
Душу мне страх агартае,
Стыне у жылах і кроў...
Сэрца нічога не знае,
Цягнецца толькі дамоў.

КНИГА

Прыемна над кнігай схіліцца
У кнігарні, у музеі і знаць,

Што гэты прыяцель — забыцца —
Вам можа адзін толькі даць.

Магчымасць у кожную хвіліну
Не так, як вядзецца ў людзей —
У кнізе павага ёсць чыну,
Не рве яна сэрца з грудзей...

Тут дзеі мінулага ходзяць,
Я бачу ў іх продкаў сваіх,
Яны у жыццё мяне ўводзяць,
Бароняць ад поступаў злых.

Даюць мне напрамак і сілу
Змагацца за праўду, народ,
Каб мы, адыйшоўшы ў магілу,
Таксама маглі даць прыплод.

ПАМЯЦІ Д.ФАКТАРОВІЧА

28 лютага ў Маскве, пасля цяжкай хваробы, памёр Давід Яўсеевіч Фактаровіч. Яго жыццёвы шлях і навуковая дзейнасць цесна звязаны з культурай Беларусі, з адраджэннем Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта ў цяжка пасляваенныя дзесяцігоддзі. Малы кандыдат філалагічных навук, спецыяліст па замежнай літаратуры, ён прыехаў 6 ліпеня 1944 г. у зруйнаваны Мінск, каб арганізаваць філалагічны факультэт Дзвінскага ўніверсітэта. А каб замацаваць будынкі ўніверсітэта, на іх вывешвалі шыльды «міны»...

Д.Я. Фактаровіч нарадзіўся 23 верасня 1917 г. Прафесійную адукацыю ён атрымаў у 2-ім Маскоўскім дзяржаўным ўніверсітэце, пазней пераўтвораным у педагагічны інстытут. У 1941 г. абараніў кандыдацкую дысертацыю па тэме «Навель Сервантэса». Дасканалы валодаў нямецкай мовай, а таксама цэлай групай романскіх моў (іспанскай, італьянскай, французскай) і таму ў дзень вайны даў згоду, каб яго накіравалі на фронт. Але з-за дрэннага стану здароўя атрымаў іншае прызначэнне і, пасля кароткатэрміновага прабывання ў маскоўскім апалчэнні, працаваў у Сьвярдлоўскім ўніверсітэце.

З 1944 г. Д.Я. Фактаровіч працаваў у Беларуска-беларускім літаратурным ўніверсітэце: у 1945 - 47 гг. — дэканам факультэта журналістыкі, а з 1947 да 1965 г. — загадчыкам кафедры замежнай літаратуры, дацэнтам.

Д.Я. Фактаровіч з'яўляецца аўтарам шматлікіх навуковых публікацый, манаграфій, падручнікаў, артыкулаў. Сярод іх — кнігі «Беларуская савецкая літаратура за мяжой», «Міровая вядомасць беларускай літаратуры», «Чэшска-беларуская літаратурная сувязь», «Замежная літаратура ў перакладах на беларускую мову», «Зарубежныя літаратуры (Сярэдняе стагоддзе, XVII век)». У гэтых і іншых працах ім даследаваны праблемы ўзаемных сувязей і ўзаемадзеяння літаратур, пытанні тэорыі мастацкага перакладу. На старонках газеты «Літаратура і мастацтва» ён часта выступаў з рэцэнзіямі на прэм'еры мінскіх тэатраў.

Д.Я. Фактаровіч з годнасцю прайшоў праследванні ў часы «барацьбы з касмапалітызмам».

З 1965 г. Д.Я. Фактаровіч працаваў у Маскве. Шырокая адукаванасць, еўрапейскі ўзровень культуры дазволілі яму паспяхова працаваць да выхату на пенсію (у 1989) над актуальнымі праблемамі вышэйшай адукацыі ў НДІ праблем вышэйшай школы, а пазней у інстытуце «ГіпрОВУЗ».

Вучні, сябры і былыя супрацоўнікі памятаюць Д.Я. Фактаровіча, яго бліскучыя лекцыі, самаадданасць навучы. Як чалавек ён вызначаўся сумленнасцю, шчырасцю, дабронай, шчодрасцю.

ГРУПА СЯБРОў І ВУЧНІЯў

Саюз пісьменнікаў Беларусі выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку, галоўнаму рэдактару часопіса «Крыніца» Уладзіміру Пракопавічу Някляеву з прычыны няпакваўшата яго гора — смерці маці.

Выказваем шчырыя спачуванні Аляксандру Яўгенавічу ПЯТРОВІЧУ, начальніку Упраўлення культуры Мінскага гарвыканкама, і ягоным блізкім з прычыны вялікага гора — смерці роднай матулі. Шаноўны Аляксандр Яўгенавіч! Тэатр «Дзе-Я» смуткуе разам з Вамі.

Калектыў рэспубліканскага Белтэатра смуткуе з прычыны смерці старэйшага работніка Аркадзя Іванавіча ТАРАСЕВІЧА і выказвае спачуванне яго родным і блізкім.

англіхрысціянскага плацдарма сусветнай пралетарскай рэвалюцыі. Беларускія лідэры разгадалі новае расійскае месіянства і пераарыентавалі сваю палітыку ў заходнім кірунку. Здаецца, Я-р (Зм. Бядуля) у артыкуле «Адносіны Беларусі да суседніх народаў» першым сказаў, што Беларусь — геапалітычны і культурны «мост» паміж славянамі і неславянскімі народамі Еўропы («Беларускі шлях», 1918, 11 ліп.). Беларускія кіраўнікі спрабавалі рэалізаваць гэтую ідэю ў складаных умовах польскай акупацыі краіны па Бабруйскай і Бярэзінскай паўднёвай і Полацкай паўночнай частках 1919 года. Першым аб сваёй прыязнасці да беларускага краю заявіў «начальнік Польскай Дзяржавы» Язэп Пілсудскі. Яго партрэт і фрагмент са звароту да жыхароў былога Вялікага княства Літоўскага друкаваліся ў першым нумары часопіса «Беларускае жыццё» (1919, 5 чэрвеня): «Стан безупынай няволі, — казаў Пілсудскі, — які я, радзіўшыся на гэтай нешчасливай зямельцы, добра ведаю, павінен, нарэшце, быць знішчаны і ўжо ў гэтай, бышчам праз Бога забытай старонцы павінна запанаваць свабода і права вольнай, нічым не звязанай гутаркі ад сваіх патрэбаў...» Хачу вам даць магчымасць развіваць унутраны нацыянальны і рэлігійны справы гэтак, як самі таго захочаце, без ніякага гвалту або націску з боку Польшчы».

Зусім відавочна, што польскі ваенны дыктатар дыпламатычна абяцаў Беларусі культурна-нацыянальную аўтаномію, а не палітычны суверэнітэт. Але беларускія лідэры тлумачылі яго «мемарандум» на сваю карысць. І адказалі Пілсудскаму рэдакцыйным артыкулам у часопісе: «Толькі маючы ўласную дзяржаўнасць народ можа жыць нармальным жыццём, можа развівацца культурна і эканамічна. Жадаючы для сябе такіх варунаў жыцця, у якіх мы бы маглі жыць нармальна, мы будзем існаваць вытрывала да нашай мэты, і ўсім тым, хто ў будове нашай дзяржаўнасці не будзе нам шкодзіць, працягваем руку і кажам: Хай будзе згода!»

З гэтага часу і да падзелу Беларусі паводле Рызскага міру адбываўся нялёгка, нават пакутлівы дыялог Беларусі з Польшчай. Беларускія лідэры спрабавалі выкарыстаць «беларускае паходжанне» Пілсудскага (у Польшчы яшчэ і сёння памянюць, што іх правядыр гаварыў па-польску няправільна, з беларускім акцэнтам). У мемарыяле Віленскай Беларускай Рады да «галоўнакамандуючага польскага войска Язэпа Пілсудскага» выказвалася надзея, што ён «паможа аб'яднаць усю Беларусь і адбудаваць яе ў незалежную дзяржаву, суседнюю і дружную з Польшчай» («Беларускае жыццё», 1919, N1, с. 7—8). Але наш «зямляк» не захачеў (ды і не мог) стаць беларускім Месіяем. Я.Пілсудскі на першым

часе сапраўды захапіўся ідэяй адраджэння нейкага геапалітычнага аналага былога Вялікага княства Літоўскага, але хутчэй з тактычных меркаванняў, каб «бараніць Польскую Рэспубліку ад маскоўскай прагавітасці». Пра гэта вёў перамовы з Пілсудскім старшыня Цэнтральнай Беларускай Рады Віленшчыны і Гродзеншчыны Б.Тарашкевіч. Як адзначалася ў друку, «гутарка насіла цёплы, прыхільны характар», аднак Пілсудскі паабяцаў толькі стварыць беларускае войска для абароны краіны і прыхільна сустрэў падтрымку сваёй ідэі аднаўлення Беларуска-Літоўскай дзяржавы.

Стварэнне Беларускай арміі зацягнулася, яна не паспела аформіцца ў моцную баявую сілу да польскага адступлення з Беларусі летам 1920 года. Рэальным вынікам дыпламатычных пасьянсаў з Пілсудскім было хіба стварэнне прапагандысцкага антыбольшавіцкага блоку. Часопіс «Беларускае жыццё» прызваў на пачатку 1920 года: абяцанне Пілсудскага жыць з беларусамі «як вольныя з вольнымі, роўныя з роўнымі» не стала рэальнасцю штодзённай палітыкі. Праект аднаўлення Вялікага княства Літоўскага ў умовах польска-партрытычнай «опініі публічнай» трансфармаваўся ў імперскі міф гістарычнай Рэчы Паспалітай як бышчам бы толькі польскай нацыянальнай дзяржавы, адносна якой Беларусь заставалася «крэсамі», прыдатнымі да асіміляцыі. Еўрапейскія палітыкі, за выключэннем хіба што (ды і то няпоўна) германскіх, якія часова прыхілілі пасля версальскай катастрофы, не разбіраліся ў гісторыі Усходняй і Цэнтральнай Еўропы і па сутнасці заахвоцілі імперскія амбіцыі Польшчы, «легалізавалі» Версальскім мірам падзел Беларусі паміж яе суседзямі.

Здаецца, адзін Пілсудскі разумеў геапалітычнае значэнне нейкага падабенства адноўленай і «сяброўскай» Беларуска-літоўскай дзяржавы як стратэгічнага «буфера», які прыкрые Польшчу з Усходу. Беларускія палітыкі пераконвалі яго, што стварэнне «унітарнай» Польшчы «ад мора і да мора» нявыгодна для польскай нацыі, бо ў такім выпадку яна акажацца меншасцю ў сваёй «уласнай» дзяржаве. Аднак у геапалітычнай гульні «беларускай картай» Пілсудскага абыграла ўзброеная «ленінская тэорыя» нацыянальнага самавызначэння памаркоўна частка большавікоў, парадаксальна спалучанай з палярнай адносна яе канцэпцыяй сусветнага «пралетарскага інтэрнацыяналізму». І студзеня 1919 года яны дазволілі абвясціць на частцы Мінскай губерні мікра-БССР, паставіўшы на чале яе Часовага рабоча-сялянскага ўрада літаратара, аднаго з бядых лідэраў БСГ З.Жылуновіча. Забягаючы наперад, адзначу, што

гэты тактычны манеўр удаўся: пашыраная пазней за кошт іншых усходнебеларускіх земляў БССР стала цэнтрам прыцягнення беларусаў у арбіту Савецкай Расіі. Польскія палітыкі адмовіліся ад сустрэчнага «геапалітычнага козыру». Больш таго, яны падавілі спробу аднаўлення на заходнебеларускіх землях Беларускай Народнай Рэспублікі і гэткай недалёкабачнай палітыкай аб'ектыўна пераарыентавалі беларускую ідэю з «заходняга» на «ўсходні» кірунак. У выніку самавызначэнне Беларусі зацягнулася да канца нашата стагоддзя. Але прайграла таксама Польшча і Заходняя Еўропа: іх адказ ад універсальнасці прыняццю нацыянальнага самавызначэння прывёў у рэшце рэшт да Другой сусветнай вайны.

Цэлы год (з ліпеня 1919 па ліпень 1920, да варшаўскага прарыву Чырвонай Арміі) беларускія дзеячы, крытыкуючы «эндэцкую» (партыя «народных дэмакратаў») палітыку Польшчы, супрацоўнічалі з «лініяй ППС» (польскай сацыялістычнай партыяй), да якой належалі і Пілсудскі. Гэты перыяд беларускай гістарычнай драмы грунтоўна адлюстраваны ў штодзённай газеце «Беларусь», найперш у палітычнай публіцыстыцы Янкі Купалы, Алеся Гаруна, З.Бядулі, Я.Лёсіка, А.Луцкевіча, Б.Тарашкевіча, урэшце, усяго беларускага гуманітарна-палітычнага асяродку. Галоўная думка заключалася ў тым, каб, абапіраючыся на геапалітычную зацікаўленасць Пілсудскага ў прадухіленні саветызаванай Беларусі, падвесці пад ідэю БНР рэальную аснову, стварыць дзяржаўныя і ваенныя гарантыі яе суверэнітэту. «Больш самачыннасці» — так называў Купала свой артыкул-перадавіку, дзе крытыкаваў славетную беларускую «лялянасць», а па сутнасці бязмерную шырпівасць і містычнае чаканне, што «нехта прыйдзе» і прынясе беларусам волю («Беларусь», 1919, 29 снежня).

Палітычная, як, дарэчы, і літаратурна-мастацкая, думка гэтага перыяду амаль не вывучалася. Наперадзе даследчыкаў чакае значная тэксталагічная праца, яе вынікам могуць стаць цэлыя тамы невядомых чытачу твораў беларускіх пісьменнікаў. Па сутнасці 1917—1920 гг. — гэта завяршэнне беларускай літаратурнай класікі («Новая зямля» і «Сымон-музыка» Якуба Коласа, прарочая лірыка Янкі Купалы, «Матчын дар» Алеся Гаруна, публікацыя «Пінскай шляхты» В.Дуніна-Марцінкевіча), станаўленне беларускага прафесійнага тэатра, дэталёвая распрацоўка беларускай ідэі ў аспектах эканамічных, палітычных і светапоглядных. Для сённяшняй Беларусі быў бы карысным вопыт стварэння Беларускай нацыянальнай арміі ў 1919—1920 гг. Нават эскізы ваенных касцюмаў і сімвалаў

розных родаў войск былі апісаны ў газеце «Беларусь» (1919, 11 лістапада).

У лістападзе 1920 года пасля рызскага перамір'я Расіі з Польшчай фрагменты гэтай яшчэ нястворанай арміі без надзеі на поспех атакавалі на Случчыне Чырвоную Армію, разлічаную на прарыв у Еўропу праз Польшчу. Аднак важным быў прыяцель сам па сабе, гістарычны прэцэдэнт, які ўпершыню палмаставіў беларускую нацыянальную ідэю гатоўнасцю паміраць у няроўнай бойцы.

Рызжскі мір 18 сакавіка 1921 года быў завязкаю новай беларускай драмы. Яна закончылася ў 30-я гады большавіцкім падаўленнем нашай духоўнай эліты, носбітаў нацыянальнай ідэі. Беларускія палітычныя дзеячы 1917—1921 гг. былі амаль цалкам знішчаны, за выключэннем хіба тых, хто паспеў памерці або замаскавацца ў расійскай глыбіні. Хвалі рэпрэсій паўтараліся адна за адной і «змылі» ў 1930—1940 гг. заходнебеларускіх дзеячаў.

Восенню 1918 года Янка Купала працаваў у савецкім Смаленску. Там ён напісаў прарочы верш «Сон». Сімвал Бацькаўшчыны, Маці, просіць паэта-сына «заглянуць у соннік», каб адгадаць яе сон:

Прысніўся мне сасоннік
Такі густы-густы.
Па ім ішла я ўночы.
За мною зводзі ішлі
І зазіралі ў вочы,
І ісінулі к зямлі.
Шапталі штось над вухам,
Спяталі плот з імгліц,
Абхувалі пухам
Сасоннічых імгліц.
Вадзілі па канавах,
Заломах, бадзях,
Па хворастах крывавах,
Распаленых вуглях.
Далей вялі агуля
Між піёў гнілых кам'я,
Дзе спіць твая бабуля,
Дзе маці спіць мая.
Кінулі на абліпы
Спяснышым мохам крыж,
Захіталі сіпла
І счэзілі недзе ўвыш.
За імі і сасоннік
Захітаў глухі.
Дык глянь, сынок, у соннік,
Што значыць сон такі?

Жудасны прывід Курапатаў! Беларускі Апакаліпсіс. Але сёння Беларусь, як міфічная птушка Фенікс, зноў вяртаецца да жыцця. Будзем спадзявацца, што адраджэнне справядліва праўда, Бог верне нашай Бацькаўшчыне, як некалі шматпакутнаму Іову, яе славу і багашце. І вечную памяць пра яе дзяцей-пакутнікаў.

Сучасныя праблемы беларускай ідэі — тэма асобнага нарыса. А сёння, за месяц да Вялікага дня Уваскрэшэння, трыумфальна ўсклінем разам з апосталам Паўлам: «Смерць! Дзе тваё джала? Пекла! Дзе твая перамога?»

У XIX стагоддзі на літаратурнай ніве працаваў таленавіты паэт, які, падобна Паўлюку Багрыму, вядомы сёння толькі адным беларускім вершам. Гэта Ялегі Праніш Вуль (сапраўднае прозвішча Карафа-Корбут; 1835 — 1880 гг.), drobны віцебскі службовец, удзельнік паўстання Каліноўскага, палічкі і аднамуеця Арыёма Вярты-Дарэўскага, у слынны альбом якога і быў упісаны ў сакавіку 1853 года вершавы зварот «К дудару Арыёму ад надзвінскага мужака». Вядомы даследчык Г.Кісялёў адзначаў

асяроддзі шырыўся рух шчыраасці, скажам мякка, не ўхваляе п'яства, лайдацтва і карыжы гульты. Згадаем, што асуджэнню гэтых чалавечых грахоў было прысвечана шмат твораў беларускай літаратуры мінулага стагоддзя, якія сёння лічацца ананімнымі. Інтэлектуальнай нямогласці і аб'яваным адноснам да рэчаіснасці карэспандэнт, дзіця эпохі фатаграфіі, чыгунак і тэлеграфа, хацеў бы супрацьпаставіць актыўную грамадскую дзейнасць і рэальную дабрачыннасць.

З допісу вынікае, што А.Вярты-Дарэўскі,

у кнігапрадаўца, які, гандлюючы старымі раманамі (новых вельмі няшмат), здзірае за чытанне штотомсяці па 1 і 4 р.ср., хоць, зрэшты, яму не вельмі многа з таго перападае, бо ў summa sumptuum¹, кажуць, нібы і ў 2 чыгача.

Ды і жыць прыклад маем перад вачамі. Беларуская Дула (Арыём Дарэўскі-Вярты), які знаходзіцца ў нашым горадзе, без адпаведных сродкаў і дапамогі каго з больш заможных, сам, адзін адкрыў для публікі сваю бібліятэчку, якую доўгі гады збіраў (каля 700 тамоў) ды час ад часу, па магчымасці, дапаўняў навінкамі і, не зважаючы на тое, што не адзін і дарагі твор стаўся ахвярай надбальства і легкадумнасці не аднаго чыгача, прыгтавае да сваіх шаф моладзь, якую яму найбольш пастаўляе так званы с я р э д н і клас нашага насельніцтва. Большасць чыгачоў у падзяку за гэты духоўнае дабрадзеяства можа падтрымлівае кнігазбор, даючы, напрыклад, на кнігі штотомсяці па 40 кап. Але дзе ж нам таго дабіцца, калі не маем настойлівасці, калі не маем волі, калі папросту гульты: пераважная частка нашай моладзі мае і шчырыя сэрцы, і добрыя прынышты, але нічога не робіць, ужо і тое вельмі добра, калі ў вольны ад службы час на хвілінку адарвецца ад картаў і келішка ды працтае што-небудзь з названага кнігазбору, выпягнуўшыся на матрацы ці пырыне.

Клуб, які нядаўна займелі, з жалем трэба прызнаць, ні да чаго нас настолькі не праявіў як да картачнай гульні ды бахусавых уцех. Так зараз у лепшым выпадку, спім, калі старэйшая наша брація⁴ вучыцца і прагрэсіруе. Абуджаемся, праўда, да працы, але гэта доўжыцца літаральна толькі адну хвілінку; пасля чаго зноў засьпаем, даводзячы ясна, як на далоні, што маем агонь, маем шчырыя сэрцы, але не хапал нам сталасці, але ахвоты да працы як на лякарства.

Што да прыгожага полу, аб ім скажам асярочна і далікатна, як сама прыстойнасць ды павага да квіццстай — з руж і шэрняў — кароны ролу людскага патрабуе. П е к н ы я нашы Пані (нельга сказаць інакш) таксама наведваюць клубныя балі, дзе танцуюць з вялікай самаахвярнасцю, смела выпаткуючы цяжка і лёгка зароблены грош сваіх мужоў, бацькоў і братоў на крыналіны, кветкі, забавкі, шалі, карункі ды іншыя неабходныя прадметы; дома, у коле сябровак, яны бавяць час прыстойна, спакойна і шха — за плёткамі, з мэтай падрыхтоўкі грамадскай думкі аб рэчах і асобах, а часам зымправізуюць аматырскі тэатр ці канцэрт на карысць бедных або на парафіяльны пабернардзінскі касцёл св. Антонія.

Чаго ж больш чакаць? Заслывыя Катонь⁵ гавораць, што нашы дамы жаланне пазабаўляцца і пафранціць прыздабляюць у выгляд дабрачыннасці, а за межамі тэатраў і канцэртаў іх любоў да бліжняга спачывае на лаўрах. Для агульнай радасці мушу прызнаць, што п е к н ы я (да канца буду галантным) нашы пані любяць чытаць кніжкі і штотым большай масай адмаўляюцца ад кепскіх французскіх раманаў. Яны размаўляюць на роднай мове, можа, часцей, болей ды нават і лепей чым па-французску, і так, нягледзячы на сваю эфірную лёгкасць, хоць чарапашым крокам, але рухаюцца наперад, цягнуць за сабой разаспаных вусатых і барадатых прадстаўнікоў сілы, мужнасці і волі нашай малалікай грамады.

Дзякуй вам і за тое што ёсць, з часам, можа, будзе лепш.

Э.Ф.Вуль.

¹ «Газета цодзенная». — 1860, № 188. (Тут і далей заваялі нашы. — І.З.)

² Засалоджаная гатаваная вада з малаком.

³ Канчатковы вынік (лац.).

⁴ Жыцары Царства Польскага.

⁵ Магчыма, маюцца на ўвазе аўтар крытычных зауваг у адной з рускіх газет адносна віцебскіх дабрачынных вечароў, у якіх браў удзел Карафа-Корбут.

ВЯДОМЫ АДНЫМ ВЕРШАМ

ПОШУКІ, ЗНАХОДКІ

мастацкія вартасці гэтага твора, які выразна адрозніваецца ад вершаў іншых тагачасных аўтараў «дасканаласцю формы, паэтычнай сімволікай, натуральнасцю і чысцінёй мовы». Дададзім, што, акрамя таго, ён вылучаецца цікавай кампазіцыйнай будовай і нетыповым ідэйным гучаннем, а гэта падкрэслівае неардынарнасць асобы паэта, які яшчэ ў сярэдзіне мінулага стагоддзя заклікаў пісаць па-беларуску, верыў у лепшую будучыню свайго народа, росквіт яго літаратуры:

Грудзіяй цялай гудзі смела
На ўвесь мужыцкі свет, —
Што пасееш, будзе цяла,
Будзе некалі і цвет...

Лёс паэта быў трагічны, як і большасці беларускай інтэлігенцыі, якая брала ўдзел у паўстанні. Па сутнасці, за адзін толькі намер змяніць наяўны стан рэчаў (да актыўных збройных дзеянняў на Віцебшчыне справа не дайшла) — арышт, суд і высылка ў Сібір. Захаваліся звесткі, што пасля вызвалення, у стагнацыйны для беларускай літаратуры гады, Вуль жыў у Варшаве, дзе блізка сыхлоўся з В.Каратынскім і А.Плугам. У вершы Вярты-Дарэўскаму паэт амаль прароча прадвызначыў і сваю будучыню:

Крыкнуць на цябе паноўе,
Што ты шкоднік і місцюк, —
Страціш голас і здароўе
І дуду упуціш з рук.

З апублікаваных у апошні час Г.Кісялёвым матэрыялаў стала вядома, што выключны літаратурны здольнасці Вуля праявіліся вельмі рана, мы тое-сёе даведліся і аб сям'і Карафа-Корбутаў, але і сёння нашы веды пра асобу, погляды і творчасць паэта вельмі абмежаваныя. Таму і хочацца пазнаёміць чытачоў з яго карэспандэнцый, змешчанай у 1860 годзе ў варшаўскай «Газэце цодзеннай», рэдактарам якой у той час быў славыты Ю.І.Крашэўскі (пераклад з польскай мовы. — І.З.).

Гэта невялікі допіс, у якім зафіксаваны бягучы стан культурнага жыцця «адуканых» жыхароў губернскага Віцебска. Аповядаў вытрыманы ў мяккім іранічным тоне, што разам з агульнай стылістычнай адметнасцю і даволі зямальным зместам выгадна вылучае гэту своеасаблівую справаздачу з газетных матэрыялаў падобнага роду і сведчыла аб беларускім таленце Вуля.

Змест карэспандэнцыі дадае новы, дагэтуль невядомы штрышок да ўвогуле слаба акрэсленага вобразу надзвінскага мужака — гэта яго гарачая зашкаўленасць тэатральнымі справамі, у сувязі з чым можна меркаваць, што яму паэта маглі належыць і драматычныя творы ці, прынамсі, звязаныя нейкім чынам з тэатральным дзействам. Аўтар, магчыма, аддаючы даніну часу, калі ў сялянскім

дзякуючы сваёй асветніцкай чыннасці, меў у той час у віцэблян вялікі аўтарытэт, асабліва сярод моладзі, і лічыўся ўжо тады прызнаным літаратурным творцам. Вуль з вялікай павагай ставіўся да свайго старэйшага сабрата па яру, а гэта часткова пацвярджае меркаванне аб непасрэдным уплыве Беларускай Дулы (псеўданім Вярты) на яго творчасць.

Не лішнім будзе нагадаць, што імя Вуля і сёння фігуруе ў спісе найбольш магчымых аўтараў пазмы «Тарас на Парнасе». Ці не напамінь паважаным чыгачам атмасфера ў асяроддзі віцебскай інтэлігенцыі, апісаная надзвінскім мужыком, тыя ярка абмаляваныя норавы парнаскіх багоў, што паўсталі перад вачыма палісаубычка Тараса? Ва ўсякім выпадку, далейшыя пошукі матэрыялаў, што непасрэдна выйшлі з-пад пера паэта, з'явіцца, могуць дапамагчы атрыбуць не аднаго ананімнага твора XIX стагоддзя.

Ігар ЗАПРУДСКІ.

КАРЭСПАНДЭНЦЫЯ «ГАЗЭТЫ ЦОДЗЕННАЙ»¹.

Віцебск, 21 чэрвеня 1860 г.н.с.

Якім жа вам падасца голас з Віцебска сярод аркестра шматлікіх галасоў, якія злятаюцца да вас з усіх куткоў Еўропы? Але чаму б вам не ведаць, як і мы тут жывём? Сталага тэатра, дзе б мы маглі бачыць уласныя дагератыпы ў камедыі і варты прыклады ў драме, у нас няма.

Забудзіць калі-нікالی кампанія вандруючых актараў, якая гучна назавешча трупаў драматычных артыстаў, лакажа, што ўмее і чаго не ўмее, не задаволіць ні нас, ні сябе, запазычыцца па вушы і па чутрыну, перасварыцца паміж сабой і з публікай ды распаўзецца ў розныя бакі, наракаючы на горад, які не цэніць талентаў і пераважна наведвае Броза і Залмана за-за баваркі² (і ў нас баварка, што за прагрэс) і катлет, а не тэатр, дзе можна нечаму навучыцца ды, прынамсі, прыстойна прабаўць час. Зрэшты, гэта шчыра праўда, што бильярд, напоі, катлеты і карты больш прывабныя для нас за дрэнную п'есу, якую іграюць у правінцыйным тэатрыку часцей вельмі пасрэдна і рэдка калі ніштавата. Таму не дзіва, што акторы, пакінуўшы ўсім, без гроша, жывуць і п'юць з гора ў крэдыт, пакуль не збанкрутуюць дарэшты і не ўцякуць з горада, старанна атросшы ад пылу свой абутак і адзенне, якія свецяць дзірамі.

А сапраўды, маглі б і мы адважыцца на нешта добрае, калі б толькі шчыра захацелі, мелі б і сталы тэатр і публічныя бібліятэкі, лепшыя чым

АБ'ЯВА

БЕЛАРУСКАЯ АКАДЭМІЯ МУЗЫКІ АБ'ЯВЛЯЕ КОНКУРС

на змяшчэнне пасады прафесарска-выкладчыцкага саставу (для тых, хто мае мінскую прапіску):

- Кафедра камернага ансамбля — прафесар — 1 дацэнт — 2
 - Кафедра музычнай педагогікі ст.выкладчык (фартэпіяна) — 0,5
 - Кафедра фартэпіяна — прафесар — 2 ст.выкладчык — 0,5
 - Кафедра аркестравага дырыжыравання — дацэнт — 1
 - Кафедра харавога дырыжыравання — дацэнт — 1 выкладчык — 1
 - Кафедра кампазіцыі — прафесар — 1
 - Кафедра інструментоўкі, аранжыроўкі і чытанія партытур — ст.выкладчык — 1
- Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання. Заявы і дакументы, згодна Палажэнню аб конкурсах, накіроўваць на імя рэктара на адрас: 220030, г.Мінск, вул.Інтэрнацыянальная, 30.
- Даведкі па тэл.: 27-49-42, 26-06-70

Марцін КОЎЗКІ

ДОЛЯ ПРАЎДЫ

— Што нас раўняць з 1913 годам, — абураліся некалі крытыкі, — якое тады было жыццё...
— Што нас раўняць з 1913 годам, — сказаў нядаўна сусед, — якое цяпер жыццё...
Як мяняюцца погляды! Ці гэта час мяняецца?

У адной краіне па шаблону праходзілі агульныя сходы — доўгія справаздачы, штатныя прамоўцы, маўкліва большасць, пустыя пастановы. Абрэцла ўсё...

— Давайце жыць па-новаму, — прапанаваў нехта, — ганаровыя прэзідыумы не выбіраць, прамоўцаў не назначаць, справаздачы не слухаць, а друкаваць загадзя і наогул збірацца не так часта — працаваць няма калі.

Прапанову накіонт ганаровага прэзідыума падтрымалі, бо няясна, каго выбіраць, па астатніх пытаннях вырашылі правесці рэфэрэндум.

Гаспадыні на заметку: спроба навесці парадак там, дзе запанаваў хаос, толькі расхіствае парадак і павялічвае хаос.

Высветлены цені, абноўлены здані. Дэсталінізаваны Ленін, дэленінізаваны Сталін. Зманлівыя агеньчыкі замільгалі ў чароце, зрабілі свой выбар, людзі на балоце?

На экраны мы са сваімі радасцямі і бялотамі, падзеі і даты дакладна абазначаны. Але якімі ж лічаць нас ідыётамі, калі меркаваць па гэтым самым тэлебачанні.

Стыль выканання не прымамаць, не дырыжорскі напал. Усё спаваля зададзена, працяляецца адроз. Паспрабуйце праспяваць без грукату «Інтэрнацыянал», і вы ўмомант адчуеце скрыгат хадзючых сказаў. Нельга адвергнуць вечнае словамі нечалавечымі.

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:

САЮЗ ПІСЬМЕННІКАЎ БЕЛАРУСІ І МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

ВЫХОДЗІЦЬ З 1932 ГОДА

ГАЛОЎНЫЯ РЭДАКТАРЫ:
Х.ДУНЕЦ (1932-35)
І.ГУРСКІ (1935-41)
А.КУЛЯШОУ (1945-46)
М.ГОРЦАЎ (1947-49)
П.КАВАЛЁУ (1949-50)
В.ВІТКА (1951-57)
М.ТКАЧОУ (1957-59)
Я.ШАРАХОУСКІ (1959-61)
Н.ПАШКЕВІЧ (1961-69)
Л.ПРОКША (1969-72)
Х.ЖЫЧКА (1972-76)
А.АСПЕНКА (1976-80)
А.ЖУК (1980-86)
А.ВЯРЦІНСКІ (1986-90)

Галоўны рэдактар Мікола ГІЛЬ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Андрэй ГАНЧАРОЎ
(нам. галоўнага рэдактара),
Юрась ЗАЛОСКА,
Міхась ЗАМСКІ,
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ,
Барыс ПЯТРОВІЧ
(адказны сакратар),
Юрась СВІРКА

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220600, ГСП, Мінск,
вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмная рэдакцыі — 33-24-61; намеснік галоўнага рэдактара — 33-25-25; адказны сакратар — 33-19-85;

аддзелы: публіцыстыкі — 33-25-25, пісьмаў і грамадскай думкі — 33-19-85, літаратурнага жыцця — 33-24-62, крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, паэзіі і прозы — 33-22-04, музыкі — 33-21-53, тэатра, кіно і тэлебачання — 33-21-53, выяўленчага мастацтва і аховы помнікаў — 33-24-62, навін — 33-19-85, мастацкага афармлення — 33-24-62; фотакарэспандэнт — 33-24-62; бухгалтэрыя — 26-86-40.

Пры перадруку просьба спасылца на «ЛМ». Рукпісаў рэдакцыя не вяртае і не рэзэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з думкамі і меркаваннямі аўтараў публікацый.

Выходзіць раз на тыдзень на пятніцах

Друкарня "Беларускі Дом друку"

Індэкс 63856. Тыраж 15.000. Нумар падпісанні 18.03.1993 г.

П 123456789101112
М 123456789101112